

צ'ריך עין
ФЕСТИВАЛЬ
МЕДЛЕННОГО ЧТЕНИЯ
FESTIVAL
OF JEWISH TEXTS & IDEAS

www.eshkolot.ru

ИЕРУСАЛИМ НА РЕЙНЕ

Евреи и христиане
в средневековой Германии

МАЙНЦ, ВОРМС, ШПЕЙЕР 1–5 ИЮЛЯ 2018
MAINZ, WORMS, SPEYER JULY 1–5, 2018

**JERUSALEM
AM RHEIN**

Jews and Christians
in Medieval Germany

АНТОЛОГИЯ
ТЕКСТОВ
к фестивалю
медленного чтения

READER

for Eshkolot's Festival of
Jewish Texts & Ideas

ФЕСТИВАЛИ «ЭШКОЛОТ» ПРОВОДЯТСЯ ПРИ ПОДДЕРЖКЕ ФОНДА «ГЕНЕЗИС»
ESHKOLOT FESTIVALS ARE SUPPORTED BY GENESIS PHILANTHROPY GROUP

Источники к мини-курсу Катрин Когман-Аппель «Искусство и религия в еврейских иллюстрированных рукописях средневековой Германии»	5
Sources for Katrin Kogman-Appel's mini-course "Art and Religion in Hebrew Manuscripts of Medieval Ashkenaz"	
Источники к мини-курсу Петера Ш. Ленардта «Поэзия средневековых ашкеназских синагог»	26
Sources for Peter Sh. Lehndardt's mini-course "Synagogue Poetry of Medieval Ashkenaz"	
Источники к мини-курсу Наамы Бен-Шахар «Мистическое учение ашкеназских хасидов (Hasidei Ashkenaz)»	60
Sources for Naama Ben-Shachar's mini-course "Mystical Teachings of Hasidei Ashkenaz"	
Источники к мини-курсу Владислава Зеева Слепого «Иудео-христианская полемика в средневековой Германии»	72
Sources for Vladislav Zeev Slepoy's mini-course "Jewish-Christian Polemics in Medieval Germany"	

GENESIS
PHILANTHROPY
GROUP

הסוכנות היהודית
לארץ ישראל
THE JEWISH AGENCY
FOR ISRAEL

ФЕСТИВАЛИ МЕДЛЕННОГО ЧТЕНИЯ ПРОВОДЯТСЯ ПРИ ПОДДЕРЖКЕ ФОНДА «ГЕНЕЗИС»

THE ESHKOLOT FESTIVALS ARE SUPPORTED BY GENESIS PHILANTHROPY GROUP

ПРОЕКТ «ЭШКОЛОТ» ВЫРАЖАЕТ ПРИЗНАТЕЛЬНОСТЬ ФОНДУ «ГЕНЕЗИС» ЗА ПОДДЕРЖКУ ФЕСТИВАЛЯ МЕДЛЕННОГО ЧТЕНИЯ И ДРУГИХ ПРОГРАММ, А ТАКЖЕ ЕВРЕЙСКИМ ОБЩИНАМ МАЙНЦА, ШПЕЙЕРА, ФРАНКФУРТА И «ЕВРЕЙСКОМУ АГЕНТСТВУ ДЛЯ ИЗРАИЛЯ — ГЕРМАНИЯ» — ЗА СОДЕЙСТВИЕ В ОРГАНИЗАЦИИ ФЕСТИВАЛЯ.

ESHKOLOT GRATEFULLY ACKNOWLEDGES THE SUPPORT OF GENESIS PHILANTHROPY GROUP AND THE ASSISTANCE OF THE JEWISH AGENCY FOR ISRAEL— GERMANY AND THE JEWISH COMMUNITIES OF MAINZ, SPEYER AND FRANKFURT.

**GENESIS
PHILANTHROPY
GROUP**

**הסוכנות היהודית
לארץ
ישראל
FOR ISRAEL**

Every one of us, together.

www.eshkolot.ru

Источники к мини-курсу Катрин Когман-Аппель
**«Искусство и религия в еврейских
иллюстрированных рукописях
средневековой Германии»**

Sources for Katrin Kogman-Appel's mini-course
**“Art and Religion
in Hebrew Manuscripts
of Medieval Ashkenaz”**

1 Mishna, Avoda Zara 3:4; Babylonian Talmud, Avoda Zara 44b

שאל פרוקלוס בן פלוספוס את רבן גמליאל בעכו שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו כתוב בתורתכם ולא ידבק בידך מאומה מן החרם מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו אין משיבין במרחץ וכשיצא אמר לו אני לא באתי בגבולה היא באתה בגבולי אין אומרים נעשה מרחץ לאפרודיטי נוי אלא אומרים נעשה אפרודיטי נוי למרחץ דבר אחר אם נותנין לך ממון הרבה אי אתה נכנס לע"ז שלך ערום ובעל קרי ומשתיין בפניה וזו עומדת על פי הביב וכל העם משתינין לפניה לא נאמר אלא אלהיהם את שנוהג בו משום אלוה אסור ואת שאינו נוהג בו משום אלוה מותר:

Proclus, son of Philosophos put a question to Rabban Gamliel in Acco when the latter was bathing in the bath of Aphrodite. He said to him, 'it is written in our Torah, and there shall cleave naught of the devoted thing to thine hand (Deut. 13:18); why are you bathing in the bath of Aphrodite?' He replied to him, 'we may not answer [questions relating to Torah] in the bath.' When he came out, he said to him, 'I did not come into her domain, she has come into mine. Nobody says, the bath was made as an adornment of Aphrodite; but he says, Aphrodite was made as an adornment for the bath. Another reason is, if you were given a large sum of money, you would not enter the presence of a statue revered by you while you were nude or had experienced seminal emission, not would you urinate before it. But this [statue of Aphrodite] stands by a sewer and all people urinate before it. [In the Torah] it is only stated, their Gods (Deut. 7:16; 12:2) – i.e., what is treated as a deity is prohibited, what is not treated as a deity is permitted.

2 Tosefta Avodah Zara, 6

וחכמים אומרים אין איסור אלא שיש בידו מקל או צפור או כדור סייף עטרה וטבעת צלם ... מצא טבעת ועליה צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון יוליך לים המלח ר' יהודה אומר אף דמות וסרפס. טבעת שיש עליה עבודת כוכבים בזמן שהיא בולטת אסורה בהנאה אם אינה בולטת מותרת בין כך ובין כך אסור לחתום בה ושאינ עליה עבודת כוכבים מותרת בהנאה ומותר לחתום טבעת שיש עליה חותם מותר לחתום בה, ר' יהודה אומר אם היה חותמה שוקע אסור לחתום בה מפני שנעשה בולט ומותר ליתנה בידו ושחותמה בולט מותר לחתום בה ואסור ליתנה בידו טבעת שיש עליה פרצוף מותר לחתום בה ר' חנינא בן גמליאל אומר של בית אבא היו חותמין בפרצוף פות ר' אלעזר בר צדוק אומר כל הפרצופות היו בירושלים חוץ מפרצוף האדם. העשוי כמין דרקון אסור והדרקון תלוי בו נוטלו ומשליכו והשאר הרי זה מותר איזה הוא מין דרקון שאסור ר' שמעון בן אלעזר אומר כל שהציצין יוצא מצוארו אבל אם היה חלק הרי זה מותר.

The Sages say: [an image] is forbidden only if it[s figure] holds a rod in his hands, a bird, a sphere, a sword, a crown, or a ring with an image... if somebody finds a ring with the image of the sun, the moon or a dragon, he should throw it into the Dead Sea. Rabbi Judah says: [he should throw it into the Dead Sea] also if it has the image of a figure... As far as a ring with the image of an idol is concerned: if the image is protruding, it is forbidden to use [the ring]; if the image is not protruding, [the ring] can be used; in both cases it is forbidden to seal with it; [a ring] that has no image of an idol [but another kind of image] it can be use and is allowed to seal with it. Rabbi Judah says: if the seal (image) is sunken, the ring cannot be used for sealing, because the [resulting image] will be protruding, but it is allowed to wear [such a ring] on the finger; if the seal (image) protrudes, it is allowed to use for sealing, but it is forbidden to wear it on the finger...

3 Responsa of Rabbi Meir ben Barukh of Rothenburg, Ed. Berlin no. 39

אשר שאלת אדוני על צורת חיה ועוף שבמחזורים ותמהת למה איני מוחה בהם, והתניא במכלתין [יתרו פרשה ו] לא תעשה לך פסל וכו' עד לא יעשה לו [גלופה, אבל יעשה] לו אטומה, ת"ל וכל תמונה וכו' עד אפי' בהמה וחיה ועוף ודגים וחגבים ואפי' (הבוכא והסרוורים) [הבוביא והשברירים] וכו'.

נראה לי דודאי לא יפה עושים, שמתוך שמסתכלים בצורות הללו אין מכוונים לבם לאביהם שבשמים. מיהו אין כאן איסור דלא עשה לך פסל וגו' [שמות כ, ג], דהא מסקינן בפרק כל הצלמים [ע"ז מג, ב] שאני ר"ג דאחרים עשו לו. ואפי' חשדא ליכא בציורין שהם מיני צבעים בעלמא ואין בהם ממשות כלל, דלא חיישינן לחשדא אלא [בחותם] בולט ולא בחותם שוקע, וכ"ש בדבר שאינו לא בולט ולא שוקע אלא מן צבע בעלמא.

ונראה לי דאפי' ישראל מותר לצור צורות [במיני] צבעים ואין בה משום לא תעשה לך פסל, דלא אסר אלא פרצוף גמור חקוק בששה, אבל מיני צבעים מותר, כדאמר בחזקת הבתים [ב"ב נד, א] הצר צורה בנכסי הגר קנה דרב לא קני לגנתא דבי רב אלא בצורתא. ... אלמא דרב צייר צורת חיה ועוף. אלא ודאי במיני צבעים מותר.

והתניא במכלתין [שם] גלופה היינו צורה בולטת, אטומה צורה שוקעת, ואשר במים מתחת להביא את הבוביא, פ' שעושים צורה וחוקקים דמות בבואה שבמים, סד"א דדוקא אשר בשמים ואשר בארץ מתחת לרקיע, אבל צורת (דמים) [דמות] בבואה שבמים לא, ת"ל ואשר במים. ... וכל אלו אינם אסורים לעשותם אלא פרצופים חקוקים, אבל לא ממין הצבעים כמו שהוכחתי.

אמנם על כסא שלמה אני תמה דכתיב [מלכים א, י, יט] ושתי אריות עומדים אצל הידות ושנים עשר אריות וגו'. ואין לומר דעל פי הדבור היה מדכתיב [דברי הימים א כט, כג] וישב שלמה על כסא השם למלך, שהרי אין נביא י"ל רשאי לחדש דבר מעתה [שבת קד, א]. ... שכשהיו עדים באים לפניו היו האריות שואגים ונוהמים כמו שיש במדרש [ספרי דאגדתא על אסתר מדרש פנים אחרים פ"א] ומתוך כך היו מתפחדים להעיד עדות שקר. א"נ אחרים עשו לו וחשדא ליכא דרבים שכיחי גביה כדאמר גבי ר"ג [ר"ה כד, ב].

ומה שעשו בכותלי היכל וק"ק ציורים חקוקים בכותל סביב [יחזקאל מא, יט] פני הכפיר אל התימורה [מפה] ופני אריה אל התימורה מפה. י"ל ע"פ הדבור [שנאמר] [דברי הימים א כח, יט] הכל בכתב וגו'. א"נ י"ל דלא שייך לא תעשה לך פסל אלא בתלוש אבל על הכותל שבמחומר לא דאינו אלא לנוי בעלמא ובטל לגבי הכותל. ואף על פי שאני מדמה לא הייתי [עושה] מעשה כמו זה התירוץ האחרון.

ועוד נראה לי דלפי סוגיא פרק כל הצלמים [מב, ב, מג, א] מוכח דכל מיני פרצופין מותר לעשות אפי' חקוקים וחותרין בולט, חוץ מפרצוף אדם לחודיה, או דמות ד' פרצופים בהדי הדדי שבכסא הכבוד, אדם אריה שור נשר, ... ותשמישי מקדש לעשות כמותם בית תבנית היכל, ... מאיר בר' ברוך שיחי':

As far as the question of my master is concerned about forms of animals and birds in our prayer books (mahzorim): you are surprised that I do not object to them, since it has been taught in the Mekhilta: "You shall not make for yourself a sculpted image - he shall not make one that is engraved. But perhaps he may make one that is solid? Scripture says "nor in manner of likeness" – even not of a large animal, a small animal, fowls or fish, not even reflections and fragments etc."

Answer:

It seems to me that these people [who produce or use these prayer books] are not acting properly, since when they look at these forms they do not concentrate on their father who is in heaven [during prayer].

However, there is no prohibition in this case; "you shall not make yourself a sculpted image... (Ex. 20:4) does not apply here. Because we conclude from the chapter "all the images," that it is different [as in the case of] Rabban Gamliel [where we learned] that others made for him [images]. As far as paintings concerned, there is not even a suspicion [of transgression], because they are just made of colors, and there is not real substance in them.

We have to concern ourselves with a suspicion only if there is a protruding seal, not if there is a concave seal; all the more so, if the thing (the image) is not protruding, but made of mere color. It seems to me that even Israel (a Jew) is allowed to make shapes in various colors and [the prohibition] "you shall not make yourself a sculpted image" does not apply; only the [image of a] complete face engraved in vermillion (red color), but if it is [painted] from various colors, then it is allowed.

[In a discussion] about property [laws] concerning houses (Baba Batra 54a) it is written: a man who makes a shape on the property of a proselyte; [this was the case] with Rab, who acquired the garden next to his school only by drawing an image... [this means] consequently Rab drew an image and this applies certainly to an [image] painted of various colors.

In the Mekhilta we learned – a high relief produces a protruding form, while a concave relief produces a sunken form; and as far as [creatures] under the water are concerned, and a reflection thereof: this means an engraved image of this reflection in the water. It would arise upon your mind that I mean [creatures] in the sky, on the earth beneath the firmament [are forbidden], but not images of reflections on the water. Scripture says – in the water. As far as all these are concerned, it is not forbidden to make them; only engraved faces are forbidden, but not painted [faces] as I have proven.

However, as far as Solomon's throne is concerned – I wonder: it is written (1 Kg 10:19): Two lions appeared near the armrests and 12 lions on the 6 steps. Not because of the [second] commandment, since it is written (1 Chr. 29:23): Solomon sat on the Lord's throne, in David's his father's stead, and he was successful. It is also written (Shabbat 104a): these are the words; from now on no prophet is allowed to apply any change.... When witnesses appeared before the lions, they roared and growled, as it is described in the Midrash (Sifre De'agadeta Ester), and the witness did not dare to give a wrong testimony. ...

And what did they do on the walls of Holy of Holies? There were images engraved [as a relief] on all its walls (Ez. 41:19): the face of a lion's cub should face the palm tree from one side ... the face of a lion should face the palm tree. And one should say [this is] in accordance with the commandment, because it is written (1 Chr. 28:19): everything was shown from a tract... This means that it has nothing to do with [the commandment] 'you shall not make for yourself a graven image...'... but on the walls, [where the image appears attached as a relief] it appears only for the sake of mere decoration, that's why the commandment does not apply to the wall. Nevertheless, I would rather not have done such a deed following this latter argument.

It also appears to me on the ground of the discussion in the chapter "All images..." (Avoda Zara 42c-43a) that it has been proven, that it is allowed to make [image] of all sorts of faces, even when they are engraved and protruding; [all images] except those of human faces or images of the faces of the four creatures together, as they appear on the Throne of Glory: human, lion, bull, and eagle, neither [is it allowed to make an image] of the sun in the heaven or below, or of the Temple implements; it is not allowed to make an image of the Temple ...

Meir ben Barukh, may he live.

4 Sefer Tashbets Qatan, no. 397

אינו נראה לי כלל מנהג כשר שנוהגין ברוב מקומות שהאשה יושבת בבית הכנסת עם האנשים ומלין התינוק בחי-קה ואפילו אם בעלה מוהל או אביה או בנה דלאו אורחא ליכנס אשה מקושטת בין האנשים ובפני השכינה. וכי האי גוונא פרכינן בפ' האיש מקדש (דף נב) אשה בעזרה מנין פן יתגרו בה פרחי כהונה. ועוד דאפילו בעיקר מילה לא נצטווית למול אפי' בנה דכתיב אשר צוה אותו ולא אותה ואם כן למה לי כולי האי שימולו לתוך חיקה ולחטוף מאנשים המצוה. ומי שיש בידו למחות ימחה והמחמיר תבא עליו ברכה ושלוש. מאיר ב"ר ברוך זלה"ה באשר כתב מורנו צעקתי ימים רבים ולית דמשגח. כי נראה מכוער מאד. אף על גב דטרידי בעבידתייהו ולא מהי-רהרי. הרואים תושדים ואפי' אדם עם אשתו. ועוד אין כל אדם יודע שהיא אשתו. ועוד וכי בחנם היתה עזרת נשים לבד. ונראה דמצוה הבאה בעבירה היא כדכתיב הנה שמוע מזבח טוב. וכל איש הירא דבר ה' יש לו לצאת מבית הכנסת פן יראה כמסייע ידי עוברי עבירה. והזהיר מורי רבינו טוביה ר' יקותיאל בר משה זלה"ה על הדבר כאשר כתב הרב. וגם נראה לי ומוספני על דבריו אחרי ארי ולא אחרי אשה. ואפילו נזדמנה לו אשתו מסלקה לצדדים.

הכי איתא בפרק עושיין פסין (דף יח) ולהכי אמרינן מנוח עם הארץ היה דכתיב וילך מנוח אחרי אשתו ואפילו בשוק כ"ש בבית הכנסת ובחיקה. ושלום. מאיר ב"ר ברוך זלה"ה:

The custom that is practiced in most places does not seem to me permissible: A woman sits in the synagogue with the men and they circumcise the baby in her lap. And even if her husband is the *mohel* [circumciser] or her father or her son, it is not the way [of the world] that such an honored woman should enter among men and in the presence of the Shekhinah... especially since she is not commanded to circumcise, not even her own son, as it says "which God commanded him" (Gen. 17:23); "him" and not "her". And if this is the case, why should they circumcise in her lap? Thus, they [the women] snatch this commandment from the men. And whoever can object should object, and whoever acts stringently in this case may he be blessed. Meir son of Barukh... About this that my teacher has written. And though I have cried out for many days, no one pays any attention. For it seems very ugly. And even though they are occupied [with the commandment], their thoughts wander... Is it for no reason that the women's section was separated off? Hence, this seems to be a commandment performed in sin ... and every man who fears the Lord should leave the synagogue, lest it look like he is an accomplice to sinners. Shalom. Meir son of Barukh

(Translation after Elisheva Baumgarten, *Mothers and Children. Jewish Family Life in Medieval Europe*, Princeton 2004)

5 Babylonian Talmud, Rosh Hashanah 17b

ויעבר ה' על פניו ויקרא, אמר רבי יוחנן: אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור, והראה לו למשה סדר תפלה.

'And God passed by before him and called upon him.' Rabbi Yohanan said: Were it not written in the text, it would be impossible for us to say such a thing; this verse teaches us that the Holy One, blessed be He, wrapped himself like a *sheliah tsibur* and showed Moses the order of prayer.

6 Pesiqta de Rav Kahana, Hahodesh Hazeh 5:1

ר' שמואל בר יבא ר' אחא בש' ר' שמואל בר' נחמן שנה שיצאו בה ישר' היו חדשי שנה וחדשי תקופה שווים. ר' חייא בר בא בשם ר' יוחנן נתעטף הקדוש ברוך הוא בטלית מצוייצת, והעמי' למשה מיכן ולאחרן מיכן, וקרא למיכאל וגבריאל, ועשה אותם כשלוחי החודש ואמ' להם, כאיזה צד ראיתם את הלבנה, לפני החמה לאחר החמה, לצפונה לדרומה, כמה הוא גבוה ולאין הוא נוטה, הידי רחב. א' להם, כסדר הזה שאתם רואים כך יהו בני מעברים את השנה למטן, על ידי זקן ועל ידי עדים ועל ידי טלית מצוייצת.

Rabbi Hiyya in the name of Rabbi Yohanan: The Holy One, blessed be He wrapped himself in a fringed talit and placed Moses here, and Aaron there, and called upon Michael and Gabriel, and made them [Moses and Aaron] emissaries for the [beginning] of the month [to transmit calendric issues to remote communities]. He spoke to them: In this order that I show to you now, my sons shall arrange the year – with an elder, with witnesses, and with a fringed talit.

7 Eleazar ben Judah of Worms, Sefer Haroqeah, Hilkhot Shavuot, 296

מנהג אבותינו שמושיבין התינוקות ללמוד [תורה] בשבועות לפי שניתנה בו תורה רמו שמכסין הנער (בטלית או במעיל האב) שלא יראה כלב ביום שמחנכין אותו לאותיות הקדש... כעלות השחר יום עצרת (שם נוסף לחג השבועות) מביאין הנערים על שם בהיות הבקר ויהי קולות וברקים דהיינו מעמד הר סיני, (שמות יט, טז) ומכסים אותו תחת המקטורין מביתם עד בית הכנסת או עד בית הרב על שם ויתצבו בתחתית ההר. ונותנין אותו בחיקו

של הרב המושיבם ללמוד על שם כאשר ישא האומן את היונק (במדבר יא, יב) ואנכי תרגלתי לאפרים (הושע יא) קחם על זרועותיו. ומביאים הלוח שכתוב עליו אב"ג תשר"ק (אותיות הא"ב מהתחלה לסוף ומסוף להתחלה) תורה צוה לנו תורה תהא אומנותי ויקרא אל משה וקורא הרב כל אות ואות מן א"ב והתינוק אחריו וכל תיבה של תשר"ק והתינוק אחריו וכן תורה תהא וכן ויקרא ונותן על הלוח מעט דבש ולוחך הנער הדבש שעל האותיות בלשונו ואחר כך מביאין העוגה שנילושה בדבש וכתוב עליה ה' אלהים נתן לי לשון לימודים לדעת לעות את יעף דבר יעיר בבקר בבקר יעיר לי און לשמע כלימודים, ה' אלהים פתח לי און ואנכי לא מריתי ואחור לא נסור גותי (ישעיהו נ, ד-ה) וקורא הרב כל תיבה של אלו פסוקים והנער אחריו ואחר כך מביאין ביצה מבושלת וקלופה הקליפה ממנה וכתוב עליה ויאמר אלי בן אדם בטנך תאכל ומעיך תמלא את המגילה הזאת אשר אני נותן אליך (יחזקאל ג, ג) ואוכלה ותהי בפי כדבש למתוק. וקורא הרב כל תיבה והנער אחריו ומאכילין לנער העוגה והביצה כי טוב הוא לפתיחת הלב.

У наших предков был обычай: с наступлением праздника Шавуот, когда было даровано Учение, сажали детей изучать Тору и накрывали их молитвенным покрывалом или плащом отца, чтобы не попалась ему на глаза собака в момент, когда он приступает к чтению святых букв... а с восходом солнца вели детей из дома в синагогу или в дом учителя, как сказано: «При наступлении утра были громы и молнии» (Исход 19:16), накрывая всю дорогу покрывалом, как сказано: «И стали у подошвы горы» (там же, 17), а затем сажали к первому учителю на колени, как сказано: «как нянька носит ребенка» (Числа 11:12) и «Я Сам приучал Ефрема ходить» (Осия 11:3), и тот брал ребенка на руки, и приносили доску, на которой был написан алфавит из начала в конец и из конца в начало, а также слова: «Закон дал нам Моисей», «Тора будет моим занятием» и «И воззвал к Моисею», и учитель читает весь алфавит, букву за буквой, а затем слова, одно за другим, а ученик повторяет за ним, и учитель мажет буквы медом, а ученик языком слизывает мед с букв, а затем приносят медовый пирог с надписью: «Господь Бог дал Мне язык мудрых, чтобы Я мог словом подкреплять изнемогающего; каждое утро Он пробуждает, пробуждает ухо Мое, чтобы Я слушал, подобно учащимся. Господь Бог открыл Мне ухо, и Я не воспротивился, не отступил назад» (Исаия 50:4-5), и учитель читает каждое слово, а ученик повторяет за ним, а затем приносят чищенное вареное яйцо, на котором написано: «И сказал мне: сын человеческий! напитай чрево твое и наполни внутренность твою этим свитком, который Я даю тебе. И я съел, и было в устах моих сладко, как мед» (Иезекииль 3:3), и учитель читает каждое слово, а ученик повторяет за ним, а затем мальчик съедает пирог и яйцо, ибо это побуждает к разумению.

8 Элия бен Мордехай (Италия, XI-XII вв.)

אֵיתָן הַכִּיר אֲמוֹנֶתְךָ / בְּדוֹר לֹא יָדָעוּ לְרִצּוֹתֶךָ
 גָּמַחַ בְּךָ וַיִּדַע יִרְאַתְךָ / דָּן לְהוֹדִיעַ לְכָל הַדְּרֹתֶךָ
 הַדְּרִיף תוֹעִים בְּנֵתִיבָתְךָ / וַיִּקְרָא אָב לְאִמְתְּךָ
 זָהָר לְעֵשׂוֹת דְּבָרְתֶךָ / חָפֵץ לְחַסוֹת בְּצַל שְׂכִינְתֶךָ
 טַעַם לְעוֹבְרִים כְּלִפְלֶתְךָ / יָדַע לְשָׁבִים כִּי־אֵין בְּלֶתְךָ
 כִּי־הָאֱמִין בְּךָ לְחַלּוֹתֶךָ / לְטַע אֲשֶׁל וּלְהַזְכִּיר גְּבוּרוֹתֶיךָ:

Эйтан¹ познал веру Твою / в поколении, не умевшем исполнять волю Твою,
 Возрадовался Тебе и познал трепет пред Тобой, / стремился всем рассказать от Твоем величии,
 Направлял блуждающих на пути Твои, / и был назван отцом народа Твоего,
 Строго соблюдал сказанное Тобой, / желал укрыться под сенью Твоего присутствия,
 Угощал путников яствами Твоими, / убеждал пришедших, что нет никого, кроме Тебя,
 Ибо полагался он на Твои обещания, / насадил рощу и прославил великие деяния Твои.

¹ Авраам, см. Вавилонский Талмуд, Бава батра, 15а.

9 סказ о праотце Аврааме, мир ему, и Нимроде

אמרו שקודם שנולד אברהם היה נמרד כופר באמונת האל ית', והיה מתגאה בעצמו ואומר שהוא אלוה, ואנשי זמנו היו עובדים ומשתחווים לו. והיה זה המלך תוכן וחכם וראה בחכמת הכוכבים שיוולד אדם אחד בימיו שיעמוד כנגדו להכחיש אותו מאמונתו ולנצחו, ויחרד חרדה גדולה. מה עשה שלח אחרי השרים והפחות שלו והגיד להם הדבר, ואמר להם מה תיעצוני לעשות בזה הילד שעתידי לבוא? אמרו לו העצה שאנו מסכימים על זה הוא שתבנה בית גדול ותשים שומר בפתחו ותכריז בכל מלכותך שכל הנשים שהן מעוברות שתבואינה לשם ואחרי בואן תביאינה ג"כ החיות (מילדות) ותהינה אצלן לשמור את זמן לידתן, ובבואה האשה ללדת תראינה אם בן הוא תשחטינה אותו על בטנה, ואם בת היא וחיה ויתנו מתנות לאמה וילבישוה בגדי מלכות ויקראו לפניה ככה יעשה לאשה אשר תלד בת. ויהי כשמעו עצתם שמח שמחה גדולה עד מאד, והכריז בכל מדינות מלכותו שיבואו כל האומנים לבנות בית גדול למלך, גבהו ששים אמה ורחבו שמונים אמה, ואחר כלות לבנות הבית הכריז שתבואינה כל הנשים המעוברות לבית ההוא להיות שם עד שתלדנה, ויפקד פקידים להביאן שם, גם הפקיד עליהן נשים מילדות להוליכן, וגזר שהבן היולד ישחט על חזה אמו ואם בת היא שילבישו את אמה בגדי שש ומשי ורקמה ויוציאו משם ויעשו לה כבוד הרבה, כי כן צוה המלך, ויוליכוה לביתה בכבוד.

אמר המגיד שנהרגו על הדבר ההוא יותר משבעים אלף זכרים. וכראות מלאכי מעלה הריגת אלו הילדים אמרו לפני הקב"ה, הלא ראית מה שעשה הרשע הכופר נמרד בן כנען שהרג כמה ילדים על לא חמס בכפיהם, אמר להם מלאכים קדושים! ידעתי וראיתי, כי לא אנום ולא אישן, ורואה ויודע אני הנסתרות והנגלות, אבל אתם תראו מה אעשה לרשע הכופר הזה כי אשים ידי עליו ליסרו.

אמר המגיד שבזמן ההוא הלכה אם אברהם אע"ה ולקחה איש תרח שמו ותהר ממנו, ויהי כמשלש חדשים ותגדל בטנה ופניה מוריקות, אמר לה תרח בעלה מה לך אשתי פניך מוריקות ובטנך גדולה, אמרה לו בכל שנה ושנה אירע לי זה החולי שיאמרו לי (שיקראו אותו) קולצני (שם החולי). אמר לה תרח הראיני בטנך שנראה לי שאת מעוברת, ואם כך הוא אין ראוי לעבור את מצות אלקינו נמרד. וכאשר שם ידו על בטנה עשה לה הקב"ה נס והלך הילד למעלה תחת החזה, ויפשפש בידו ולא מצא שום דבר, אמר לה צדקת במה שאמרת, ולא נראה הדבר ולא נודע עד שנשלמו חדשי הילד, ומרוב פחדה יצאת מן העיר והלכה דרך המדבר קרוב לנהר אחד ומצאה שם מערה גדולה ונכנסה לשם. למחר אחזזה חבלי לידה ותלד בן, ותראה את המערה כולה מאירה כשמש מאור פני הילד ותשמח שמחה גדולה, והוא היה אברהם אע"ה, ופתחה פיה ואמרה אני שילדתיך בזמן הזה שמלך נמרד והרג בעבורך שבעים אלף זכרים, ואני אפחד עליך מאד שאם ידע בך יהרגך, ועל זה יותר טוב שתמות במערה הזאת ולא יראוך עיני שחוט על החזה שלי, ולקחה מלבוש אשר עליה והלבישהו ועזבה אותו במערה, ואמרה יהי אלקיך עמך לא ירפך ולא יעזבך, והלכה לדרכה.

אמר המגיד שאברהם אע"ה בעודו במערה לא היה לו מינקת שתניקהו, בכה ושמע השי"ת בכייתו ושלח לגבריאֵל המלאך לחיות אותו ולתת לו חלב, כי היה מוציא לו חלב מאצבעו הימין והיה יונק ממנו עד שהיה אברהם בן עשרה ימים, והתחיל ללכת בארץ ויצא מהמערה וילך על שפת הנהר, וכשבא (כששקע) השמש ויצאו הכוכבים אמר אלו הם האלהים, אח"כ כשעלה עמוד השחר לא ראה הכוכבים, אמר לא אעבוד את אלו כי אינם אלהים. אח"כ ראה השמש אמר זה אלי ואעבוד אותו, וכשהחשיך אמר אין זה אלוה—יש להם מניע. עודנו מדבר והנה בא המלאך גבריאֵל ואמר לו שלום עליך אברהם, א"ל עליך שלום, א"ל מי אתה, א"ל אני גבריאֵל המלאך שליח הקב"ה. בעת ההיא הלך למעין אחד שמצא שם ורחץ פניו ידיו ורגליו והתפלל לשם ית' בכריעה והשתחויה.

אמר המגיד אם אברהם אע"ה זכרה אותו ובכתה בכיה גדולה ויצאה מן העיר לבקש את בנה במערה שעזבהו שמה ולא מצאתו, והרבה לבכות עוד עליו, והיתה אומרת אוי לי כי ילדתיך טרף לחיות השרה לדובים ולאריות ולזאבים, והיתה הולכת על שפת הנהר ומצאה את בנה ולא ידעתהו כי גדל מאד בקומה, אמרה לו שלום עליך והשיב לה עליך שלום למה את הולכת באלו המדבריות, אמרה לו יצאתי מן העיר לבקש את בני. אמר לה ובנך מי הביאו הנה. אמרה לו הייתי הרה מתרח אישי ובעת הלידה פחדתי על בני שהיה בבטני שלא יהרגנו מלכנו נמרד בן כנען כמו שהרג מספר שבעים אלף ילדים, ובאתי אל מערה אחת בזה הנהר ואחזוני צירי יולדה וילדתי בן ועזבתיהו במערה והלכתי לביתי, ועתה באתי לבקשו ולא מצאתיו. אמר לה אברהם אלה הדברים שאמרת לי שעזבת לילד כמה ימים? אמרה לו כמו עשרים יום, אמר לה וכי יש בעולם אשה שתעזוב את בנה קטן במדבר לבדו ותבא לבקש אותו אחר עשרים יום? אמרה היא אולי יחנן האל, אמר לה אני בנך שבאת לזה הנהר בעבורו, אמרה לו בני גדלת מאד כ"כ והלכת על רגליך ודברת בפיך וכל זה בעשרים יום? אמר לה כן, שיודע לך אמי שיש

בעולם אל גדול ונורא חי וקיים רואה ואינו נראה והוא בשמים ומלא כל הארץ כבודו. אמרה לו בני וכי יש אל אחר מבלעדי נמרד? אמר לה כן אמי אלהי השמים אלהי הארץ ואלהי נמרד בן כנען, ועל זה תלכי לנמרד ותודיע אותו הדבר הזה. והלכה לעיר ואמרה לתרח אישה איך מצאה את בנה. ותרח היה שר וגדול בבית המלך נמרד והלך לבירה מקום אשר המלך שם והשתחוה למלך ופניו ארצה, ובזמן ההוא כל המשתחוה למלך לא היה מרים ראשו עד שיאמר לו הרם ראשך. א"ל המלך הרם ראשך ושאל חפצך, א"ל יחי אדוני המלך, באתי לבשר אותך על מה שראית בחכמת הכוכבים שיוולד ילד במלכותך שיפסיד אמונתך והרגת בעבורו ע' אלף זכרים, אבשרך שהוא בני ואמו היתה הרה ולא ידעתי בהריונה כי אמרה חולה אני מחולי הקולצני, ובקשתי בטנה ולא מצאתי שום עובר. ויהי כאשר נשלמו חדשי הילד הלכה מן העיר לנהר ומצאה שם מערה ותלד שם בן ועזבה אותו לחיות השדה ואחר עשרים יום הלכה אליו ומצאתהו מהלך על שפת הנהר ומדבר כאדם גדול ואומר שיש אלקים בשמים רואה ואינו נראה אחד ואין שני. וכשמוע נמרד אלו הדברים חרד חרדה גדולה עד מאד ויאמר ליועציו ושריו מה לעשות מזה הילד. אמרו מלכינו אלקינו מה תפחד מילד קטן ויש בכל מלכותך אלף אלפי שרים, שרי אלפים ושרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות ושוטרים אין מספר, הקטן שבשרים שלך ילך יביאהו וישימהו בבית הסהר. אמר להם הראיתם מימיכם ילד מעשרים יום הולך על רגליו ומדבר בפיו ובלשונו מבשר ואומר שיש אלוה בשמים אחד ואין שני לו והוא רואה ואינו נראה?

אמר המגיד שכל השרים שהיו שם תמהו תמיה גדולה מאלו הדברים, ובין כך ובין כך בא השטן בדמות אדם לבוש משי שחור והלך והשתחוה לפני המלך נמרד עד שאמר לו המלך הרם ראשך ושאל חפצך, אמר לו מה אתה דואג ובלבם תמהים מילד קטן איעצך עצה מה לעשות. אמר לו המלך מה עתתך? א"ל פתח אוצרות כלי המלחמה ותתן לכל השרים והסגנים והפחות ולכל אנשי המלחמה ותשלחם אליו שיבא לעבוד אותך ויהיה תחת ידיך. אמר המגיד שצוה המלך לכל השרים ולכל אנשי המלחמה שיבואו ויקחו כלי זיין מאוצרות המלך וילכו להביא לאברהם. וכראות אברהם אבינו שבאו אליו עם רב אחזו רעד ופחד גדול מפניהם ויצעק לאלהי השמים שיצילוהו

מידם כי הוא המציל עני מחזק ממנו ואתה תצילני מהם. וישמע אלהים את צעקתו וירא את דמעותיו וישלח לו מלאך גבריאל להציל אותו מידם. אמר לו המלאך מה לך אברהם ומה אתה בוכה? א"ל פחדתי מאנשים האלה הבאים עלי להרגני. א"ל לא תירא ולא תפחד האלקים עמך והוא יצילך מן כל אויביך.

אמר המגיד שהקב"ה צוה לגבריאל שישים ענן וערפל בינו וביניהם. כראותם הענן והחשך והערפל פחדו פחד ושבו אל נמרד מלכם ואמרו לו נסעה ונלכה ממלכות זו, וכשמוע המלך כן נתן מעות לכל שריו ועבדיו ונסעו משם למדינת בבל. ויהי אחרי נסעם ויאמר אלקים למלאך גבריאל לך אמור לאברהם שילך אחרי האויב נמרד לבבל. אמר לו אברהם אע"ה אין לי צידה לדרך. ולא סוס לרכוב עליו ולא אנשי חיל כדי לעשות עמו מלחמה. א"ל גבריאל המלאך אין אתה צריך לשום דבר מאלה, לא לצידה לדרך ולא לסוס לרכוב עליו ולא אנשי חיל לעשות עמו מלחמה, ולא רכב ולא פרשים כי על כתפי תרכב ואני אשאך ואגיעך עד בבל. ויקם אברהם וירכב על כתפו של גבריאל כהרף עין. באותה שעה מצא עצמו בשערי מדינת בבל וא"ל המלאך כנס למדינה ותקרא בקול גדול ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד אחר, אחד ואין שני, אין לו דמות הגוף ואינו גוף, והוא אלקי האלקים ואלקי נמרד ואני אברהם עבדו נאמן ביתו. הלך אברהם אבינו ע"ה ונכנס בתוך המדינה והכריז בקול גדול לכל אנשי המדינה ה' הוא האלקים אחד ואין שני והוא אלקי האלקים ואלקי נמרד! העידו כלם אנשים ונשים וטף על זה שהוא אמת וגם תעידו שאני אברהם עבדו נאמן ביתו!" ויהי הוא הולך בשוקים וברחובות ומכריז מצא אביו ואמו וגם מצא למלאך גבריאל, אמר לו המלאך אברהם תאמר לאביך ולאמך שיאמינו גם הם ויעידו בזה שאתה מכריז שה' הוא האלקים אין עוד מלבדו. ויהי כשמוע אברהם את דבר המלאך אמר לאביו ולאמו אתם עובדים לאדם כמוכם ותשתחוו אליו לצלם דמות נמרד, הלא ידעתם כי יש לו פה ולא ידבר עין ולא יראה און ולא ישמע ולא ילך ברגליו ולא יש בו תועלת לא לעצמו ולא לאחרים. ויהי כשמוע תרח את דבריו לקח אותו בדברים והביאו אל ביתו ויספר לו כל המאורע שביום אחד הלך מהלך ארבעים יום, וכשמעו זה הלך אצל נמרד וא"ל תדע אדוננו המלך שהנער בני אשר היית בורח מפניו הנה בא ושאלתיו כמה זמן יש שהוא הולך בזה הדרך א"ל אמש נסעתי משם והיום הגעתי הנה, ויהי כשמעו ככה ויחרד חרדה גדולה עד מאד ויאמר לפני כל השרים והיועצים והחכמים להביא לו עצה על זה הילד מה לעשות עמו? ויענו לו פה אחד יחי המלך נמרד לעולם! ויצוה וכרוז שיכריז בכל המדינה משתה ושמתה שבעת ימים וכל איש ישמח בביתו וילבש ויצא בכל מיני לבושים ומשכיות ושתהיה בכל המדינה צהלה ושמחה, וגם תעשה בחצר בית המלך החיצונה והפנימית ובכל מדינות מלכותך ועוצם יכולתך הגדול יביא כל אדם ויעבוד אותך, ויאמר המלך לעשות כן, ותנתן דת בבבל בשוקים וברחובות וילבשו כלם כלי יופי ויתקנו אותם בכל לבושי שש ומשי ורקמה וכל מיני משכיות כסף איש איש כאשר תשיג ידו ויעשו כן.

ויהי אחרי כן כשבת המלך נמרד על כסא מלכותו שלח אחרי אברהם ויבא אליו ואביו תרח עמו, ויעבור אברהם לפני הפחות והסגנים עד שהגיע לכסא המלך אשר הוא יושב עליו ויתפוש בכסא והניע אותו ויקרא בקול גדול כדברים האלה: אי נמרד הנגעל הכופר בעיקר וכופר באל חי וקיים ובאברהם עבדו נאמן ביתו, תעיד ותאמר כמוני שה' הוא האלקים אחד ואין שני ואינו גוף והוא חי ולא ימות לא ינום ולא יישן, ותעיד על עצמך שאתה אדם ותאמר מין שאני אברהם [עבדו] והוא ברא את כל העולם כדי שיאמינו בו. וישא את קולו באלו הדברים והנה הצלמים שהיו שם עומדים נפלו על פניהם. וכראות המלך והשרים במפלתם וגם צעקת אברהם נפלו כלם על פניהם ארצה עם מלכם נמרד (וימס לבו) ונשאר כמו שתי שעות [וחצי] ארצה, וימס לבו בקרבו גם פרחו נשמתו ממנו ואחר שתי שעות שב רוחו ונשמתו אל גופו ויקץ משנתו ויאמר המלך הקולך זה אברהם או קול אלקיך? ויאמר לו קול זה קול בריה קטנה מכל בריות שברא הקב"ה. בשעה ההיא אמר המלך נמרד באמת אלקיך אברהם אלוה גדול וחזק מלך מלכי המלכים, ואמר לתרח אביו שישא את בנו ויסר מעליו, וילך לעירו, וילכו שניהם יחדו. ויהי אח"כ ויגדל אברהם עד שהיה כבן עשרים שנה ותרח אביו חלה, ויאמר אל בניו הרן ואברהם בחייכם בני תמכרו אלו השני צלמים שאין לי מעות להוצאותיו, הלך חרץ ומכר את הצלמים והביא מעות להוצאות אביו, וילך אברהם ויקח שני צלמים אחרים למכרם וישם חבל על גרונום ופניהם ארצה והוא היה סוחב אותם וצועק ואומר מי הוא זה שיקנה צלם שאין בו תועלת לא לעצמו ולא למי שקנהו לעובדו, וגם יש לו פה ולא ידבר עין ולא יראה רגלים ולא ילך און ולא ישמע. וכשמוע אנשי המדינה את דברי אברהם תמהו עד מאד, והוא הלך ובא ופגע זקנה אחת ותאמר לו בחייך אברהם תבחר לי צלם אחד טוב מאד וגדול לעבדו ולאהבו, אמר לה אברהם זקנה זקנה איני יודע בהם תועלת לא בגדול ולא בקטן לא לעצמם ולא לאחרים. אמר לה והצלם הגדול אשר לקחת מאחי הרן לעבדו היכן הלך? אמרה לו באו גנבים בלילה הוא וגנבו אותו בעודי בבית המרחץ. אמר לה אם כן כיצד תעבודי לצלמו לא הציל מן הגנבים כל שכן שלא יציל לאחרים מרעתם ולא לך הזקנה השוטה. וכיצד תאמרי שהצלם שעבדת שהוא אלוה אם הוא אלוה למה לא הציל את עצמו מיד הגנבים, אלא שהוא צלם אין בו תועלת לא לעצמו ולא למי שיעבד אותו. אמרה לו הזקנה אם כן אברהם כדברייך למי אעבוד? אמר לה תעבודי לאלקי האלקים ואדוני האדונים בורא שמים וארץ הם וכל אשר בס, והוא אלקי נמרוד אלקי תרח ואלקי מזרח ומערב דרום וצפון. ומי הוא נמרד הכלב שיעשה עצמו אלוה לעבוד אותו! אמרה הזקנה מכאן ולהלן לא אעבוד כי אם אלקי אברהם, ואם אעבוד אותו מה תועלת יהיה לי? אמר לה כל מה שגנבו ישוב לך וגם תציל נפשך מגיהנם. אמרה הזקנה מה אומר כדי להציל את נפשי משחת? א"ל תאמרי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אחד ואין שני ממת ומחיה, הוא חי ולא יראה מות וגם אני אברהם עבדו נאמן ביתו. אמרה הזקנה מכאן ולהלן אני אומרת כדברייך ואעיד על עצמי שה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת ואתה אברהם נביאו ואאמין בשי"ת ובך.

אמר המגיד ששבה בתשובה ונתחרטה על שעבדה את הצלמים, ואמרו שגם מצאה הגנבים והשיבו לה הגניבה וגם הצלם, מה עשתה זאת הזקנה? לקחה אבן בידה והכתה על ראש הצלם ואומרת אוי לך ולמי שיעבור אותך עוד, כי אין בך תועלת ולא למי שיעבוד אותך, ויצאה מביתה בשוקים וברחובות והיא צועקת ואומרת מי שרוצה להציל נפשו משחת ויצליח בכל מעשיו יעבוד לאלקי אברהם. אמר המגיד שהזקנה בבל יום היתה צועקת עד שהשיבה בתשובה בה אנשים ונשים הרבה. שמע המלך שמועה זאת שלח אחריה והביאה לפניו, אמר לה מה עשית כי שטית מאחרי עבודתי למה לא תעבדי אותי שאני אלקיך ואני יצרתך אף תמכתך בימיני. השיבה ואמרה אתה מן הכוזבים ואתה כופר בעיקר באל אחד ואין שני ואתה אוכל מטובו ותעבוד אל אחר ותכפור בו ובתורתו ובאברהם עבדו. ויהי כשמוע המלך את דבריה צוה להרוג אותה, ויהרגו אותה ופחד ורהב לבבו מדבריה, ותמה על עצמו ולא ידע מה יעשה עם אברהם שהפסיד אמונתו, כי רוב המון העם האמינו באלקי אברהם. וכראות השרים שלו היגון אשר שם בלבו וכשמע עם דבריו אמרו לו קום מהרה והלכת אל המקום אשר היית הולך פעמים אחרות ותכריז שכל אנשי המדינה יעשו ז' ימים משתה ויו"ט וישימו עליהם כל החפצים ובגדי משי ורקמה ואבנים טובות ואבנים יקרות שהם וישפה וכל כלי זהב וכסף ומאכל ומשתה וכל מיני מגדים, וכראות אברהם את גודל העושר ותוקף אנשי המדינה ורוב עשרם יבוא ליכנס תחת אמונתך. ויהי כשמוע נמרד השמועה שמח שמחה גדולה וצוה שיכריזו אל כל אנשי המדינה ללכת אל המקום אשר היו רגילים לבוא שם שנה בשנה בגן וביאו שם הצלמים ויעשו שם משתה וישמחה ויו"ט יותר ממה שהיו רגילים מקודם. ויהי בתוך ימי המשתה.

ויאמר המלך לתרח אבי אברהם להביא את בנו לראות גדולתו ועושר כבור מלכותו ורוב שריו ועבדיו, ויאמר תרח לבנו: בני אברהם! בא עמי למועד המלך נמרד אלקינו, אמר אברהם איני יכול לצאת לשם, א"ל תרח א"כ תשב עם הצלמים עד בואנו משם, ויעש כן וילך תרח, וישב אברהם עם הצלמים וגם צלמי המלך היו שם, וירא אברהם כי הלך המלך אל בית הועד אשר לו ויקח בידו גרון וכראותו צלמי המלך יושבים אמר "ה' הוא האלקים" וישליכם

מעל כסאם ארצה ויך בהם מכה גדולה בגדול החל ובקטן כלה, לזה קטע ידיו ולזה כרת ראשו ולזה שבר עיניו ולזה שבר את רגליו, וכלם נשברו, ויצא אברהם. וישלמו ימי המלחמה ויבא המלך אל ביתו. (וקודם זה כששיבר אותם שם הגרזן ביד גדול הצלמים). וכראות המלך את צלמיו שבורים אמר מי היה כאן, ומי הוא אשר מלאו לכו לעשות כן? ויענו כל העם בוכים ויאמרו אדונינו המלך תדע לך שאברהם היה יושב אצלם ושמענו שהיה משבר להם, ויצו המלך להביא את אברהם לפניו, ויביאו אותו, ויאמר לו המלך ושריו למה שברת את אלקיננו, אמר אני לא שברתי אותם, לא שבר אותם כ"א הגדול שבהם, הלא תראה היות הגרזן בידו, ואם לא תאמינו שאל ממנו והוא יגיד, וכשמעו דבריו חרה לו עד מות ויאמר להוליכו לבית הסהר ויצו אל שר בית הסהר לבלתי תת לו פת לא כול ולא מים לשתות. אמר המגיד שאברהם אע"ה בעודו בבית הסהר נתן עיניו לשמים ויאמר ה' אלקי אתה יודע הנסתרות ואתה ידעת כי לא הגעתי עד הנה כ"א על עבודתך, והקב"ה שמע את תפלתו ושלח לו המלאך גבריאל להושיעו מיד זה הכלב, וא"ל שלום עליך אברהם אל תירא ואל תחת כי ה' אלקיך עמך. בשעה ההיא נראה לו מעיין מים חיים ושתה מהם, והביא לו המלאך כל מיני מאכל לאכול וישב עמו שם כדי ללוותו שנה תמימה. ויהי אחרי השנה ההיא באו שרי המלך ויועציו לאכול ולשתות עם המלך, ויאמרו למלך לבנות לו גדר גדול ולהכריז בכל עירו שכל מי שהוא חפץ בעבודת המלך שיביא אל הבית הזה עצים הרבה עד שימלא כל המקום עצים מפה לפה, ואח"כ יבעירו העצים באש עד שתעלה השלהבת לשמים, ותשליך בתוכה לאברהם, ובזה יאמינו בך לעולם ולא תפסיד אמונתך. וישמח המלך על העצה הזאת היעוצה שמחה גדולה מאד, ויצו לכל העם לאמר כל איש ואשה נער וזקן אשר בכל מדינות המלך יביאו עצים אל הבית ההיא, כי נתן להם זמן עד ארבעים יום, ובכל זאת אברהם עומד בבית הסהר, ויצו המלך לעשות כבשן גדול בתוך הבית אשר בנה וידליקו את העצים בתוכו והנה עלה הש" להבת עד לשמים עד שכל העם פחדו מרוב האש, ושלח אל שר בית הסהר לאמר לו תביא לי את אויבי אברהם והשליכהו לתוך זה הכבשן של אש, ויבא שר בית הסהר לפני המלך להשתחוות לפניו ויאמר לו איך תשאל ממני אדם שזה לו עכשיו שנה תמימה שעמד בבית הסהר ולא הביא לו שום אדם לא לחם ולא מים ולא שום מאכל בעולם, אמר לו עכ"ז תלך בבית הסהר ותצעק אליו אם ישיבך תביאנו ואשליכנו באש, ואם מת יותר טוב ותקברו אותו ולא יזכר שמו עוד. הלך שר בית הסהר לפתח הבור ויקרא בקול גדול וחזק אברהם! אתה חי או מת? ויען אותו אנכי חי. א"ל מי נתן לך אכילה ושתיה עד הנה. א"ל האכילני והשקני מי שהוא יכול על כל, הוא אלקי האל-קים ואדוני האדונים, עושה נפלאות לבדו, וגם הוא אלקי נמרד ואלקי תרח, אלקי כל העולם, הוא זן ומפרנס לכל, רואה ואינו נראה, הוא בשמים ממעל ונמצא בכל מקום ומשגיח בכל הפרטים. ויהי כשמוע שר בית הסהר את דבריו ויאמן גם הוא באלקי אברהם, ויאמר אלקיך אברהם הוא האלקים ואני אעיד על זה וגם אתה עבדו ונביאו באמת ונמרד הוא משקר. ויהי כאמרו כך ויגידו למלך לאמר הנה שר בית הסהר מעיד על אלקי אברהם שהוא אמת ואברהם עבדו אמת, ותמה המלך מאד וישלח אחריו ויאמר לו מה לך שר בית הסהר איך כפרת בי ואמרת שאלקי אברהם אמת וגם אברהם עבדו אמת. אמר לו שכן הוא האמת ואתה המלך נמרד כופר באמת, וכשמע המלך את דברי השר נתעצב אל לבו מאד וימלא חמה ויצו לפגוע בו להמיתו, ויצעק שר בית הסהר בפגוע בו ויאמר ה' הוא האלקים הוא אלקי כל העולם ואלקי נמרד הכופר. אמר המגיד שהסייף לא היה חותך בצוארו ויותר שהיה מכה בסייף היה משבר הסייף, תמה המלך ויצו להביא את אברהם ולהשליכו בתוך כבשן האש. הלך אחד מן השרים והביאו לפניו ואמר לו המלך השליכהו לתוך האש הגדולה ויקם להשליכו ותצא אש מן הכבשן ותשרוף אותו, ויקם שר אחר מלפני נמרד להשליך אותו באש וגם הוא נשרף, וכל מי שהיה לוקח אותו להשליכו באש היה נשרף עד שמתו רבים אין חקר ואין מספר. ויבא השטן בדמות איש וישתחוו למלך ויאמר לו המלך מה לך שאל מה שתרצה, אמר לו איעצך עצה להשליך לאברהם בתוך כבשן האש, הבה לי עצים הרבה ומסמרות וחבלים ואני אעשה לך טראבוקו (מין מכונה) שמתוך תנועתו תשליכהו לתוך כבשן האש מרחוק ולא ישרוף האש לאיש ההוא. וישמח המלך מאד על העצה הזו, ויצו לעשות כן ויעשו הטרבוקו ואחר אשר השלימוהו לעשות נסו אותו בפני המלך שלשה פעמים עד שמרחוק השליכו בו אבנים לתוך האש, והוא הנקרא טראבוקו. ויקחו את אברהם וקשרו זרועותיו ידיו ורגליו בקשר חזק וישימו אותו בתוך הטרבוקו להשליכו, וכראות אברהם אע"ה איך קשרו אותו נשא עיניו לשמים ואמר ה' אלקי אתה רואה את אשר עושה בי הרשע הזה, גם מלאכי מעלה אמרו לפני הקב"ה רבש"ע מלא כל הארץ כבודך, הלא ראית מה עשה נמרוד הכופר בעבדך ונביאך אברהם, אמר להם הקב"ה איך לא אדע ואנכי יודע כל הנסתרות אבל אראה אני לכם נקמה בנמרוד הכופר ואציל את אברהם עבדי.

אמר המגיד שהשטן בא אצל אברהם בדמות אדם ואמר לו אברהם אם תרצה להנצל מאש נמרד השתחוה אליו והאמין בו. ויהי כשמוע אברהם את דברי השטן ויאמר לו יגער ה' בך השטן, פחות נבזה ארור כופר! ויצא מלפניו, ותבא אמו של אברהם לנשק אותו קודם שישליכו אותו לכבשן האש, ותאמר לו בני השתחוה לנמרד ותכנס תחת אמונתו ותנצל מכבשן האש. אמר לה אברהם אמי תלכי מעלי, ודחפה אותה מעליו, ויאמר לה אמי אש נמרד

תכבה אותו המים אבל אש אלקנו לעד לעולם אינו מכובה ומים לא יוכלו לכבותו. וכששמעה אמו דבריו דברים מצודקים אמרה לו האלקים אשר אתה עובד הוא יצילך מאש נמרד. ויהי אח"כ וישימו אותו בתוך הטרבוקו להשליך אותו בתוך הכבשן. ומלאכי השרת בקשו רחמים מלפני הקב"ה לרדת להצילו מאש נמרד. ויבא אליו המלאך גבריאל ויאמר לו מה אברהם האצילך מזה האש, ויאמר לו אברהם האלקים אשר אני בוטח בו אלקי השמים ואלהי הארץ הוא יצילני, וכראות הקב"ה כוונתו הטובה פנה אליו ברחמים ויאמר לאש ההיא קרה ושלוה על עבדי אברהם.

אמר המגיד שהאש נכבה בלא מים והעצים הציצו וציץ וכולם הוציאו פירות, כל עץ נתן פריו ושב הכבשן כמו גינת ביתן המלך, והמלאכים יושבים עם אברהם בתוכו, ויפן המלך וירא את הגן ואת המלאכים יושבים עם המלאכים בתוך הגן, ויאמר המלך לאברהם כשף גדול אתה יודע שהאש אינה שולטת בך ולא עוד אלא שאתה מראה לעם שאתה יושב בתוך גינת ביתן. ויענו כל שרי נמרד יחדו למלך לא אדונינו אין זה כשוף כי אם יכולת אלוה גדול אלקי אברהם ואין אלוה אחר מלבדו ואנחנו מעידים על זה וגם אברהם עבדו באמת, ויאמינו בשעה ההיא כל שרי נמרד וכל עמו בה' אלקי אברהם ויאמרו כלם ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד.

They said that before Abraham was created, Nimrod denied belief in God, Blessed Be God, vaunted himself, and then asserted that he was a god. The ancients in his time used to worship and prostrate themselves to him. Now this king [Nimrod] was a cunning astrologer, who saw through the science of astrology that a man would be born in his day and would arise against him, dissuade him of his faith, and defeat him. "And he was seized with violent trembling." What did he do? He sent for his princes and governors and told them of the matter. He asked them, "What do you advise me to do about this child who is yet to be born?" They responded, "The counsel which we agree upon is that you should build a large house, set a guard at its entrance, then decree throughout your realm that all the pregnant women shall come there. After they arrive, they shall also bring the midwives so that they are with the pregnant women at the time of their delivery. Now when a woman's time to deliver arrives, the midwives will see, and if it is a boy, they will kill him at the womb, but if it is a girl they will let her live. Then they shall give gifts to her mother and clothe her in regal raiment and call out before her, "Thus shall you do to a woman who bears a daughter."

When the king heard their counsel he was overjoyed. Then he decreed in all the provinces of his realm that all artisans should gather to build a large house for the king, sixty cubits high and eighty cubits wide. When the building of the house was completed, he decreed that all the pregnant women come to that house to be there until they gave birth. He appointed officials to bring them there and he also set guards over the house to guard the doorway that they do not escape. He also appointed midwives over them to help deliver them. He ordered them to kill a male child on his mother's bosom; but if it was a female child, they were to clothe her mother in "raiments of fine linen, silk, and embroidery." Then they led her out from the house of confinement and gave her great honor, for thus did the king order. And so they led her to her home in honor.

The Maggid said that more than seventy thousand male infants were slain in this manner. When the angels on high saw the slaying of these children, they said before the Holy One Blessed Be God, "Have you not seen that which the sinner and blasphemer, Nimrod son of Canaan did? For he slew so many children and spilled their blood on the ground although they had done no harm!" God answered them, "Holy angels, I know and I see, 'for I neither slumber nor sleep,' for I see and know 'the hidden and the revealed things.' But you will see what I will do to this sinner and blasphemer, for 'I will set my hand against him and chastise him.'"

The Maggid said that at that time the mother of Abraham, our father of blessed memory, went and married a man named Terah.

She conceived with him and at the end of three months of pregnancy, her stomach grew large and her face became pale. Terah, her husband, said to her, "My wife, what is wrong with you? Your face is pale and your stomach is big." She answered him, "Every year this illness befalls me and they call it Qolasni." Terah responded, "Show me your belly for it seems to me that you are pregnant. And if you are, it is not fitting to transgress the command of Nimrod our god." Now when he placed his hand on her belly, God performed a miracle on her behalf. The child moved up under her breasts. He felt with his hands and found nothing. He said to her, "You spoke honestly." Thus nothing showed nor became known until the period of gestation finished.

Out of her great fear she left the city and went through the desert on the edge of a valley. She found a large cave there and entered it. The next day birth pangs seized her and she gave birth to a son. Then she saw the whole cave illuminated as if by the sun, by the face of the infant and she was overjoyed. And he was Abraham, our father of blessed memory.

Then she opened her mouth and said, "I am the one who bore you at the time that king Nimrod killed seventy thousand male infants because of you. Now I greatly fear for you, for if he learns about your existence he will kill you! Therefore, it is better that you die in this cave so that my eyes do not see you slain upon my bosom." So she took her own clothing and swaddled him. Then she abandoned him in the cave and said, "May your God be with you. May God not fail you or forsake you."

The Maggid said that when Abraham, our father of blessed memory, was in the cave and yet a child, he had no wet nurse to suckle him. He wept, and God, Blessed Be God, heard his cry "where he is." God sent the angel Gabriel to sustain him and give him milk.

He [Gabriel] made milk flow from the right finger of the baby's right hand and Abraham suckled from it until he was ten days old. Then he began to walk about, left the cave, and walked alongside the edge of the valley. When the sun set and the stars came out, he said, "These are the gods." Later when dawn came, he could not see the stars. He said, "I shall not worship these because they are not gods." Later he saw the sun. He said, "This is my god and I will worship it." But when the sun set he said, "This is no divine being." He saw the moon and said, "This is my god and I will worship it." When it turned dark, he said, "This is not a deity—they have a force which moves them." While he was still speaking the angel Gabriel came and said, "Peace be unto you Abraham." He responded, "Unto you peace." Abraham asked, "Who are you?" The angel replied, "I am Gabriel, a messenger of the Holy One Blessed Be God." At that time Abraham went to a spring which he found there, washed his face, his hands, and his feet and worshiped God, Blessed Be God, bowing down and prostrating himself.

The Maggid said that the mother of Abraham our father remembered him, wept greatly, and left the city to seek her son in the cave in which she abandoned him, but did not find him. She cried even more for him, and said, "Woe is me, for I bore you to become prey for the wild animals, for the bears, for the lions, and the wolves." She walked to the edge of the valley and found her son but did not recognize him because he had grown greatly. She said to him, "Peace unto you." He responded to her, "Unto you peace. Why are you walking in these wastelands?" She answered him, "I left the city to seek my son." He asked her, "Who brought your son here?" She answered him, "I was pregnant with child by my husband, Terah. At the time of delivery I was fearful for my son who was in my belly. I did not want our king, Nimrod son of Canaan, to kill him as he killed seventy thousand male infants. As soon as I came to one cave in this valley, then birth pangs came over me and I bore a son. And I abandoned him in the cave and went to my home and now I came to seek him out but I cannot find him."

Abraham said to her, "These things that you related to me concerning the child that you abandoned, how old was he?" She replied, "About twenty days old." He said to her, "Is there [really] a woman

in the world who would abandon her infant child, all by himself in the desert, and come to see him after twenty days?" She responded, "Perhaps God will have mercy." He said to her, "I am your son, Abraham, for whose sake you came to the valley." She replied,

"My how you have grown my child! Only twenty days old and you are able to walk and talk!" He answered, "Yes, my mother, you know that there is in the world a great and awesome God, living and ever-existent, who sees but is not seen. God is in the heavens and God's presence fills all the earth." She inquired, "My son, is there another god besides Nimrod?" He answered, "Yes my mother, the God of heaven and the God of earth is also the God of Nimrod, son of Canaan. Now you go to Nimrod and inform him of this."

So she went to the city and told her husband, Terah, how she found her son. Now Terah was "a prince and leader" in King Nimrod's house. He went to the palace, to the place where the king was to be found. He prostrated himself before the king with his face to the ground. In that time it was the rule that anyone who prostrated himself to the king could not raise his head until the king ordered, "Raise your head." The king commanded him, "Raise your head and state your request." He responded, "Long live my lord, the king. I have come to notify you about that which you saw through the medium of astrology. [Through astrology you learned] that a male child would be born in your realm who would destroy faith in you. [In trying to eliminate such a child,] you slew seventy thousand male infants. I have come to notify you that he is my son. His mother conceived but I did not know of her pregnancy because she told me, 'I am ill with Qolasni.' I examined her belly but I found no embryo. When she completed the period of gestation, she left the city for the valley and there found a cave. She gave birth to a son and abandoned him to the wild beasts of the field. After twenty days she went [back] to him and found him walking along the edge of the valley, speaking like an adult man. He told her that there was a God in heaven, who sees but is not seen, a single God with no second." When Nimrod heard these things, "he was seized with a violent trembling." He asked his advisers and princes what to do with this child. They answered, "Our king, our god, why are you frightened of a small child? There are thousands upon thousands of thousands of princes in your realm. 'You have commanders of thousands, commanders of hundreds, commanders of fifties, commanders of tens,' and officers without number. Let the least among your commanders go and bring him and put him in prison." He answered them, "Have you ever seen a child twenty days old walk and speak and with his own tongue announce that there is one God in heaven and has no second? That God sees but is not seen?"

The Maggid said, all the princes who were there were horror- struck at these words. Meanwhile Satan came disguised as a man, dressed in black silk. He entered and prostrated himself before King Nimrod until the king ordered, "Raise your head and state your request." Satan asked, "Why are you worried and why are all of you horror-struck by a small boy? I will advise you what to do." The king asked, "What is your advice?" Satan retorted, "Open all your arsenals and give [weapons] to all your commanders, adjutants, governors, and to all the warriors. Then dispatch them to Abraham [so that] he comes and worships you and is under your control."

The Maggid said that the king ordered all the princes and all the warriors to come and take weapons from the royal arsenals. Thus they went forth to take Abraham. When Abraham our father saw that a great [number of] people were coming for him, trembling and great fear seized him on their account. He cried out to the God of heaven to deliver him from their hand, for God is the one who "'Delivers the weak from one stronger than he.' Now please deliver me from them." God heard his cry and saw his tears and sent the angel Gabriel to deliver him from their hand. The angel said to him, "What is the matter Abraham? Why are you crying?" He answered, "I was afraid of these men who are coming to

slay me." Gabriel said to him, "Do not be frightened or afraid for, 'God is with you' and will deliver you from the 'hands of all your enemies.'"

The Maggid said that the Holy One Blessed Be God commanded Gabriel to place a "dense cloud" between Abraham and his assailants. When they saw the darkness and dense cloud they were frightened and returned to Nimrod their king and said to him, "Let us get away from this empire." When the king heard this he gave money to all his princes and courtiers and set out from there for Babylonia.

After they moved, God commanded the angel Gabriel, "Go tell Abraham to follow after the enemy Nimrod to Babylonia." Our father Abraham of blessed memory said to him, "I have no provisions for the road, no horse to ride upon and no soldiers to wage war with him." The angel Gabriel responded, "You need nothing: neither provisions for the road, nor horse to ride upon, nor soldiers to wage war; neither chariot nor horsemen because you will ride upon my shoulders and I will bear you up and bring you to Babylonia." In an instant Abraham arose and rode on Gabriel's shoulder and found himself within the gates of the city of Babylon. Then the angel said to him, "Enter the city and proclaim loudly, 'Ado-nai is God in the heavens above and on the earth below there is none other'; God is unique with no second; God has neither bodily form nor corporeality; is the only God, the God of Nimrod; and I am Abraham, God's servant, in God's house." Our father Abraham of blessed memory went and entered the city and proclaimed aloud to all the people of the city, "Ado-nai is God; God is unique and there is no second; God is God of the heavens; is the only God and the God of Nimrod! Testify that this is the truth, all you men, women, and children. Testify also that I am 'Abraham, God's servant,' 'Trusted in God's house!'" As he walked through the markets and the streets, proclaiming [this message], he found his father and his mother and also the angel Gabriel. The angel said to him, "Abraham, tell your father and your mother that they should also believe and attest to that which you are proclaiming, that 'Ado-nai is God and there is none besides God.'" When Abraham heard the word of the angel, he said to his father and his mother, "You worship a mortal like yourselves. You prostrate yourselves to the image of Nimrod. Do you not realize that it has 'a mouth but does not speak, an eye but does not see, an ear but does not hear,' it cannot walk on its feet and it serves no purpose to itself or others?" When Terah heard his words, he persuaded Abraham to enter the house where he related how it happened that in one day he completed a forty-day journey. Upon hearing this Terah went to Nimrod and reported, "Know, our lord the king that the lad, my son from whom you fled, has arrived here." Nimrod asked him, "How much time did his journey take?" Abraham responded, "Last night I left there and today I arrived here." When Nimrod heard this, "He was seized with violent trembling" and ordered all his princes, counselors, and wise men to bring him advice on what to do with this child. They answered him unanimously, "May King Nimrod live forever!" So he issued a decree declaring that a feast and rejoicing take place for seven days throughout the city. Every person will celebrate at home, dress up, and go out in different kinds of clothes and ornaments. And there shall be "shouting and rejoicing." They shall also do this in the outer and inner courtyards of the royal house and in the provinces of your realm, and the force of your great power will bring forth every person to worship you. The king ordered that this be done, "and a decree was issued" in all the markets and streets. They all donned "raiments of fine linen, silk, and embroidery" and all sorts of silver ornaments, each person acquiring what he could—and thus they did.

Afterwards, when King Nimrod was sitting on his royal throne, he sent for Abraham to come to him with his father, Terah. Abraham passed by the governors and prefects until he reached the royal throne, the one on which King Nimrod was seated. He grasped hold of the throne and shook it, proclaiming these words in a loud voice, "O Nimrod, you loathsome man, who denies the unity of God, who does not believe in the living and ever-existent God, nor in 'Abraham, God's servant,' 'Trusted in God's house.'

Attest and declare as do I, that Ado-nai is God, God is unique and has no second, God has no body, lives, and is eternal, 'neither slumbers nor sleeps.' Further testify against yourself that you are a mortal and aver that I am [God's servant] and that God created all the world in order that they would believe in God." While Abraham raised his voice with these very words, the idols which were standing there fell to the ground on their faces. Now when the king and his princes saw how the idols had fallen [and heard] Abraham's outcry, they all fell face-down on the ground with their god Nimrod. Nimrod's heart melted within him and he remained two and one half hours on the ground. His heart melted within him, his soul also fled from him. After two hours his spirit and soul returned to his body, "and he awoke from his sleep." At that time the king asked, "Is this your voice, Abraham, or the voice of your God?" He answered, "This voice is the voice of the smallest of the creatures which the Holy One Blessed Be God created." Then King Nimrod said, "Indeed, your God, Abraham, is a great and mighty deity, the Sovereign of Sovereigns." Then he ordered Terah to take his son and remove him and go to his city, "Now the two of them went together."

When Abraham reached the age of twenty years, his father, Terah, fell ill. He said to his sons, Haran and Abraham, "By your lives, my sons, sell these two idols for I have not the money to pay for our expenses." Haran went and sold the idols and brought the money to cover his father's expenses. Then Abraham went and took two other idols to sell. He placed a rope around their necks with their faces to the ground. In that manner he dragged them and he cried out, "Who wants to buy an idol that serves no purpose, either to it- self or to the one who purchases it, in order to worship it? 'It has a mouth but does not speak, an eye but does not see, feet but does not walk, an ear but does not hear.'" When the people of the city heard Abraham's words, they were greatly surprised. As he went through the streets, he met an old woman who said to him, "By your life, Abraham, select an idol for me, a very good and large one, that I may worship and adore it." Abraham answered her, "Old woman, old woman, I don't know of any purpose in any of them, neither the big ones nor the little ones; neither by themselves nor for others." He went on, "What has become of the big idol which you bought to worship from my brother Haran?" She responded, "Thieves came that night while I was in the bathhouse and stole it." He retorted, "If this is so, how can you worship such an idol that was unable to save itself from thieves, let alone deliver others and you, you old, foolish woman from misfortune! And how can you say that the idol whom you worshiped is God? If it is God, why didn't it deliver itself from the hands of the thieves? It is but an idol. It has neither intrinsic worth nor value for the one who purchases it in order to worship it."

The old woman retorted, "If this is as you say, Abraham, whom shall I worship?" He answered, "'Worship the supreme God, the supreme Sovereign,' Creator of 'heaven and earth, the sea and all that is in them'—the God of Nimrod, the God of Terah, the God of the east and west, south and north. Who is Nimrod the dog, that he has made himself a divine worthy of worship?" The old woman answered, "From now on I shall not worship any god except your God, the God of Abraham. Now if I do worship God, what benefit will I have?" He answered, "All which was stolen from you will be restored to you and you will save your soul from Gehenna." The old woman asked, "What shall I do in order to save my soul from destruction?" He answered her, "Say, 'Ado-nai is God in the heavens above and on the earth below'; God is unique and has no second; 'God deals death and gives life'; lives; and will not see death; also that I am Abraham, God's servant, trusted in God's house." The old woman said, "From now on I will affirm your words and attest that 'Ado-nai is God in the heavens above and on earth below,' and that you, Abraham, are God's prophet and I believe in God, may God be blessed, and in you."

The Maggid said that she repented and regretted that she had worshiped idols. He also reported that she found the thieves and they returned her stolen articles along with the idol. What did the old woman do? She took stone in hand and struck the head of the idol. She said, "Woe to you and the

one who might worship you in the future, for you have no purpose and give no benefit to the one who worships you." Thus she went out of her house into the markets and streets and cried out, "Anyone who wants to save his soul from destruction and prosper in all his doings, let him worship the God of Abraham."

The Maggid said that the old woman would cry out every day until many men and women repented. The king heard this report, sent for her, and they brought her before him. He asked her, "What have you done? You have strayed from worshipping me. Why don't you worship me, for I am your god? 'I formed you and even uphold you with My right hand.'" She answered, "You are a liar. You deny the unity of the unique God who has no second. You survive out of God's goodness, yet you worship another god, denying God, God's Torah, and Abraham, God's servant." When the king heard her words, he gave the order to kill her. And they killed her, but, "his heart trembled and expanded" because of her words. He wondered but did not know what to do about Abraham who undermined the people's faith in him [Nimrod], for most of the people believed in the God of Abraham. When his princes saw the grief in his heart and when they heard his words, they said to him, "Arise quickly and go to the place where it is your custom to go on occasions and decree that all the people of the city make a seven-day feast, a rejoicing, and a holiday. Have them put on their finest robes of silk and embroidery, fine stones, and precious jewels—yellow emerald and jasper; objects of gold and silver, food and drink, and all kinds of fine fruits." They argued that "by such a display of great wealth and power by the people of the city, people 'who glory in their great wealth,' Abraham would return to the faith of the king."

When Nimrod heard this report he was overjoyed. He issued a decree that all the people of the city go to the place in the garden where they were accustomed to come each year. Let them bring their idols there and let them make a feast, a rejoicing, and a holiday greater than they were accustomed to previously. During the feast, the king asked Abraham's father, Terah, to bring his son to see his greatness, "and the vast riches of his realm," and the multitude of his officers and courtiers. Terah asked his son, "My son Abraham! Come with me to the assembly of King Nimrod our god." Abraham answered, "I am unable to go there." Terah responded, "If this is so, you stay with the idols until our return from there." He agreed and Terah went. Abraham stayed with the idols, the king's idols being among them. When Abraham saw that the king went to his assembly he took an ax in his hand and looking at the seated images of the king he said, "Ado-nai is God, Ado-nai is God," and cast them from their throne to the ground. He gave them a mighty blow beginning with the largest and ending with the smallest. He cut off the hands of one and beheaded another; he put out this one's eyes and broke that one's legs, so that all were mutilated. Then Abraham left (but first he placed the ax in the hand of the largest idol).

When the feast days ended the king returned home. When the king saw his idols broken, he asked, "Who was here? and Who dared to do this?" All the people weeping, answered, "Our lord the king, know that Abraham stayed with the idols and we heard that he smashed them." Then the king ordered that Abraham be brought before him. When they brought him, the king and his princes asked, "Why did you smash our gods?" He answered, "I did not smash them, but the largest among them did it. Don't you see the ax in his hand? And if you don't believe me, ask him and he will tell you." When Nimrod heard his words, "he was angry enough to die." Then he ordered that they imprison Abraham and he charged the commander of the prison to give him neither bread to eat nor water to drink.

The Maggid said that while Abraham our father of blessed memory was in prison, he raised his eyes to heaven and prayed, "Ado-nai my God, You know the hidden things, You also know that I ended up here only because I worship You." The Holy One Blessed Be God hearkened to his prayer and sent the angel Gabriel to save him from the power of this dog. He said, "Peace to you, Abraham, 'Fear not, be

not dismayed for Ado-nai, your God, is with you." Immediately a well of fresh water appeared to him and he drank. Then the angel brought all kinds of food to eat and he dwelled with him there, serving as company for him for a complete year. At the end of the year, the king's commanders and advisers came to eat and drink with the king. They told the king to build a fence and to decree in all the city that anyone who wants to serve the king bring a lot of wood to this house, until the whole place is totally filled with wood. Afterwards they will set the wood afire until the flames reach the heavens. Then they will hurl Abraham into its midst. Thus they will believe in you forever and not undermine your faith. The king was overjoyed by this advice. He ordered all the nation, every man, woman, youth, and old person who was in all the king's provinces to bring wood to this large house which he had built, until it was full. So all the people did this and they hastened to bring the wood to that house, for he gave them up to forty days' time to do it. During all this Abraham remained in the prison-house. The king further ordered them to prepare a large furnace within the house which he built. They ignited the wood in it and the flames reached the heavens so that all the people were terrified of the vastness of the fire.

Nimrod sent to the commander of the prison-house and ordered, "Bring me my enemy, Abraham, so that they may hurl him into this fiery furnace." The commander of the prison-house came before the king, prostrated himself before him and asked, "How can you ask me for such a man, who has just completed a full year in the prison-house, [during that time] nobody brought bread or water or any food known in the world?" He responded, "In spite of this, you go into the prison-house and call out to him. If he answers, bring him and I shall hurl him into the fire. But if he is dead, the better! You will bury him 'and his name will be remembered no more.'" The commander of the prison-house went to the entrance of the dungeon and called in a great, strong voice, "Abraham, are you alive or dead?" He answered him, "I am alive." He asked him, "Who gave you food and drink all this time?" He answered, "The One who is capable of all fed me and gave me drink; 'the supreme God, the supreme Sovereign,' 'who alone does wondrous things.' The God who is also the God of Nimrod, and the God of Terah, and the God of all the world. God sustains and supports everything. God sees and is not seen. God is in the heavens above and is found in every place. God attends to every detail." Now when the commander of the prison-house heard his words, he also believed in the God of Abraham. He declared, "Your God, O Abraham, is God and I attest to this. Furthermore, you are in truth God's servant and prophet. And as for Nimrod, he is a liar!" After he spoke in this manner, they reported to the king, "The commander of the prison-house attests that the God of Abraham is the true God and that Abraham is God's truthful servant." The king was horror-struck and sent after him. He asked him, "Commander of the prison-house, what is troubling you? How can you blaspheme against me and say that Abraham's God is the true God and that Abraham is God's truthful servant?" He replied to him, "For it is the truth, and you, King Nimrod, deny the truth." When the king grasped the words of the commander he was greatly grieved and he was filled with anger. He gave the order to strike him dead. The commander of the prison-house cried out when they struck him and declared, "Ado-nai is God, God of all the world and the God of Nimrod, the blasphemer."

The Maggid said that the sword did not cut into his neck, rather the one who smote with the sword, broke the sword. The king was horror-struck and gave the order to bring Abraham in order to hurl him into the fire. One of the princes was dispatched and brought him before the king. The king ordered, "Hurl him into the great fire." As he got up to cast him into the fire, a flame from the furnace leapt forward and consumed him. Then another prince left Nimrod's presence to cast Abraham into the fire but he too was consumed. Thus whoever would take hold of him to cast him into the fire was consumed, so that many died, "incalculable and without number." Then Satan came along masked as a human being and prostrated himself before the king.

The king asked, "What is it? Ask what you wish!" He responded, "I shall give you counsel on how to hurl Abraham into the fiery furnace. Bring me many trees, nails, and rope. Then I will make a catapult, the movement of which will enable you to hurl him into the fiery furnace from afar. Thus the fire will not consume the man who operates the catapult. The king was overjoyed by this counsel. He gave the order to do this and they built a catapult. When they completed it, they tested it three times in the king's presence so that from afar, they hurled stones with it into the fire. (This is what is called a catapult.) Then they took Abraham, tied his arms, hands, and feet together with a strong knot and placed him in the catapult to hurl him [into the fire]. When our father, Abraham of blessed memory, saw how they had bound him, he raised his eyes to heaven and prayed, "Ado-nai, my God, You see what this wicked man is doing to me!" Even the angels on high spoke before the Holy One Blessed Be God, "Sovereign of the universe, 'Your Presence fills all the earth.' Have you not seen what Nimrod the blasphemer has done to Your servant and Your prophet Abraham?" The Holy One Blessed Be God answered, "How is it possible for Me not to know, when I know all 'the hid- den things.' But I will show you vengeance against Nimrod the blasphemer, and I will de- liver Abraham, My servant."

The Maggid said that Satan came to Abraham masked as a man and said to him, "If you wish to deliver yourself from the fire of Nimrod, prostrate yourself before him and affirm your faith in him." When Abraham heard the words of Satan, he replied to him, "'May Ado-nai rebuke you, O Satan,' repulsive, contemptible, accursed blasphemer!" Then he left his presence. At that time Abraham's mother came to kiss her son before they hurled him into the fiery furnace. She said to him, "My son, prostrate yourself before Nimrod and enter into his faith and save yourself from the fiery furnace." Abraham answered her, "My mother, my mother, go away." Then he pushed her away from himself and said to her, "My mother, that water can extinguish Nimrod's fire but the fire of my God is eternal, it is inextinguishable, no water can put it out." When his mother heard these truthful words she said, "May the God whom you worship deliver you from Nimrod's fire." Afterwards they placed him in the catapult to hurl him into the furnace. Meanwhile the ministering angels sought mercy from the Holy One Blessed Be God to go down to deliver Abraham from Nimrod's fire. The angel Gabriel came to him and asked him, "Well, Abraham, shall I save you from this fire?" Abraham answered, "The God in whom I trust, the God of heaven and earth will deliver me." When the Holy One Blessed Be God saw his sincere devotion, he turned to him in mercy. He commanded the fire, "Cool off and bring tranquility to My servant Abraham."

The Maggid said that the fire was extinguished without water. The logs flowered and all brought forth fruit, each tree producing its own fruit. The furnace turned into "the king's pavilion," and the angels sat in it with Abraham. When the king turned and saw the garden and the angels sitting with Abraham, he [Nimrod] said to Abraham, "Great sorcery! You know that fire does not have power over you, moreover, you show the people that you sit in a pavilion."

Then all Nimrod's princes in unison answered the king, "No, our lord, this is not sorcery! Rather, this is a great, divine power, the God of Abraham. Besides God there is none other. Furthermore, we testify to this and also that Abraham is truly God's servant!" In that hour all of Nimrod's princes and all the people believed in *Ado-nai*, the God of Abraham. They all proclaimed, "*Ado-nai* is God, in heaven above and on earth beneath there is none else."

10 Coligny-Geneve, Fondation Martin Bodmer, Haggadah, Italy, 15th c.

ומביאין לפניו סל או קערה ובתוכה ג מצות ... וחזרת וחרוסת ושני מיני בשר, צלי מבושל אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה ועוד יש בתוכה דג וביצה ... ועוד יש בתוכה קליות ואגוזים ושאר מיני פרות לשדל בהן את הנערים כדי שלא יתנמנמו וישנו וכדי ששואלו על השוני שרואין ... ועל כן אנו מגביהין את הקערה שיש בתוכה כל אלו הדברים נוטל אחת מן המצות של שמורים ובוצע לשניים, חציה נותן בתוך השלמות וחציה תחת המפה, קורא

אותה אפיקומן ... ויגביה הקערה או הסל אשר בו החרוסת והמצות וחזרת וליטוג וצלי בשר וביצה ויאמר בקול נאה הא לחמא. ויש שעושיין הבשר והצלי מחוץ הקערה בעת שיתחיל לומר הא לחמא.

Приносят ему корзину или поднос с тремя *мацот*... и *хазерет*, и *харосет*, и два вида мяса – вареное и обжаренное в качестве напоминания о пасхальной жертве, а другое – в качестве напоминания о праздничной жертве (*хагуза*), и внутри него есть также рыба и яйцо... также кладут внутрь обжаренные зерна и орехи, а также различные плоды, чтобы умилостивить отроков, дабы они не задремали и не заснули, и чтобы задавали вопросы о том необычном, что заметили... Поэтому мы поднимаем поднос со всеми этими предметами. Надо взять одну из отложенных *мацот* и разломить ее пополам – одну половину надо положить обратно к двум целым, а другую – под салфетку, это так называемый *афикоман*... И следует поднять поднос или корзину, в которой *харосет*, *маца*, *хазерет* и латук, и жареное мясо, и яйцо, и сказать с выражением: «Вот хлеб...». Некоторые убирают мясо с подноса, когда начинают произносить «Вот хлеб...».

11 Sefer Haminhagim Ierabbenu Issac Tyrnau, Lei Haseder

ויבצע מצה השנייה לשנים, דאם יבצע הראשונה יהיה המוציא על השנייה, ואסור משום דאין מעבירין על המצות, דאין מצוה בשבירת המצה אחת לשנים, אבל עתה יהיה המוציא על הראשונה וחציה ישים בין שתי השלימות וחציה יצרוך במפה לאפיקומן זכר לצרורות בשמלותם וגו' (שמות יב, לד). ויעקור הקערה שבה הג' מצות ונסמן עליהם א' ב' ג'. וב' תבשילין ומרור וירקות וחרוסת. והיא במקום שולחן קטן ויעקור אותה בסוף השולחן, ולא יגביהנה רק עוקרה, לכן אין צריך להסיר ממנה ב' תבשילין. והכל כדי שישאל הבן למה עוקרין הקערה והלא לא אכלנו עדיין שנאמר (שם יג, יד) כי ישאלך בנך מחר וגו'.

Вторую мацу надо разломить пополам, ведь если разломить первую, получится, что благословение «Выводящий хлеб...» произносится над второй, что запрещено, ведь не переносится благословение с одной мацы на другую, ведь не существует заповеди разламывать мацу надвое, а в таком случае «Выводящий хлеб...» будет относиться к первой маце и будет произноситься над целой мацой. Одну половину нужно поместить между двумя целыми, а вторую – завязать в салфетку в качестве *афикомана*, как сказано: «Завязанные в одеждах их» (Исход 12:34). Поднос с 3 *мацот*, помеченными А, Б, В, двумя видами мяса, горькой зеленью, овощами и *харосетом* надо поставить на край маленького стола, и не надо поднимать, а только переставить, поэтому два вида мяса можно с него не снимать. Все это делается для того, чтобы сын спросил, почему переставляют поднос, ведь мы еще ничего не ели, как сказано: «И когда после спросит тебя сын твой...» (Исход 13:14).

12 Sefer Maharil, Seder hahaggadah, 10

ויכרוך את המצות במפה לכסות חרפת הפת שמקדימין היין לפניו לקידוש, וכשמתחיל עבדים היינו אז יגלה אותם מלמעלה מעט לקיים לחם עוני שעונין עליו דברים.

Мацот надо завернуть в салфетку, чтобы «не стыдить» хлеб, вперед которого ставят вино для *кидуша*, и когда начинают произносить «Рабам были мы...», то открывают их...

13 Leqet Yosher, Orah Hayyim, 84, 1

וזכורני שהיה כורך חציה של אפיקומן במפה קטנה שהייתה נאה, ועשה תחת הסיבה שלו. בפותחו הא לחמא היה מגביה הקערה ומניח מיד קודם שסיים הא לחמא. ולא היה מכוסה כל הקערה כדי שיראו המסובין לחבב המצוה עליהן. וז"ל תשוב' שא' מהרי"ל: וכשמתחיל הא לחמא מגביה הקערה או חזו במצה בידו ועם הגבהתה מסלק מן

השלחן לגמרי, עד מטי לעבדים היינו. כדברי סמ"ק שעונין עליו דברים, ולכך תהא מגולה קצת בשעה ההגדה. דא'י מכוסה היא הוה כמאן דליתא כדאשכחנא בפריסת מפה בשבת, טעם שלא יראה הפת בושתו. אך כשנוטלין היין בלפיכך נכון לכסותה, משום ההוא טעמא, שלא יראה הפת כו', כן מנהג עני בדעת. מצאתי.

Я помню, что он заворачивал половину, которая *афикоман*, в маленькую нарядную салфетку и клал под свое ложе. Начиная произносить «Вот хлеб...», поднимал поднос и тут же ставил обратно, еще до завершения фразы «Вот хлеб...». Поднос не покрывался весь, чтобы все за столом видели его и радовались исполнению заповеди. А вот что говорил Магарил: «Начиная произносить «Вот хлеб...», следует поднять поднос, взять в руку мацу, и, приподняв ее, убрать со стола совсем, пока не наступит черед произносить «Рабами мы были...». «Малая книга заповедей» утверждает, что над ней произносят речи, так что она должна быть немного приоткрыта во время рассказа об Исходе, ведь если полностью покрыть, то будет казаться, что ее совсем нет, как в случае покрывания салфеткой на субботнем столе, ради того, чтобы не «стыдить хлеб». Однако, когда берут бокал с вином на словах «Потому...», следует покрыть ее именно по этой причине – «чтобы хлеб не увидел...» – такой я, ваш покорный слуга, знаю обычай.

14 Sefer Haminhagim Ierabbenu Abraham Klausner, 10

ויקח מצה העליונה ויבצענה לשנים, וישים חציה תחת המפה לפי שנאמר משארותם צרורות בשמלותם (שמות יב, לד) וחציה בין שתי השלימות. ומגביה הקערה עם המצות ואומר הא לחמא וכו'. ואשר נהגו להניף הקערה ונוטלין ממנה שני התבשילין, כדי שלא יהא נראה כמניף קדשים בחוץ, טועים הם בדבר לפי שאמרו חכמים להגביה מצה ומרור ושלא להגביה שני תבשילין שא' זכר לפסח וא' זכר לחגיגה, אלא בשעה שאומר מצה זו יגביה המצה ובמרור זה יגביה המרור, אבל כשמזכיר את הפסח אינו מגביה את שני התבשילין מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ, לכן אומר פסח שהיו אבותינו אוכלים ואין אומר פסח זה. וכן אמרו התוס' שאין צריך למושכם לחוץ מן הקערה. ואומר הא לחמא עניא עד בני חורין.

Следует взять верхнюю мацу и разломить надвое, половину положить под салфетку, как сказано: «Завязанные в одеждах их» (Исход 12:34), а другую половину – к двум целым. Нужно поднять поднос с *мацот* и сказать: «Вот хлеб...». Те же, кто покачивает поднос и снимает с него два вида мяса, чтобы не было похоже на покачивание священных жертвоприношений за пределами Храма, заблуждаются в этом, поскольку мудрецы велели поднимать мацу и горькую зелень, и не поднимать два вида мяса, один из которых – напоминание о пасхальной жертве, а другой – о праздничной, когда произносятся слова «Эта маца...» – поднимают мацу, а когда слова «Эта горькая зелень...» – поднимают горькую зелень, но когда упоминается пасхальная жертва, не поднимают два вида мяса, чтобы не создавать видимость поедания жертвенного мяса за пределами Храма, поэтому говорят «Пасхальная жертва, которую ели отцы наши...», а не «Эта пасхальная жертва...». Тосафот говорят, что не нужно снимать мясо с подноса, и следует произносить всё – от «Вот хлеб...» до «...свободными людьми».

15 Sefer Maharil, Seder Hahaggadah, 22-23

הא לחמא, באומרו יהיו התבשילין מסולקין מן הקערה, וכן נהג מהר"י סג"ל בעצמו לסלקם. ודרש ברבים דאין צורך, ורוב רבותינו כתבו כן. ויגביה הקערה עם המצות ויחזיקה כן, ... ויאמר עד מה נשתנה. ואז יסלקנה עד סוף השלחן עד שהגיע לומר עבדים היינו. ואז יחזירנה לפניו לקיים פירוש לחם עוני שעונין עליו דברי ההגדה. ולכך יהיו אז מקצת המצות מגולות עד לפיכך ... מהר"ש כשאמר הא לחמא לא הגביה הקערה אלא דחפה כמו שפי' המיימון ואמר מהר"י סג"ל דגם יש לאחוז מצה בידו עם הגבהת הקערה. מה שעקרו בימיהם השלחן ולדידן הקערה, שישאלו תינוקות. ומה ענין יציאת מצרים מצינו להשיב להן על זה. ואמר מהר"י סג"ל דאומר להן אין לנו לאכול עד שנודה להקב"ה על שעשה לנו נסים. ואז שואל מה הם הנסים ואז אומר עבדים.

«Вот хлеб...» – при произнесении этой фразы следует убрать два вида мяса с подноса, и так поступал сам Магарил, хотя для всех остальных он не считал это необходимым, и большинство учителей наших с ним согласны. Следует поднять поднос с *мацот* и удерживать его...и произносить слова до «Чем отличается...», а затем убрать ее на край стола, пока не придет время произносить «Рабами мы были...», и тогда возвращают поднос на место, чтобы исполнить толкование «хлеб бедности (*они*)» - это хлеб, над которым произносят (*онин*) рассказ об Иسخоде, поэтому *мацот* должны быть частично приоткрыты до слов «Потому...». Рабби Шалом из Вены не поднимал поднос, произнося «Вот хлеб...», а отталкивал его, согласно толкованию Маймонида.

Магарил также говорил, что, приподнимая поднос, следует взять в руку мацу. В их годы отодвигали стол, а в наше время – поднос, чтобы дети задавали вопросы, а мы могли бы в ответ рассказать им об Иسخоде из Египта. Магарил говорил, что отвечать следует так: «Мы не должны есть, пока не отблагодарим Святого, благословен Он, за чудеса, которые Он для нас сотворил». Тогда сын спросит: «За какие такие чудеса?», на что надо ответить: «Рабами...и т.д.».

Источники к мини-курсу Петера Ш. Ленардта

«Поэзия средневековых ашкеназских синагог»

Sources for Peter Sh. Lehnardt's mini-course

“Synagogue Poetry of Medieval Ashkenaz”

A. From Biblical Chant and early Piyyut to Ashkenazy Liturgical Poetry (The Song of Glory)

[1] Song of Songs – Shir ha-shirim (1:1-8; 4:1-7; 5:10 – 6:3; 8:8-14) – Reading with Cantillation

1 1 Да лобзает он меня лобзанием уст своих! Ибо ласки твои лучше вина.
 2 От благовония мастей твоих имя твое--как разлитое миро; поэтому девицы любят тебя.
 3 Влеки меня, мы побежим за тобою; --царь ввел меня в чертоги свои, --будем восхищаться и радоваться тобою, превозносить ласки твои больше, нежели вино; достойно любят тебя!
 4 Дщери Иерусалимские! черна я, но красива, как шатры Кидарские, как завесы Соломоновы.
 5 Не смотрите на меня, что я смугла, ибо солнце опалило меня: сыновья матери моей разгневались на меня, поставили меня стеречь виноградники, --моего собственного виноградника я не стерегла.
 6 Скажи мне, ты, которого любит душа моя: где пасешь ты? где отдыхаешь в полдень? к чему мне быть скиталицею возле стад товарищей твоих?
 7 Если ты не знаешь этого, прекраснейшая из женщин, то иди себе по следам овец и паси козлят твоих подле шатров пастушеских.
 8 Кобылице моей в колеснице фараоновой я уподобил тебя, возлюбленная моя. [...]

4 1 О, ты прекрасна, возлюбленная моя, ты прекрасна! глаза твои голубиные под кудрями твоими; волосы твои--как стадо коз, сходящих с горы Галаадской;
 2 зубы твои--как стадо выстриженных овец, выходящих из купальни, из которых у каждой пара ягнят, и бесплодной нет между ними;
 3 как лента алая губы твои, и уста твои любезны; как половинки гранатового яблока--ланиты твои под кудрями твоими;
 4 шея твоя--как столп Давидов, сооруженный для оружий, тысяча щитов висит на нем--все щиты сильных;

א 1 שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לְשִׁלְמָה :
 2 וְשִׁקְנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי־טוֹבִים דְּדִידְךָ מִיַּיִן :
 3 לְרִיחַ שְׁמֵנֶיךָ טוֹבִים שְׁמוֹ תוֹרַק שְׁמֶךָ
 עַל־כֵּן עַלְמוֹת אֶהְבֹּדְךָ :
 4 מְשֻׁבְּנֵי אַחֲרֶיךָ נְרוּצָה הִבִּיאֵנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו
 נִגְיָלָה וְנִשְׁמַחְחָה בְּךָ נִזְכְּרָה דְּדִידְךָ מִיַּיִן
 מִיִּשְׁרָיִם אֶהְבֹּדְךָ : {א}
 5 שְׁחוּרָה אַנְלִי וְנִאֲוָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם
 כְּאַהְלֵי קֹדֶר פִּירִיעוֹת שְׁלֵמָה :
 6 אֶל־תִּרְאוּנִי שְׁאֲנִי שְׁחַרְחֲרֶת שֶׁשִׁזְפַּתְנִי הַשֶּׁמֶשׁ
 בְּנִי אֲמִי נִחְרוּבֵי שְׁמִנִי לְטָרָה אֶת־הַכְּרָמִים
 כְּרַמֵּי שְׁלִי לֹא נִטְרַתִּי :
 7 הַגִּידָה לִּי שְׂאֵהְבָה נִפְשִׁי
 אֵיכָה תִרְעָה אֵיכָה תִרְבִּיץ בְּצִהְרִים
 שְׁלֵמָה אֶהְיֶה כְּעֵטֹלָה עַל עֲדְרֵי חֲבָרֶיךָ :
 8 אִם־לֹא תִדְעֵלִי לֵךְ הַיַּיִף בְּנִשְׁיִם
 צֹאֵי־לְךָ בְּעֵקֶבֵי הַצֹּאן וְרַעַל אֶת־גְּדִילִתֶיךָ
 עַל מְשַׁכְּנוֹת הָרָעִים : {א} [...]

ד 1 הִנֵּךְ יַיִף רַעֲיִתִלִּי הַנֵּךְ יָפָה
 עֵינֶיךָ יוֹזִים מִבְּעַד לְצַמְתֶּךָ
 שְׁעָרֶךָ כְּעֵדֶר הַעֹלָיִם שְׁגִלְשׁוֹ מִהַר גִּלְעָד :
 2 שְׁנֵיךָ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת שְׁעָלוּ מִן־הַרְחֲצָה
 שְׁכֵלֶם מִתְּאִימוֹת וְשִׁכְלָה אֵין בְּהֵם :
 3 כְּחוּט הַשָּׁנִל שֶׁפְּתוֹתֶיךָ וּמִדְּבַרְךָ נִאֲוָה
 כְּפֶלַח הַרְמוֹן רִקְתֶּךָ מִבְּעַד לְצַמְתֶּךָ :
 4 כְּמִגְדֵל דָּוִד צוּאֲרֶךָ בְּנוֵי לְתַלְפִּיּוֹת
 אֶלֶף הַמַּגֵּן תִּלְוִי עֲלֵיו כָּל שְׁלֹטֵי הַגְּבָרִים :

5 два сосца твои--как двойни молодой серны,
пасущиеся между лилиями.
6 Доколе день дышит [прохладною], и убегают тени,
пойду я на гору мировую и на холм фимиама.
7 Вся ты прекрасна, возлюбленная моя, и пятна нет на тебе!

5 10 Возлюбленный мой бел и румян, лучше десяти тысяч других:
11 голова его--чистое золото; кудри его волнистые, черные, как ворон;
12 глаза его--как голуби при потоках вод, купающиеся в молоке, сидящие в довольстве;
13 щеки его--цветник ароматный, гряды благовонных растений; губы его--лилии, источают текучую мирру;
14 руки его--золотые кругляки, усаженные топазами; живот его--как изваяние из слоновой кости, обложенное сапфирами;
15 голени его--мраморные столбы, поставленные на золотых подножиях; вид его подобен Ливану, величествен, как кедр;
16 уста его--сладость, и весь он--любезность. Вот кто возлюбленный мой, и вот кто друг мой, дщери Иерусалимские!
6 1 'Куда пошел возлюбленный твой, прекраснейшая из женщин? куда обратился возлюбленный твой? мы поищем его с тобою'.
2 Мой возлюбленный пошел в сад свой, в цветники ароматные, чтобы пасти в садах и собирать лилии.
3 Я принадлежу возлюбленному моему, а возлюбленный мой--мне; он пасет между лилиями.

8 8 Есть у нас сестра, которая еще мала, и сосцов нет у нее; что нам будет делать с сестрою нашею, когда будут свататься за нее?
9 Если бы она была стена, то мы построили бы на ней палаты из серебра; если бы она была дверь, то мы обложили бы ее кедровыми досками.
10 Я--стена, и сосцы у меня, как башни; потому я буду в глазах его, как достигшая полноты.
11 Виноградник был у Соломона в Ваал-Гамоне; он отдал этот виноградник сторожам; каждый должен был доставлять за плоды его тысячу сребренников.

5 שְׁנֵי שְׁדֵיךָ כְּשְׁנֵי עֶפְרַיִם תְּאוֹמֵי צְבִיָּה
הָרוּעִים בְּשׁוֹשַׁנִּים :
6 עַד שְׁיִפְוַח הַיּוֹם וְנָסוּ הַצִּלְלִים
אֵלֶיךָ לִלְאֵלֶהָר הַמְּוֹר וְאֶל־גְּבַעַת הַלְּבוֹנָה :
7 כָּלֶיךָ יָפָה רַעֲיָתִי וַיְמוֹם אֵין בְּךָ : {ס}

ה 10 דוֹדֵי צַח וְאָדוֹם דְּגוּל מִרְבֵּבָה :
11 רֵאשׁוֹ בְּתָם פֹּז קוֹצוֹתָיו תִּלְתְּלִים
שְׁחֲרוֹת בְּעוֹרָב :
12 עֵינָיו כְּיוֹנִים עַל־אֶפְיָקֵי מַיִם
רְחֻצוֹת בְּחֶלֶב לְשָׁבוֹת עַל־מִלְּאֹת :
13 לְחֵן בְּעֵרוּגַת הַבֶּשֶׂם מְגִדְלוֹת מְרַקְקִים
שְׁפָתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נְטֹפֹת מוֹר עֲבָר :
14 יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב מִמִּלְּאִים בִּתְרָשָׁיִשׁ
מַעֲיוֹ עֵשֶׂת שָׁן מְעַלְפֹת סַפִּירִים :
15 שׁוֹקֵיו עֲמוּדֵי שֵׁשׁ מִיַּסְדִּים עַל־אֲדָנִיפֹז
מִרְאֵהוּ כְּלִבְנוֹן בְּחוֹר כְּאַרְזִים :
16 חֶבֶל מִמִּתְקִים וְכָלוּ מִחֲמָדִים
זֶה דוֹדִי וְזֶה רַעֲיָ בָנוֹת יְרוּשָׁלַם :

1 ו אֲנִי הִלֵּךְ דוֹדֶיךָ הִנֵּפֶה בְּנָשִׁים
אֲנִי פָנָה דוֹדֶיךָ וַיִּבְקֹשְׁנוּ עִמָּךְ :
2 דוֹדִל יָרַד לָגֵנוּ לְעֵרְגוֹת הַבֶּשֶׂם
לְרַעוֹת בְּגָנִים וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּים :
3 אֲנִי לְדוֹדִל יְדוֹדִי לִי הִרְעָה בְּשׁוֹשַׁנִּים : {ס}

ח 8 אַחֹות לָנוּ קַטְנָה וְשְׁדִים אֵין לָהּ
מִה־נַּעֲשָׂה לְאַחֲתָנוּ בַיּוֹם שְׁיַדְבַר־בָּהּ :
9 אַם־חוֹמָה הִיא נִבְנָה עָלֶיהָ טִירַת כֶּסֶף
וְאַם־דָּלֶת הִיא נֶצוֹר עָלֶיהָ לֹחַ אֲרָז :
10 אֲנִי חוֹמָה וְשְׁדֵי כְּמִגְדְלוֹת
אֲז הִייתִי בְּעֵינָיו כְּמוֹצֵאת שָׁלוֹם : {פ}
11 כִּרְם הִיָּה לְשַׁלְמָה בְּבַעַל הַמּוֹן נָתַן אֶת־
הַכֶּרֶם לְנֹטְרִים אִישׁ יָבֵא בְּפָרְזוֹ אֶלְף כֶּסֶף :
12 כִּרְמֵי שְׁלֵי לְפָנָי הָאֶלְף לְךָ שַׁלְמָה

12 А мой виноградник у меня при себе. Тысяча пусть тебе, Соломон, а двести--стерегущим плоды его.
 13 Жительница садов! товарищи внимают голосу твоему, дай и мне послушать его.
 14 Беги, возлюбленный мой; будь подобен серне или молодому оленю на горах бальзамических!

וּמֵאֵתֶיךָ לְזַרְרֵי אֶת־פְּרִיָּו :
 13 הַיּוֹשֵׁבֵת בְּגַנִּים חֲבֵרִים מִקְשִׁיבִים לְקוֹלְךָ
 הַשְּׂמִיעֵנִי :
 14 בָּרַח | דּוֹדִי וְדַמְהֵלֶךְ לְצִבְיָה
 אֹו לְעֹפֵר הָאֵלִילִים עַל הַרֵי בְשָׂמִים : {ש}

Редактор перевода Давид Йосифон. For further information about the history and the different traditions of the cantillation of biblical readings see: Hanoch Avenary, *Studies in the Hebrew Syrian and Greek Liturgical Recitative*, Tel Aviv 1963. - 47 p. and <https://en.wikipedia.org/wiki/Cantillation>

[2] **Eleazar BiRebbi Qillir (?), ‘Ashira wa-azimmera Shemo’ –, A Yotser Composition for the Pilgrim Festivals (Pessah-Passover, Shavuoth-Pentecost, Sukkoth-Tabernacles)**

Blessed are You Lord, our God, King of the world, who fashions light and creates darkness, who makes peace and creates all: Eternal light / (from within the) storehouse of life; / ‘Lights from out of darkness!’ / He said, ‘... And it shall be so.’

(1) Yotser (for) Passover

I shall sing and enchant His name
 I shall recall 1005 of his additional (poems) –
The song of songs, which is Salomon’s. (Song 1:1)

With love and with affection and with desire
 With written and oral Torah embraced –
Let Him kiss me with kisses! (Song 1:2)

The waves of the sea I crossed on pathways
 My heart rejoiced in pleasant words
For the scent of Your good oils. (Song 1:3)

Ref. I shall glorify You, Magnificent and Radiant:
 ‘Robed, as with garment, in light,
 Make light shine upon our darkness –
To see (that): In Your light we shall see
Light (Ps. 36:10) – O Holy One.

‘My Beloved, for my salvation He went forth’,
 She who is beautiful like Tirza spoke:
‘Draw me after You! Let us run!’ (Song 1:4).
 ‘He brought me to the house of wine and His look

[ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, יוצר אור ובורא חושך, עושה שלום ובורא את הכל, אור עולם / אוצר חיים / אורות מאופל / אמר ו'יהי']

יוצר פסח

1. אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה שְׁמוֹ,
 אֲשַׁנֵּן חֲמֹשֶׁה וְאֶלֶף שִׁילּוּמוֹ –
 שִׁיר הַשִּׁירִים 'אֶשֶׁר' לְשִׁלְמָה' (שה"ש א 1).

בְּאַהֲבָה וּבְחִיבָה הַמְּחֹשָׁקוֹת
 5 בְּתוֹרָה וּבְמִשְׁנָה נְשׁוּקוֹת
 יִשְׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת' (שה"ש א 2).

גָּלִי יָם עֲבַרְתִּי נְתִיבִים
 גָּהֵץ לִבִּי בְּדַבְרִים עֲרִבִים
 לְרִיחַ שְׁמֵי'נִיד' טוֹבִים' (שה"ש א 3).

10 פז'מון' אֲנַצִּיחַ לָךְ, אֲדִיר וְנָאוֹר:
 'עוֹטָה כְּשִׁלְמָה אֹר,
 זָרַח לְחַשִׁיכֵתֵינוּ אֹר –
 רְאוֹת בְּאוֹרְךָ נִרְאָה אֹר (תה' לו 10)
 קדוש'.

'דוֹדִי לְיִשְׁעֵי כִנְצָא',
 15 דִּיבְרָה יָפָה כְּתִרְצָה:
 'מִשְׁכַּנִּי אַחֲרֶיךָ' נְרוּצָה (שה"ש א 4).

at me was love / He set His splendor over me
(*even while*) *I was obscured – I was lovely*' (S. 1:5)

And He made me a guardian over vineyards
Incensed by myrrh and frankincense –
(*So*) *do not look upon me, while I'm blackened*' (1:6)

Ref. I shall glorify You, Magnificent and Radiant:
'Robed, as with garment, in light,
Make light shine upon our darkness –
To see (that): In Your light we shall see
Light (Ps. 36:10) – O Holy One. [...]

(1a) Silluq of a Yotser

Listen! (2:8) the Ofanim and the crowd
Like (Song 2:9) in love they jump for joy
He responded with redemption for the enslaved
Because even those set on fire declare His greatness.
[...]
With me (4:8) her laws they shall inherit
Hearten me (4:9) like the waker and holy (angels)
How beautiful (4:10) to the Holy One they sanctify
Melliflorous pouring forth and increase threefold
To the God adored in the circle of Holy Ones.
This one receives from that one and says: Holy, holy, holy is the
Lord of the Hosts; all the earth is filled with His glory (Is. 5:3).

(2) Ofan

A garden (4:12) of Erelim and a surge of Ofanim
Your limbs (4:13) are lightnings turning every way
Nard (4:14) is Your garden, loaded with spices
A fountain (4:15) of honey and milk together prepared
Arise (4:16) Gush with song and rejoicing
[...]
His hands (5: 14) He sent to free me from oppressors
His thighs (5: 15) the cohorts of Shinan angels praised

הַבְּיָאֲנִי אֶל בַּיִת הַיֵּינן וְדָגְלוּ עָלַי אַחְבָּה
הוֹדוּ עָלַי שִׁינָה

שְׁחֹרָה אָנִי וְנִ'אֲנָה' (שה"ש א 5).

וְשִׁמְנֵי כְרָמִים נוֹטְרֶת 20

וּמֹר וּלְבוֹנָה מְקוֹטְרֶת:

אֶל תִּ'רְאוּנִי שִׁ'אֲנִי שְׁחֹרְחֹרֶת (שה"ש א 6)'.
פז'מוֹן' אֲנִיצִיחַ [לָךְ אֲדִיר וְנֶאֱוֶר:

עוֹטָה כֶּשֶׁלְמָה אוֹר

זָרַח לְחִשְׁכֵּתֵינוּ אוֹר 25

רְאוֹת בְּאוֹרְךָ נִרְאָה אוֹר (תה' לו 10)

קְדוּשָׁ' [...].

סִילוֹק .א1

קוֹל! (שה"ש ב 8) אוֹפְנִים וְגִדּוּדִים 105

דוֹמָה (שה"ש ב 9) בְּאֶהְבָּה מְסֻלָּדִים:

עֲנָה (שה"ש ב 10) גְּאוּלָּה לְמִשׁוּעַבָּדִים

כִּי (שה"ש ב 11) דוֹלְקֵי אֵשׁ גְּדָלוּ מִגִּידִים [...].

אֲתִי (שה"ש ד 8) מְצוֹוֹתֶיהָ יוֹרְשִׁים

לְבַבְתָּנִי (שה"ש ד 9) כְּעִירִין וְקִדְיָשִׁין

מֵה זָפוּ (שה"ש ד 10) לְקְדוּשׁ מְקִדְיָשִׁין 135

נוֹפֶת (שה"ש ד 11) מְטִיפִים וּמְשַׁלְשִׁים

לְאֵל נֶעְרַץ בְּסוּד קְדוּשִׁים

זֶה מִזֶּה מִקְבָּלִים וְאוֹמְרִים: [קְדוּשׁ קְדוּשׁ קְדוּשׁ יי

צְבָאוֹת מֵלֵא כֹל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ' (יש' ו 3)]

אוֹפֵן .2

גֵּן (שה"ש ד 12) אֶרְאֵלִים וְגַל אוֹפְנִים

שְׁלַחֲיָךְ (שה"ש ד 13) בְּרָקִים לְכָל צַד פּוֹנִים

גִּינְתְךָ בּוֹסֵם טְעוּנִים 140 (שה"ש ד 14)

מְעִיִן (שה"ש ד 15) דְּבַשׁ וְחֶלֶב תַּחַת מְכֻנָּנִים

עוֹרֵי (שה"ש ד 16) הַבִּיעִי זֶמֶר וְרִנָּנִים [...]

יָדֵיו (שה"ש ה 14) שְׁלַח לְחַפְשֵׁי מְמַעְנִים

שׁוֹקִיו (שה"ש ה 15) שִׁבְחוּ כְּתֵי שְׁנֵאֲנִים

His palate multitudes and multitudes of Tarshishim
Wither (6:1) does His power extend? Over above and below
My Beloved (6:2) They glorify Him with talks of sounds
I (6:3) His song I shall sing like Hayyot and Ofanim
*And the Ofanim and Hayyot of the Holy One lift themselves
with a mighty clamor towards each other and say: 'Blessed
is the glory of the Lord from His place!* (Ez. 3:12).

(3) Me'orot

You are beautiful (6:4) burning leaven
Turn your eyes (6:5) that are like stars of light
Your teeth (6:6) contemplating over the Torah are light
Like a slice of pomegranate embraced to future light.
*As it is written: 'And there shall be one day which shall be
known as the Lord's – Not day and not night, but it shall
come to pass that at the evening time there shall be light'
(Zech. 14:7). And as it said: 'To the one who made the great
lights, for His kindness endures forever' (Ps. 136:7)
Blessed are You, Lord, who creates the lights.*

(4) Ahava

Sixty (6:8) and eighty You loathe
One (6:9) out of the maidens You love
Who is this (6:10) whom You desire?
Towards (6:11) the gates of Zion for which you yearn.
*As it is written 'The Lord loves the gates of Zion more than
all dwellings of Jacob' (Ps. 87:2). And as it is said: 'For
Jacob has the Lord chosen for Himself, Israel as His own'
(Ps. 135:4)
Blessed are You, Lord, who chose His people Israel in love.*

(Hear O Israel, the Lord is our God, the Lord is one [...]) (Deut. 6:4-9)

And it shall be, if you hearken [...] (Deut. 11:13-21)

And the He said [...] (Num, 15:37-41)

Truth and believe... You alone)

(5) [Zulat]

Render splendor to your King / from of old He meant
to marry me / *I did know; my soul set me* (6:12).
(To) the House with the innermost courtyard / free of
sin and deceitfulness / *turn, turn, O Shulamite!* (7:1).

160 חָכוּ (שה"ש ה 16) תְּרַשִּׁישִׁים הַמוֹנִים הַמוֹנִים
אָנָּא (שה"ש ו 1) תִּקְפוּ בְּעֲלִיּוֹנִים וּבַתְּחַתּוֹנִים
דוֹדִי (שה"ש ו 2) יִפְאָרוּהוּ בְּשִׂיחַ הַגִּיּוֹנִים
אָנִי (שה"ש ו 3) שִׁירוּ אֲשׁוּרָר כְּחִיּוֹת וְאוֹפָנִים.
והאופנים [וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים לעמת
שרפים, לעמתם משבחים ואומרים:
'ברוך כבוד יי ממקומו' (יח' ג 12)]

[מאורות]

.3

יָפָה אֶתְּ (שה"ש ו 4) מְבַעֲרַת שְׂאוֹר
165 הַסִּיבִי עֵינַיְךָ (שה"ש ו 5) אֲשֶׁר כְּכֹכְבֵי אוֹר
שְׁנֵיךָ (שה"ש ו 6) הוֹגוֹת בְּתוֹרָה אוֹר
כְּפֶלַח הַרְמוֹן (שה"ש ו 7) מְחוֹשֶׁקוֹת לְעֵתִיד אוֹר.
ככ'תוב': והיה יום אחד הוא יודע ליי לא יום ולא לילה
והיה לעת ערב יהיה אור (זכ' יד 7)
ונ'אמר': לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו (תה' קלו 7)
ב'רוך' [אתה יי], יוצר [המאורות].

[אהבה]

.4

שְׂשִׁים (שה"ש ו 8) וּשְׂמוֹנִים תִּיעֲבָתָה
אֶחָת (שה"ש ו 9) מִעֲלָמוֹת אֶהְבֵּתָה
170 מִי זָאת (שה"ש ו 10) אֲשֶׁר אֵינִי תָה
אֵל (שה"ש ו 11) שְׁעָרֵי צִיּוֹן אֲשֶׁר תִּאָבְתָה.
ככ'תוב': אוהב יי שערי ציון מכל משכנות יעקב (תה' פז 2)
ונ'אמר': כי יעקב | בחר לו יה ישראל לסגלתו (תה' קלה 4)
ב'רוך' [אתה יי], הבוחר [בעמו ישראל באהבה].

[אמת]

.5

אֲדָר לְמִלְכְּךָ תְּנִי כִּמְאֵז בּוֹ לְהִתְחַתֵּנִי
לֹא יִדְעֵתִי נַפְשִׁי שְׂמֵתִנִּי (שה"ש ו 12).
בֵּית הַחֶצֶר הַפְּנִימִית בְּלֹא עוֹל וְתִרְמִית
175 שׁוּבֵי שׁוּבֵי הַשּׁוּלְמִית (שה"ש ז 1).

She weans (her) infants / and sets (their) deeds aright –
/ *How beautiful are your feet in sandals!* (7:2). [...]

Tribes of the wholehearted man (= Jacob) / (who was)
sealed upon the heart / *Set me like a seal* (8:6).

Desire of hearts / empowered (and) beloved / *mighty*
waters cannot quench (8:7)

Waters became dry land

She approached the heart of the sea to cross

With song to stimulate to talk

The sprouts of ten thousands.

In joy' in rejoicing, in great happiness and they said all
together: 'Who is like You, splendid in holiness, awesome in
praiseworthiness, working wonders? (Ex. 15:11)

(6) [Mi kamokha]

Waters (8:7) – when they strode across

We have a sister (8:8) – You led her, walking across

If she is a wall (8:9) – You shall surely rule,

I (8:10) – between the waves said: 'The Lord shall reign!'

'This is the Rock of our redemption,' they spoke up and said:

'The Lord shall reign forever and ever' (Ex. 15:18)

(7) [Adonay Malkenu]

A vineyard (8:11) – He (already) planted in joy

My vineyard (8:12) – a nation of arranged by banner

She who dwells in the gardens – the unique inheritance

Make your move, my Beloved (8: 14) –

and bring forth for me redemption.

Blessed are You, Lord, Rock of Israel and its Redeemer.

Transl. Laura Lieber rev. by PL. Cf. for an introduction to the early dialogue of Liturgical Hebrew Poetry with the Song of Songs and a selection of texts from the Byzantine era with translations: Laura Lieber, *A Vocabulary of Desire: the Song of Songs in the Early Synagogue* (The Brill reference library of Judaism, 40), Leiden 2014, chap. 1 and chap. 10.

גוֹמְלֹת עוֹלָלִים וּמִיִּשְׁרֵת מַפְעָלִים
מֵה יָפוּ פְעָמֶיךָ בְּנִעְלָיִם (שה"ש ז 2). [...]

שְׁבֻטֵי אִישׁ תָּם עַל לֵב מְחוּתָם
שִׁימְנֵי כְחוּתָם (שה"ש ח 6).

תַּאֲוֹת לְבָבוֹת עֲזוּזוֹת אֶהוּבוֹת
מִים רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת (שה"ש ח 7). 215

מִים נֶעֱשׂוּ חֲרָבָה 215 א5

בְּלֵב יָם לַעֲבוֹר קְרָבָה

שִׁירָה לְדוֹבְבָה

צִמְחֵי רִבְבָה.

בגילה [ברינה בשמחה רבה ואמרו כולם:

'מי כמכה באלים ה' מי כמוכה נאדר בקדש

נורא תהלות עושה פלא' (שמ' טו 11)]

[מי כמוך] 6.

מִים (שה"ש ח 7) כְּהִלְכוּ הַלּוֹךְ 220

אָחוֹת לָנוּ (שה"ש ח 8) נִיהַגְתָּה לְהַלּוֹךְ;

אִם חוֹמָה הִיא (ח 9), מְלוֹךְ תִּמְלוֹךְ,

אָנִי (שה"ש ח 10) בֵּין גְּלִים פְּצַתִּי יְיָ יִמְלוֹךְ.

'זה צור [ישענו], פצו פה ואמרו: ה' ימלך לעלם

ועד' (שמ' טו 18)]

[ה' מלכנו] 7.

כָּרַם (שה"ש ח 11) נָטַע בְּגִילָה,

כָּרַמִי שְׁלִי (שה"ש ח 12) – אֹם נִדְגְלָה,

הַיֹּשֶׁבֶת בְּגַנִּים (ח 13) – אֹם סָגְלָה

בְּרַח דוֹדִי (שה"ש ח 14) וְהִצְמִיחַ לִי גְאוּלָּה.

ב'רוך' [אתה יי] צור [ישראל וגואלו].

[3] **Shelomo HaBavli, ‘Or Yesha Me’usharim’ – A Yotser Composition for Pessah-Passover**
 (‘Berah Dodi ‘ad she-tehpats ahavat keluleynu’ – the poetical coda of the composition)

(1) Yotser
 To the Light of salvation of the happy ones (= God),
 The enabled one to keep this (= Passover),
 I shall thank in midst His beloved while praying (with)
The Song of Songs (1:1).
 The doe of craving desires (= the Torah)
 For moistening the thirst of the restless (souls),
 The barns of satiation to irrigate –
Oh, give me of the kisses (1:2).
 The blessed of the maidens by Your fats (= the sages),
 Those in charge of your hidden treasures,
 You perfumed them by anointing your oils –
To yield fragrance of your ointments (1:3).
 (Like) the kin and nobleman of Your house (of study)
 Those who again and again gather around you –
 (to) the house of disputation of your pure ones (= laws)
Draw me after You (1:4). [...]

(7) [Berah Dodi]
Move, my Beloved, until our wed love shall please You,
 Then turn to pity, because we got extinguished (by)
 kings of evil, who ridiculed us, poked fun at us.
 Abolish and destroy them root and branch from our ruin,
 Raise your tower, for the play of our offsprings:
There He stands behind our wall! (2:9).
Move, my Beloved, until the end of the vision shall rise,
 Come quick, and the shadows will flee from this one,
 Risen and exalted, and lifted shall be the despised,
 He shall see and rebuke and spill (blood) of many peoples,
 Bare Your arm, when called like this:
Hark! My beloved! There he (comes) (2:8).

[יוצר פסח] .1
 אור ישע מאושרים,
 שימור זה מוכשרים,
 אהודנו בידידיו כשרים
 שיר השירים (שה"ש א 1).
 איילת אווי תשוקות,
 ליחלוח [ע]יוף שוקקות
 אסמי שבע להשקות –
 ישקיני מנשיקות (שה"ש א 2).
 ברוכי מעלמות משמניך,
 משלי גנזכי מכמניך,
 בישמתם תמרוק שממניך –
 לריח שמניך (שה"ש א 3).
 בני ביתך וחוריך
 הנם חזר [ס]חריך –
 בית מדין צחריך
 משכיני אחריך (שה"ש א 4). [...]
 [גאולה – ברח דודי] .7
 ברח דודי עד שתחפץ אהבת כלולינו,
 שוב לרחם, כי כילוננו
 מלכי רשעה, שובינו, תוללינו. 290
 הרוס וקעקע ביצתם מתילינו,
 הקם טורף, נגן שתילינו:
 הנה זה עומד אחר כתילינו (שה"ש ב 9)!
 ברח דודי עד שיפוח קץ מחזה,
 חיש, ונסו הצללים מזה, 295
 ירום ונישא וגבה נבזה,
 ישפיל ויכית וגוים רבים יזה,
 חשוף זרועך קרוא כזה:
 קול דודי הנה זה (שה"ש ב 8)!

Move, my beloved, and be yourself like a roe/splendor
 Be revealed near the end of my sentence (to exile)
 Raise me from my captivity to the coronation of splendor
 Longing and yearning for the mountain of splendor
 But there is no leader and prophet and no Tishbite
 No-one who levels, revives me, or fight my cause
 Eliminate my sin, my pain
 And make my enemies fear and feel ashamed
 And I shall be able to reply to those who curse me:
 ‘This is my Beloved, my Savior, my closest friend,
 My buddy and my lover, god, the God of my father(s).

Blessed are You the Lord, who redeemed Israel.

300 בָּרַח דּוֹדִי וּדְמָה לְךָ לְצִבִּי
 יָגַל יִגַּשׁ קֶץ קִצְבִּי
 דְּלוֹתֵי מִשְׁבִּי לְעֵטְרַת צְבִי
 תּוֹבְעִים תְּאִיבִים הַר צְבִי
 וְאִין מְבִיא וְנִבְיָא וְלֹא תִשְׁבִּי,
 מִשׁוּי מְשִׁיבִי וְרִיבָה רִיבִי 305
 הִסֵּר חוּבִי כְּאָבִי
 וְיָרָא וְיִבּוֹשׂ אוֹיְבִי
 וְאֶשְׁיבָה חוֹרְפִי בְּנִיבִי
 זֶה דּוֹדִי [וְ]גּוֹאֲלִי קְרוּבִי
 רִיעִי וְאֶהוּבִי, אֵל אֱלֹהֵי אָבִי. 310

[ברוך אתה יי, גאל ישראל]

Transl. by PL. For a – somehow unbalanced but until now the best at hand – introduction to the Hebrew liturgical poetry from early Ashkenaz cf. Leon J. Weinberger, *Jewish Hymnography: A Literary History*, London - Portland, Oreg. 1998, pp. 136-192.

[3a] **Alba – The Dawn song – giving a voice to a female speaker in early European vulgar poetry**

L’Alba di Fleury (beginning of 11th cent.) (Ed. Lucia Lazzerini)

Phebi claro nondum orto iubare
 fert Aurora lumen terris tenue
 Spiculator pigris clamat surgite
L’alba par um& mar atra sol
 5 *Poypas abigil miraclar tenebras.*

En incautos ostium insidie
 Torpentesque gliscunt intercipere
 Quos suad& preco clamat surgere.
Lalba part um& mar atra sol

10 *Poypas abigil miraclar tenebras.*

Ab Arcturo disgregatur aquilo
 Poli suos condunt astra radios
 Orienti tenditur septemtrio
Lalba part um& mar atra sol

15 *Poypas abigil*

עוד הנץ הזוהר של פבוס טרם הבריק
 עליית השחר מביאה את אורה העדין לעולם
 השומר קורא לעצלים: 'קומו'.
 (השחר מושך מעל הים הלח את השמש)
 (זאת פוזלת מעבר לגבעות, מאירה את הצללים).

הנה במארב האויבים לוחטים
 את התמימים והמנומנים לגדוע
 אליהם זועק הכרוז בבקשה לקום.
 (השחר ...)

מֵאֲרָקְטוּרוֹס נִפְרָד רוּחַ הַצְפוֹן
 כּוֹכְבֵי הַרְקִיעַ מִסְתִּירִים אֶת קְרַנֵיהֶם
 וְהַדְּוִבָה הַגְּדוּלָה פּוֹנָה מִזְרַחָה.
 (השחר ...)

תרגום פ"ל

Anonimo italiano (ante 1286) – Alba

<p>— — — — —</p> <p>Pártite, amore, adeo, ché tropo çe se stato. lo maitino è sonato, çorno me par che sia.</p> <p>5 Pártite, amore, adeo, che non fossi trovato in si fina cellata como nui semo stati. Or me bassa, oclo meo –</p> <p>10 tosto sia l'andata, tenendo la tornata como d'inamorati; sí che per spesso usato nostra çoglia renovi, 15 nostro stato non trovi la mala felosia.</p> <p>Pártite, amore, adeo, e vane tostamente, ch'ona toa cossa t'aço 20 pareclata in presente.</p>	<p>ברח, אהובי, לך בשלום, שאתה נמצא פה זמן רב מדי. הבוקר כבר משמיע קול, אני יודעת שהיום אף הוא הגיע.</p> <p>ברח, אהובי, לך בשלום, שלא יוכלו למצוא אותך במחבוא כה צנוע ומעולה כפי שהעלינו על הדעת. רק נשק אותי, עיניים שלי – מיד יגיע הפירוד, נאחז ב(אפשרות של) שיבה כנהוג אצל מאוהבים. כך שעל ידי שימוש תדיר נוכל לחדש את שמחתנו, ושיחסינו לא ייהפכו לקנאה שפלה.</p> <p>ברח, אהובי, לך בשלום, וצא בנחישות מה שאתך הבאת כבר ארוז עכשיו.</p>
---	---

תרגום פי"ל

For the literary history of this genre cf. R. Woledge, 'Old Provençal and Old French', in: Arthur Th. Hatto (ed.), *Eos: An enquiry into the theme of lovers' meetings and partings at dawn in poetry*, Mouton 1965, pp. 344-389

[4] **Shimeon Bar Yitshaq, 'Dodi shaliṭ be-khol mif'al', Ofan – A head to toe imagination of God**

<p>(2) Ofan</p> <p><i>My Beloved</i> (5:10) Ruler over all work done Everything He did for His sake From ten thousand distinct and raised Holy on earth and in heaven.</p> <p><i>His Head</i> (5:11) crowned by a golden crown Clear(ly) he sees everything concealed And listen to the voice of prayer Adored in overflowing language.</p> <p><i>His Eyes</i> (5:12) were straightforward to the prophets</p>	<p>אופן 2.</p> <p>דוֹדִי (ה 10) שְׁלִיט בְּכָל מַפְעֵל הַכֹּל לְמַעֲנֵיהוּ פֶּעַל מְרַבֵּבָה דְּגוּל וּמוֹעֵל קְדוֹשׁ בְּמַטָּה וּבְמַעַל.</p> <p>רֵאשׁוֹ (ה 11) עֶטוּר פֶּז קֶתֶר טְהוּר צוֹפֵה כָּל סִתָּר וּמֵאֲזִין לְקוֹל עֵתֶר 120 נְעֲרָץ בְּשִׁפְתַי יְתֶר.</p> <p>עֵינָיו (ה 12) נִגְדוּ יִישְׁרוּ חוֹזִים,</p>
--	--

By Yah the wise of the secrets
 chosen pleasant ones like cedars (by the)
 Pure , who makes thunderstorms.

His cheeks (5:13) a formula of towers of perfumes
 The tremendous bestows taste (of reasoning)
 The directness of His words are pleasant
 His sounds are with sense sophisticated.

His hands (5:14) are wonderful justice and trial
 Similar to scrolls filled with aquamarine.
 The soldiers of His awful Hosts
 Wimp out before Him full of fear.

His legs (5:15) the height of marble pillars
 To strengthen the foundation of the world
 In the seventh (heaven) above the six
 He embellished His throne forever.

His mouth (5:16) is plenty of Torah and laws
 His uniqueness in the world and the heavens
 The magnificent, sparking and lightning
 (angels) express the might of His holiness.

Whither (6:1) He is blessed and blessed His name
 the Erelim of His hight are seeking
 And the one call to the other speaking
 Says 'Qadosh – Holy' three times.

My beloved (6:2) gives His people strength
 From His mouth it is blessed with joy

I (6:3) shall reinforce praise and strength
 And pleasant (sound) for the name of the Tower
 of strength. *And the creatures*

יְהוָה חָכֵם הַרְזִים
 בְּחֹר נְעִים כְּאַרְזִים
 זָךְ עוֹשֵׂה חֲזִיזִים.

לְחָיו (ה 13) רֶקַח מְגִדְלוֹת בְּשָׂמִים
 כְּבִיר מְשִׁיב טְעָמִים
 יוֹשֵׁר אֲמָרָיו נְעִימִים
 הַגִּיּוֹנָיו בֵּין מְחֹכְמִים.

125 יָדָיו (ה 14) צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מוֹפְלָאִים
 לְגִלְיֵי תְרַשִׁישׁ מְמוֹלָאִים.
 חֲיִילֵי צְבָאָיו נוֹרָאִים
 חֲתִימֵי מִפְּנֵי יְרִיאָם

שׁוֹקָיו (ה 15) קוֹמַת עֲמוּדֵי שֵׁשׁ
 יְסוּד עוֹלָם לְהִתְאַשֵּׁשׁ
 בְּשִׁבְעֵי לְמַעְלָה מִשֵּׁשׁ
 יִפָּה כִּסְאוֹ לִישֵׁשׁ.

חִיכּוֹ (ה 16) רֹבֵי תוֹרוֹת וְחֻקִּים
 יִיחֹדוּ בְתַבֵּל וּבְשַׁחֲקִים
 אֲדִירֵי חֲשַׁמְלֵי בְרָקִים
 עוֹצֵם קְדוּשָׁתוֹ מִפִּיקִים.

130 אָנָּה (ו 1) בְּרוּךְ וּמְבוֹרָךְ שְׁמוֹ
 דוֹרְשִׁים אֲרָאֵלִי מְרוֹמוֹ
 וְזֶה אֵל זֶה קוֹרָא נוֹאֲמוֹ
 אוֹמֵר 'קְדוֹשׁ' בְּשִׁלְשִׁימוֹ

דוֹדֵי (ו 2) נוֹתֵן לְעַמּוֹ עוֹז
 מִפִּימוֹ יִתְבָּרַךְ בְּמַעוֹז

אֲנִי (ו 3) אֲחֻזֵּק תְּהִלָּה וְעוֹז
 נוֹעַם לְשֵׁם מְגִדֵּל עוֹז.

והחיות

Transl. PL. Cf. for a critical outline of the liturgical content of one of the most famous Mahzor manuscripts: Ezra Fleischer, 'Prayer and Piyyut in the Worms Mahzor', in: M. Beit-Arieh (ed.), *Worms Mahzor: MS. Jewish National and University Library Heb. 4% 781/1, Introductory Volume*, Vaduz 1985, pp. 36-78.

[5] Yehuda HaHasid, 'An 'im zemirot we-shirim a'arog' – a hymn for contemplation

ПЕСНЬ СЛАВЕ (БОЖЬЕЙ)

Хаз.: Напевы сладкозвучные и песни сплету я,
ибо по Тебе томится душа моя.

Мол.: Душа моя жаждет под сенью руки Твоей изведать
всю сокровенность тайны Твоей.

Хаз.: Лишь заговорю о славе Твоей,
тоскует сердце моё по ласкам Твоим.

Мол.: Поэтому произносить буду хвалу Тебе
и имя Твоё прославлять песнями дружбы.

Хаз.: Возвещу славу Твою, хоть и не видел Тебя; представлю
Тебя, назову (свойства Твои), хотя не постиг Тебя.

Мол.: Через пророков Твоих, в кругу служителей Твоих
явил Ты великолепие славы величия Твоего.

Хаз.: Величие Твоё и могущество Твоё определили они по
могуществу деяний Твоих.

Мол.: Они представляли себе Тебя, но не сущность Твою,
и сопоставляли Тебя с делами Твоими.

Хаз.: Искали сравнения Тебе в прозрениях многих;
Ты же един во всех видениях.

Мол.: И узрели в Тебе и старость, и юность,
а главу Твою – в седовласой и черноволосой.

Хаз.: Старость – в день суда, и юность – в день сражения;
как у мужа брани, велика сила Его.

Мол.: Надел Он шлем спасения на главу Свою; помогает
Ему десница Его и мышца Его святая.

Хаз.: Глава Его полна росой светозарной;
кудри Его – капелек ночи.

Мол.: Гордится Он мною, ибо возжелал меня,
и Он будет мне венцом прекрасным.

Хаз.: Золото чистейшее драгоценное – вид главы Его,
и начертано на лбу славное имя святое Его.

Мол.: (В знак) прелестной красы, очарования и славы
увенчал Его венцом народ Его.

Хаз.: Пряди, волос на главе Его – как в дни юности, кудри

שיר הכבוד
אֲנַעִים זְמִירוֹת וְשִׁירִים אֲאָרוֹג,
כִּי אֵלַיךְ נַפְשִׁי תַעְרוֹג;
נַפְשִׁי חֲמֹדָה בְּצַל יָדְךָ
לְדַעַת כָּל רוֹז סוּדְךָ.
מִדֵּי דְבָרֵי בְּכַבּוּדְךָ
הוֹמָה לְבִי אֶל דּוֹדֶיךָ,
עַל כֵּן אֲדַבֵּר בְּךָ נִכְבְּדוֹת
וְשִׁמְךָ אֲכַבֵּד בְּשִׁירֵי יְדִידוֹת.
5 אֲסַפְּרָה כְּבוֹדְךָ וְלֹא רְאִיתִיךָ,
אֲדַמְּךָ אֲכַנְּךָ וְלֹא יִדְעֵתִיךָ:
בְּיַד נְבִיאֶיךָ בְּסוּד עֲבָדֶיךָ
דְּמִית הֵדָר כְּבוֹד הוֹדְךָ.
גְּדַלְתָּךְ וּגְבוּרַתְךָ
כִּנּוּ לְתוֹקֶךָ פְּעֻלְתְּךָ,
דָּמּוּ אוֹתְךָ וְלֹא כָפִי יִשָּׁךְ
וַיִּשְׁוֹדֶךָ לְכִי מַעֲשֶׂיךָ.
הַמְשִׁילֶךָ בְּרוּב חֲזִיוֹנוֹת –
הֵנָּה אֶחָד בְּכָל דְּמִיוֹנוֹת –
10 וַיַּחֲזוּ בְךָ זְקֵנָה וּבַחֲרוּת
וַיִּשְׁעַר רֹאשְׁךָ בְּשִׁיבָה וְשַׁחֲרוּת.
זְקֵנָה בְּיוֹם דִּין וּבַחֲרוּת בְּיוֹם קָרֵב,
כְּפֹאֵשׁ מְלַחְמוֹת יָדָיו לוֹ רָב;
חִבֵּשׁ כּוֹבֵעַ יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ,
הוֹשִׁיעָה לוֹ יְמִינוֹ וּזְרוּעַ קִדְשׁוֹ.
טָלְלֵי אוֹרוֹת רֹאשׁוֹ נִמְלָא,
קוֹצוֹתָיו רְסִיסֵי לֵילָה;
תִּתְפָּאֵר בִּי כִּי חִפֵּץ בִּי
וְהוּא יְהִיָּה לִי לְעֵטְרַת צְבִי.
15 כֶּתֶם טְהוֹר פֶּזַ דְּמוֹת רֹאשׁוֹ
וְחַק עַל מִצַּח כְּבוֹד שֵׁם קִדְשׁוֹ;
לְחֹן וּלְכְבוֹד צְבִי תִתְפָּאֵרָה
אֲמַתּוֹ לוֹ עֵטְרָה עֵטְרָה.
מִחֲלָפוֹת רֹאשׁוֹ כְּבִימֵי בַחֲרוּת,

Его – локоны чёрные.

Мол.: Обитель правды несравненной красоты Его (Храм)
да вознесёт Он на вершину веселья Своего.

Хаз.: Избранник Его (да) да будет венцом для Него
и диадемой царственной несравненной' красоты.

Мол.: Взлелеянных (евреев) Им возносил Он, венцом
украсил их; и так как дороги они Ему, дрославил их.

Хаз.: Великолепие Его на мне и великолепие моё на Нём;
и близок Он мне, когда взываю к Нему.

Мол.: Светел и красен в одеянии Своём багряном, (как)
давилня для винограда - когда возвращался из Эдома.

Хаз.: Узел тфилина показал Он смиренному (Моше);
образ БОГА пред глазами его.

Мол.: Благоволит Он к народу Своему, смиренных укра-
шает, Пребывающий среди славословий, гордясь ими.

Хаз.: Вся речь Твоя – истина. (Ты), от начала призывающий
поколение за поколением; народ, взыскующий Тебя, – взыщи.

Мол.: Прими, прошу, обилие песнопений моих о Тебе,
и песнь моя да дойдёт до Тебя.

Хаз.: Славословие моё да станет венцом главы Твоей,
и мольба моя – (как) приготовление воскурения.

Мол.: Да будет дорога Тебе песнь бедняка, как песнь,
пропетая над жертвоприношениями Тебе.

Хаз.: Да вознесётся благословение моё до главы Кормильца,
Создателя и Родителя, Праведника могучего.

Мол.: И когда благосповляю я, склони ко мне голову и
прими (благословение), как воскурение благоуханное.

Хаз.: Да будет приятна Тебе беседа моя,
ибо душа моя изнывает по Тебе.

*Твои, БОГ, величие и могущество, слава и вечность, и
великолепие, ибо всё, что на небе и на земле – (Твоё).
Твоё, БОГ, царство, и (Ты Тот), Кто возносится над
всем главою. Кто возвестит могущество БОГА,
провозгласит всю славу Его?* (Сидур Шивхей Геулим)

קְנוּצוֹתָיו תִּלְתְּלִים שְׁחוּרוֹת:

נֹוֹה הַצֶּדֶק צְבִי תִפְאָרְתּוֹ

יַעֲלֶה נָא עַל רֹאשׁ שְׂמֹחְתּוֹ.

סִגְלָתוֹ תְּהִי נָא בְיָדוֹ עֶטְרַת

וְצִנִּיף מְלוּכָה צְבִי תִפְאָרְתּוֹ;

עֲמוּסִים נִשְׂאָם עֶטְרַת עֲנָדָם 20

מֵאֲשֶׁר יִקְרוּ בְעֵינָיו כְּבָדָם.

פָּאֲרוּ עָלַי וּפָאֲרִי עָלָיו,

וְקָרוּב אֲלַי בְּקִרְאֵי אֱלֹהֵינוּ:

צַח וְאָדוּם לְלְבוּשׁוֹ אָדוּם

פֹּרָה בְּדַרְכּוֹ בְּבוֹאוֹ מֵאֲדוּם.

קָשֶׁר תִּפְלִין הִרְאָה לְעֵינָיו –

תַּמּוּנַת יְיָ לְנֶגֶד עֵינָיו:

רוּצָה בְעַמּוֹ עֲנוּיִם יִפְאָר

יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת בָּם לְהַתְּפָאֵר.

רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֶמֶת קוֹרֵא מֵרֹאשׁ 25

דוֹר וְדוֹר עִם דּוֹרְשֶׁיךָ דְרוֹשׁ,

שִׁית הַמּוֹן שִׁירֵי נָא עָלֶיךָ

וְרִנְתִּי תִקְרַב אֲלֶיךָ.

תְּהִלְתִּי תְּהִי נָא לְרֹאשְׁךָ עֶטְרַת

וּתְפִלְתִּי תִכּוֹן קְטוֹרֶת:

תִּיקַר שִׁירַת רֶשֶׁת בְּעֵינֶיךָ

כְּשִׁיר יוֹשֵׁר עַל קִרְבְּנֶיךָ.

בְּרַכְתִּי תַעֲלֶה לְרֹאשׁ מִשְׁבִּיר,

מְחֹלָל וּמוֹלִיד צְדִיק כְּבִיר,

וּבְבִרְכְתִי תִנְעֲנַע לִי רֹאשׁ 30

וְאוֹתָהּ קַח לְךָ כְּבִשְׂמִים רֹאשׁ,

יַעֲרַב נָא שִׁיחֵי עָלֶיךָ

כִּי נִפְשִׁי תַעֲרוֹג אֲלֶיךָ.

לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד

כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה המתנשא

לכל לראש (דה"א כט 11);

מי ימלל גבורות יי ישמיע כל תהלתו (תה' קו 2).

For the history of this *Piyyut* and its place in Jewish thought see: Jakob J. Petuchowsky, 'Speaking of God', in: idem, *Theology and Poetry: Studies in the Medieval Piyyut*, London: Routledge and Kegan Paul, 1978, pp. 31-47

B. The autochthonous literary response to the persecutions during the First Crusade in 1096

[1] *Memorbukh* (Book of Names) of Nuernberg (to 1096) and *Yizkor* (Prayer of Remembrance)

	[מפתח לפי חודש, מקום ותארי] לגזירות בין השנים 1096–1298	[דף 90א]
אייר.	הרוגי ש' פ' י' א תתנ"ו לפר"ט ח' באייר ביום השבת.	
אייר.	הרוגי וו' ר' מ' ש' א כ"ג באייר יום א'. (גזירה) ראשונה.	
סיון.	הרוגי וו' ר' מ' ש' א א' בסיון יום א'. (גזירה) שנייה.	
סיון.	הרוגי קו' לו' נ' א ממחרת העצרת תתנ"ו לפר"ט. מזכירין (אותם) בשבת שלפני שבועות.	
סיון.	הרוגי מ' ג' נ' צ' א ג' בסיון ביום ג'. ומזכירין (אותם) [בשבת ש]לפני עצרת.	5
אדר.	הרוגי ו' י' ר' צ' ב' ו' ר' ק חתק"ז [לפרט] כ"ב באדר.	
סיון.	הרוגי ע' ר' פ' ו' ר' ט [תתק]א"ף' לפר"ט כ"ה בסיון.	
טבת.	הרוגי וו' ל' ד' א תתקצ"ו [לפרט] י"ז בטבת.	
מרחשון.	הרוגי וו' ל' פ' ש' ה' ג' נ' תתקצ"ו לפר"ט במרחשון.	
שבט.	הרוגי לו' ד' א ו' ב' י' ש' ו' פ' ש' ה' ים תתקצ"ה לפר"ט. י' כשבט וי"א בו.	10
סיון.	הרוגי ו' ר' נ' ק' ו' ו' ר' ט שנה ראשונה לאלף הששי י"ג בסיון.	
אב.	הרוגי ק' י' צ' י' נ' ג' ג' לפר"ט י"ו באב.	
תשרי.	הרוגי או' ר' ט' נ' ב' ר' ק ד' לפר"ט [- -] בתשרי.	
תמוז.	הרוגי פ' ו' ר' צ' ה' יים כ' בתמוז.	
ניסן.	הרוגי ק' ו' פ' ל' נ' צ' כ"ה לאלף הששי ט"ו בניסן.	15
אייר.	שרופי ז' י' נ' צ' א כ"ו לאלף הששי ט"ו באייר יום ו'.	
תמוז.	הרוגי קו' לו' נ' א והרוגי נוסא ט"ו בתמוז וכ"א בו. הרוגי ויבלנגיש.	
סיון.	שרופי ב' לו' י' ש' תתקל"א לפר"ט כ' בסיון.	
	הרוגי ז' נ' ט' א. הרוגי א' י' ל' נ' ע' ר. הרוגי מ' י' ע' . הרוגי ט' ר' י' ב' ר' ש.	
	הרוגי ב' ו' ב' ע' ר' ט. (הגזירה) הראשונה. הרוגי ד' ר' י' ט' מ' נ' ד' א.	20
אב.	הרוגי א' ר' נ' ש' ט' ט י"א באב וי"ג באב יום ה' כ"ד לפר"ט.	
ניסן.	שרופי מ' ו' ל' ר' י' כ' ש' ט' ט ב' בניסן יום ד' מ"ג לאלף הששי.	
ניסן.	ב' ק' ר' ו' צ' נ' כ' א נאפן ר' אפרים בר אליעזר הלוי ב' בניסן (מ"ג לאלף הששי).	
בפסח.	ב' מ' ג' נ' צ' א בשביעי של פסח מ"ג לאלף הששי. ובו ביום נהרגו ב' כ' ר' כ' א	
	כ"ו נפשות מ"ג לפר"ט.	25
ניסן.	בר' ו' ק' נ' ה' ו' ז' נ' נהרגו י"ג נפשות כ"ה בניסן יום ו' מ"ג לפר"ט.	
מרחשון.	שרופי מ' ו' נ' כ' נ' מ' ו' לאלף הששי י"ב במרחשון יום ו'.	
תמוז.	הרוגי ו' י' ש' נ' ב' ו' ר' ק ל' לאלף הששי [- -].	
	הרוגי ק' ו' ב' ר' נ' א כ"ט בתמוז יום א' מ"ז לפר"ט.	

¹ השלמת ציון השנה על פי הרשימה בדף 95א.

- 30 אלול. הרוגי זיבֿערק מ"ז לפרט < כ"ג באלול יום ה'.
 ניסן. הרוגי כוכמא כ"ג בניסן מ"ד לפרט.
 אב. הרוגי מונשטֿר מ"ז לפרט < ד' באב יום ה'.
 תמוז. הרוגי טֿרונבֿך בתמוז מ"ו לפרט < ל"ו נפשות.
 הרוגי רודֿינגן מ"ז לפרט < ח' נפשות.
 35 לֿכניף וקֿיר[נ]א מ"ז לפרט ומ"ח לפרט <.
 תשרי. לוגשֿטֿיין מ"ח לפרט י"ב בתשרי. בהורנברק ה' נפשות.
 חמוז. הרוגי קֿנפֿא בתמוז מ"ח לפרט <.
 תמוז. הרוגי בונֿא ז' בתמוז יום ג' מ"ח לפרט <.
 אדר. הרוגי בֿערקֿשטֿל מ"ט לפרט < באדר השני.
 40 הרוגי אֿלדֿנֿערן ו' בחורים הלכו אחר מים מ"ז לפרט <.
 הרוגי אֿנוא.
 אייר. ברוטֿינגן כ"א נפשות ז' באייר נ"ח לאלף הששי.
 חמוז. הרוגי נוֿשטֿט י"ב בתמוז יום ב' ע"א נפשות. והרוגי נוֿינדֿשֿה יום בו
 ביום נ"ו נפשות נ"ח לפרט.

[רשימת הרוגי הגזירות לשנת תתנ"ו]

[דף 90ב]

[שפֿירא]

הרוגי שפֿירא ח' באייר ביום השבת.

[וורמֿישא]

- הרוגי וו[ר]מיש"א יום א' כ"ג באייר. ומזכירין אותם בשבת שלפני שבועות.
 5 רבינו ר' שלמה זוגתו. ושמשון בנו ובנותיו. מרת רבקה אלמנת ר' שמואל ובנותיה. ר' לוי בר
 שמואל. ר' שמואל הכהן. ושמשון אחיו. ר' נטרונאי ואשתו ובניו. ר' אליה ואשתו ובנו. ר' דוד
 ואשתו ובניו. מרת מיכל ויהודה ושמואל בניה. בני מר יוסף. מרת אסתר ובנותיה. מרת רבקה בת ר'
 שמואל הלוי. מר יהודה הלוי ומשה בנו. ר' יעקב הזקן מרת צפורה ובתה. מרת אוֿגֿיֿא² ובנותיה. ר'
 חכים הכהן ובניו. ר' שמואל ומרדכי אחיו. מר יעקב בר מרדכי. מרת רחל ובתה. יוסף בר שמואל. ר'
 10 יצחק ואשתו ובניו. ר' שמואל הכהן ואשתו ושני בניה. שרה בת מר שמואל. ר' אלעזר הזקן ואשתו.
 מרדכי בנו הנטבע. ר' אלעזר הלוי ואשתו ויואל נכדו. מר שלמה הכהן ואשתו ובניו. מר אלעזר הלוי
 ואשתו ובנותיו. מר אליקים הלוי ואשתו ויוסף בנו. מרת חנה ובנותיה. מרת גולֿדֿא.³ מרת רחל
 ויצחק בנה ובנותיה. רבינו ר' יעקב הלוי. מרת חנה אלמנת רבינו ר' יצחק הלוי. אלעזר וחנה בני
 רבינו ר' יעקב הלוי. מרת יהודית. ר' אשר בר אלעזר הלוי. מר אברהם בר יהוצדק ואשתו מרת רחל.
 יצחק בר מרדכי. מרת מֿדֿרונֿא⁴ אלמנת ר' מרדכי. רבינו ר' אשר הלוי ואשתו. מר יצחק בר משולם
 ובניו. רבינו ר' שמואל הלוי ואשתו ובניו. ר' אשר הלוי ואשתו. מרת בֿרונֿא⁵ אלמנת ר' משה. [ר'
 15 משה] ואשתו ובנו. שתי בנותיו של ר' יוסף בר ברוך. מרת בֿילֿא⁶ אלמנת ר' יהוסף ושני בניה

² Ogia.

³ Golde – משמע 'זהבה'.

⁴ Madrona – משמע 'אם הבית / גברת'.

⁵ Brune – משמע 'מגן'.

⁶ Bella – משמע 'יפה'.

שְׁנִיאור⁷ ומשה. מרת יהודית ובניה. מר מרדכי בר נתן אשתו ובניו. משה הכהן. מר אליקים ואשתו
 ובניו. מר משלם ואשתו ובניו. מרת צרויה אלמנת ר' חיים ובניה. ר' משה ואשתו ובניו. [דף 91א] ר'
 20 שלמה ואשתו. מרת מיימונא⁸ הזקינה. שמואל ואשתו בת ר' שמעון. מר שמואל בר שמשון. דורנט
 ואשתו ובנותיו. מרת רבקה וצרויה בתה. מר יצחק בר אהרן ואחותו מרת יוכבד. מר יצחק בר נתן.
 מר [יצחק] ואשתו. מר יקר הזקן ואשתו. ר' מרדכי ואשתו. מרת שְׁקוּלִישְׁטְרָא⁹ ומרדכי בנה. מר יעקב
 ואשתו ויצחק אחיו. מרת חנה הזקינה. מרת חנה אלמנת מר דניאל וארבעה בניה. מרת חנה ואשר
 בנה. מרת רחל ובתה. מר יהודה בר יוסף. ר' אליקים ובנו נטרונאי. מרת חנה ובנותיה. ר' יצחק הלוי
 25 ואשתו ובנותיו. מרת אסתר ופְּרִיגוֹרְס¹⁰ בנה. מרת רחל ומר שמואל בנה. מר אשר וחמשה בניו
 נשחטים. ר' גרשם ובנו. אברהם בר יחיאל, מר שמואל בר יצחק ואשתו. מר אֶלְכְּסַנְדְּרִי ואשר אחיו.
 ר' משה בר משולם ואשתו ובניו. מרת רבקה ובניה. ר' משולם ורחל וְבִילְט¹¹. ר' מאיר הכהן ואשתו
 ובניו, מר אליקים הלוי ואשתו ובניו. ר' שמואל ובנותיו. מר יצחק הלוי ובנו אשר, ר' מאיר ואשתו.
 ר' גדליה הסופר ובנו קְלוֹנִימוֹס¹² ואשתו. יוסף ואסתר בני מר קלונימוס הכהן. וידלוק¹³ סולם
 30 ואשתו. מר שמשון ובניו. מר יעקב ובנותיו. מר יצחק. אברהם בר שמעון הכהן. ר' יהודה בר שניאור,
 מרת הילכא ובניה אליעזר וברוך ואשתו ובניו. מר יוסף בר משהה ובתו. מר משה. משה בר אברהם
 ובניו. דוד. מרת חנה ויהונתן בנה ובנותיה. ר' יצחק בר מאיר ואשתו. מר שמואל הכהן ובנותיו. מר
 יצחק ואשתו ובנותיו. מר יעקב הכהן. מר יקר ואשתו ובנותיו ובנו שלמה. בנימין הלוי. מר יוסף
 ואשתו מרת מרים. מר יחיאל הכהן ואשתו ובניו. מרת רחל הזקינה. ר' שמואל הזקן. ר' יוסף ומרת
 35 יינטיל. מר קלונימוס ואישתו. יוסף ויצחק בני מר יואל. [דף 91ב] מרת אסתר ובניה. מרת בונפליא
 ויהודה בנה ובתה. מר שמואל ואשתו וקלונימוס בנו. ר' שמואל בר מרדכי ואשתו ובתו. מר משולם
 ואשתו ויצחק בנו הנשחט. מר חנוך ואשתו. ר' שמואל בר יחיאל. ר' יחיאל ואשתו ובתו. מרת
 [שרה] הזקינה בת מר שלמה. מר שמואל בר קלונימוס ואשתו ובתו וקלונימוס ובנו. מרת יינטיל
 האלמנה ובניה ר' יוסף ור' יצחק. קלונימוס ואשתו. מרת אסתר אלמנת ר' מכיר. מרת בונפליא
 אלמנת ר' אברהם הכהן [- -] ובתה ויהודה הכהן בנה. יוסף בר יקותיאל. ר' שמואל בר ברוך הזקן.
 40 שמואל בר יצחק הלוי. מר שמריה הנקבר חי ואשתו ובניו ובנותיו שנשחטו.
 גזירה שנייה ביום א' בר"ח סיון. גם אותם מזכירין בשבת שלפני שבועות.
 ר' שמעון. ר' יצחק בר יואל הלוי הסופר. מר יהודה. מר שלום. ר' אלכסנדר בר משה. מר קלונימוס
 בר מרדכי. ר' אברהם בר' שמואל. ר' שמואל בר יצחק. רבינו ר' יצחק בר אליקים. מר אשר בר
 שמואל הלוי ושמואל בנו הלוי. מרת חנה בת מר שמואל הלוי. ר' יוסף בר שמואל הכהן. ואחיו ר'
 45 שלמה הכהן. ואשתו מרת רבקה ושמואל בנה. ר' מאיר המלמד. בונפליא בת ר' שמואל הכהן. רבקה
 הבתולה. ר' יחיאל בר ברוך. צפורה ומרת חנה. מרת גוטהלדא הנטבעת. שמואל ואברהם בני ר' אורשרגו.

⁷ Senior – משמע 'הבֵּן־אָרִי.

⁸ שם לאשה הנגזר מ- מִימּוֹן – משמע 'אמונה / נאמנה'.

⁹ Scolestra – משמע 'השייִלֵת לבית הספר / לבית הַנְּסֵת'.

¹⁰ Friguras – משמע 'קדחת ???'.

¹¹ Bellet – משמע '???'.

¹² Kalonymus / Καλώνυμος – משמע 'שם טוב'.

¹³ צ"ל וידולין, שם ברומאנס ובאיטלקית – Guidolin – הקטנה של השם וידו – משמע 'יערי'.

[קולוניא]

הרוגי קולוניא נהרנו מקצתם ממחרת העצרת. גם אותם מזכירין בשבת לפני שבועות.
 50 מר יצחק בר אליקים. מרת רבקה. מרת מדרונא. מר שמואל בר אשר ושני בניו. מר יצחק הלוי
 הנטבע. מר גדליה זוגתו ובניהם. בתו של מר יהודה בר פטר. מרת גוטא. [דף 92א] ר' שמואל בר
 יחיאל. ר' שמואל בר גדליה החתן. ר' לוי בר שמואל ובנו. ר' קרשביא. מר יעקב בר מרדכי. מר
 יחיאל בר שמואל. מר אלעזר הלוי ואשתו. מר שמואל זוגתו מרת צפורה. מרת רחל הזקינה נטבעה.
 מרת אורגייא נטבעה. ר' שמואל הבחור החתן נשחט ונטבע. ר' יעקב בר יצחק נטבע. מר יחיאל בר
 שמואל נשחט ונטבע. ר' שמואל הזקן נשחט. ר' מנחם. מר אלעזר בר לוי זוגתו מתו ברעב. ר' יעקב
 55 בר שמואל הלוי. אחיו ר' גרשם חמיו של ר' יעקב הלוי זוגתו ובנו ובתו. ר' אשתוריו. ר' גרשם
 נשחט. מר יהודה בר אברהם נשחט. וחתנו ר' יוסף נשחט. ר' יהודה בן רבינו ר' שמואל הלוי נשחט.
 ר' פטר בר יועץ הפיל עצמו מן המגדל. מר יהודה הפרנס בר אברתם. מר יהודה זוגתו מרת חציבה
 הגיורת ושתי בנותיה. מרת אסתר ומרת שרה. מר שמואל בר חייא החסיר. מרת שרה ובניה. רבינו
 יהודה הבחור ומרת ייחודא זוגתו ובניהם. מר שניאור בר בנימין זוגתו מרת חנה ובניהם ובנותיהם.
 60 מרת מדרונא זוגתו של מר יוסף. מרת חנה אשתו של ר' יהודה הלוי. אחותה מרת גוטא. מרת
 ואחותה מרת צרויה. מרת יינטיל תזקינה ובנותיה. שרה הבתולה הכלה וארוסה ר' אברהם החתן.
 החבר ר' לוי בר שלמה הזקן. רבינו ר' שמשון בר גרשם ואחותו מרת רחל. ר' יצחק נשחט ומרת
 רחל. פסח הולד הקטן נשחט. ר' נטרונאי בר יצחק. גר צדק לא נתפרש שמו. ר' דוד בר יעקב זוגתו
 מרת שרה ושני בניהם. מר יהודה. ר' יוסף ואשתו מרת אסתר. מרת יינטיל בת מר יוסף. מרת בילט
 65 בת מר הילמן. מרת שרה. מרת ברונא ובתה גוטא הבתולה. ר' גרשם בר מכיר זוגתו ובניהם. ר'
 יעקב בר שמואל. ר' אלעזר זוגתו מרת מינה ואחותה מרת בילא. וחנה הכלה בתה של מרת מינה.
 אמו של ר' אליעזר. מרת מרים [דף 92ב] ור' יעקב בנה ואשתו ובניהם ובתו הבתולה. מר יוסף. ר'
 משה בר שניאור הכהן. מר משה בר חייא. מר משה זוגתו. ר' שמואל בר יחיאל זוגתו. מרת מרים
 הזקינה. מרת חנה. מר יוסף בר יצחק. מר יונה אחיו. זוגתו של מר יוסף. ר' שמואל בר יהודה הלוי
 70 זוגתו. הילמן הבחור. מר שלמה בר אורשרגו ובנו מר יעקב. ר' שמואל בר יצחק. ר' יעקב בר נתן.
 מרת בונא הזקינה בתו של מר יונה. זוגתו של מר לוי הכהן. מרת בילא בת מר יצחק. יחיאל בר
 יהודה החסיד. נטרונאי ואליעזר בני ר' יצחק בר ברוך. נטרונאי. ר' אברהם בר יוסף תסופר ועוד
 סופר אחד זוגתו. והחסיד רבינו ר' משה כהן צדק זוגתו. ונני ר' אליקים הבחור ושתי בנותיו.
 יינטיל הבתולה נשחטה. מר אשר הגבאי. מאיר בר שמואל הנער. מר אברהם בר יום טוב. אסתר
 75 הנערה בת מר חזקיה. מרת אביגיל בת ר משולם. אביגיל בת מר שלמה הנערה ושתי בחורות הפילו
 עצמן במים ונטבעו. ר' שמואל כהן הגבאי. ר' מאיר. ר' שלמה בר יצחק זוגתו.

[מגנצא]

הרוגי מגנצא ביום ג' בסיון. גם אותם מזכירין בשבת שלפני שבועות.
 ר' יהודה בן רבנא ר' יצחק ומרת יהודית אשתו ובנו יצחק. ור' סעדיה. ומרת יהודית. ומרת רחל
 ובנה ר' משה הלוי ואשתו מרת סגולה ובניהם. מר יקותיאל ואשתו מרת בילט. ור' יקר. ומר אלעזר
 80 וביתו. ומר מרדכי הגבאי ואשתו. מרת בילט וישראל בנו. רבינו ר' יצחק ואשתו מרת מרים ובניהם.
 ר' דוד אחיו ואשתו מרת בילא ובניהם ובנותיהם. ואחיו ר' אברהם ואשתו מרת יינטיל ובניהם. מר
 יצחק ודוד אחיו. מרת חנה ואמה מרת מיכל. רבינו ר' יהודה הלוי ואשתו מרת צפורה. [דף 93א] ובני
 ר' לוי ואשתו מרת יוסיפיה ובניהם. מר דורבלו ובניו. מר שמשון ומרת רחל ובניהם. מרת מדרונא

- ואחותה. ר' יוסף ואשתו מרת יהודית. מר יצחק ואשתו מרת בונפיליא. ר' יהודה ושתי בנותיו. מרת
 85 בילא ובתה מרת רחל ושני בניה. מר משה ואשתו מרת בילא. ור' אלעזר. מר אברהם החתן. ר'
 שניאור ואשתו מרת בילא. ר' שמואל ואשתו. רבינו ר' דוד. מר יעקב ואשתו מרת ורמוט ובתו. ואמו
 מרת חנה ושתי אחיותיו מרת רחל ומרת חפציבה. מרת אביגיל ובתה בילא. מר נתן ומרת בילא. מר
 בנימין הלוי. מר אברהם ואשתו מרת אורגיה ובניהם ר' משולם ור' ברוך ואשר ובנותיו צפורה ורחל.
 ר' שניאור ואשתו מרת רבקה ובניהם. רבינו ר' מנחם בר דוד הלוי ואשתו מרת בילא ובנו דוד הלוי.
 90 ואשתו מרת יהודית. ר' שמואל אחיו הלוי ומר אברהם אחיו הלוי ובניהם. מר ברוך ואשתו מרת
 רבקה. ובנו ר' דוד ואשתו מרת בילא. ואחיו ר' שמואל ואשתו ובניהם. ומר אורי ומר יצחק ואשתו
 מרת שקולשטר ובהיהם שמואל ואחותו נשחטו ונשרפו בבית הכנסת. ר' שמואל הכהן ואשתו מרת
 חנה ובניו. מר אשר ואחותו גננא. מרת גוטא ובנה ר' שמואל ואשתו מרת רחל ובניהם. מרת רבקה
 ובנה מנחם. ר' יעקב ואשתו מרת שרה ובניהם. מרת צפורה ובניה. מר אברהם הכהן ואשתו מרת
 95 בילא. מרת צפורה ובתה מרת שרה. מר אשר ובתו בילא הכלה. ר' יהודה הכהן ואשתו מרת מרים
 ובנו ר' יעקב. מר שמואל הכהן וארבע בנותיו. מרת גננא ומרת רבקה ורחל ואורגיה. מרת רחל ובנה
 שמואל ובתה מרת רבקה וכל בני ביחה. ר' יצחק ואשתו מרת רבקה. מרת יהודית ובנה ר' יוסף
 הכהן וארבעה אחיו מר שניאור ושלמה ואברהם ולוי בניה. מר דוד הכהן ואשתו מרת רחל. [דף 93ב]
 מר שמואל. ר' קלונימוס ואשתו מרת גננא ובניו מר יוסף ואליעזר ובתו צרויה ובני בניו. מרת
 100 יינטיל. ר' אליעזר ואשתו מרת בונפיליא ובנו יהונתן. ר' יקותיאל ואשתו מרת בילט. ר' מאיר ואשתו
 מרת רבקה ובניהם. מר אלכסנדרי הכהן ואשתו מרת שרה ובניהם. רבינו ר' שמואל הכהן ואשתו
 מרת רבקה ובני ביתו. מרת מיימונא ובנה מר נתן ואשתו מרת גוטא ובתה סגולה. ר' יואל ואשתו
 מרת מיימונא ובניהם. ר' יעקב ואשתו מרת שרה ואחיו משולם ובני בניהם. מר יואל. ר' אליעזר
 ואשתו מרת חנה ובניו יעקב ואחיו. ר' שמואל ואשתו מרת יינטיל וכביהם. ר' יהודה ואשתו מרת
 105 חנה ובניהם. ר' מנחם ואשתו מרת בונא. מרת יהודית. מר מרדכי ואשתו מרת רבקה ובניהם. מר
 יהודה. מרת רבקה. ר' יהודה. מרת רחל ובניה מר מרדכי ואברהם. ר' משה ואשתו מרת יהודית ובתו
 הכלה. ר' יוסף ובנו. מר שלמה ואשתו. מרת צפורה ובניהם ואחיו מר אברהם ואשתו מרת בילא
 ובניהם. מרת גרסייא ובנה מר ברוך ואחיו. מר יצחק ואשתו מרת חנה ובנו מר יהדה ואשתו מרת
 שרה. ואחיו אברהם ובניהם. מרת בילט ובניה ובני ביתה. מר יוסף ובניו. מר יהושה הכהן ואשתו
 110 מרת רבקה ובניהם. מר שמשון הכהן ואשתו מרת רחל. מרת יהודית ושרה בתה הכלה ושאר בניה.
 מרת בונא ובנה מר עזרא. מר יצחק ואשתו מרת מרים ובניו שמואל ואחיו. מר שמואל ובנו ר'
 ירמיה ואשתו מרת חנה. ואחיו מר דוד ובניהם. ר' ברוך ואשתו מרת בילא ובנו מר יקותיאל ומרת
 חנה אשתו ובניהם. מרת גוטא ובניה. ר' קלונימוס הפרנס ואשתו מרת בילא. ובנו מר יוסף שנשחט.
 וחתנו ר' משולם. וחתנו ר' שמריה ואשתו. מר נתנאל ואחותו. ר' דוד ובניו. ר' יצחק ואשתו מרת
 115 גוטא ובניהם. [דף 94א] ר' חלבו ואשתו מרת חנה. ומרת חנה. מר דוד ואשתו מרת בילא ובניהם.
 מרת בילא ובניה. מרת יהודית ובניה. מר יוסף ואשתו מרת שרה ובניהם שלשה שמואל משה
 ויצחק. מר יוסף בר עבדיה ואשתו מרת חנה ובנו עבדיה ובתו מרת רבקה ובניהם. מר שמואל
 ואשתו מרת אורגיה ובניהם. מר ירמיה ואשתו מרץ מיכל ובניהם. מר יואל ובנו מרדכי. ר' שמואל
 ובנו ר' משה זאשתו ואחותו. ר' יקותיאל ואשתו ובניו ובנו יוסף הנשחט. בנימן הלוי. מרת פרמושא
 120 ובתה מרת חנה. מר מרדכי ואשתו מרת בילא ובניו יעקב ומשה. ר' ישראל ואשתו מרת בת שבע
 ובניהם. ר' נתן ואשתו. מרת חנה ובתה דולצא. מר דוד הגבאי ואשתו מרת רחל ובנו ר' קלונימוס

ואשתו מרת בילא. וחתנו מר אלכסנדרי ואשתו מרת בילא ובניהם. מר חנוך וביתו מרת דולצא
 ומרים ובילט וגננא וגוטא ושמואל ונחמיה ויצחק כולם נשחטו ביום אחד. מר חלבו ואשתו מרת
 גוטא ובנו ר' משה. ר' מרדכי ואשתו מרת רבקה. ר' שמואל ואשתו מרת צרויה ואחותו מרת יוכבד.
 מרת יהודית. ר' יצחק ובניו. רבינו ר' שמואל הבחור. מרת שרה ובתה גרסייא ואחיה יקותיאל ושרה 125
 בתו. מרת נעמית. מר אברהם בר שמעון הכהן. ר' יהודה ואשתו מרת חנה. ר' אלעזר ואחותו מרת
 ברונא ובניה. מר יחיאל ובתו בת שבע ובנו יוסף ואחיו. מר עזריה ובניו. מרת גוטא. מר אברהם
 ואשתו ובניו ובתו. מר דוד ובניו. מר יצחק זאשתו מרת צפורה ובניהם. מרת אסתר ובניה. מרת
 גוטא. מר יקותיאל ואשתו ובניהם. מרת יינטיל. מר שמואל ואשתו ובניו. מר יצחק ואשתו. מרת
 אסחר ובניה. [דף 94ב] מר יקותיאל. מר יוסף ואשתו מרת מדרונא. מר אברהם ואשתו ובניהם. מר
 יעקב ואשתו מרת בילט ובניהם. מר שמואל ואשתו מרת גוטאא ובנו מר אברהם ובניהם. מר יועץ
 הכהן ובניו יהושע ויצחק. מרת לאה ובניה. מר יצחק ומרת חנה. מרת רחל ומנחם בנה. מר אברהם
 ואשתו מרת גוטא ובניהם. מרת מיימונא. מיימונא הכלה. מר משה ושמעון בנו החתן. מרת רחל
 וארבעה בניה שנשחטו מרת בילא ומדרונא אהרן ויצחק. מר יצחק ואשתו מרת ברונא ובניהם. מר
 יעקב וחתנו. מר שמשון ואשתו. מרת רחל ובניהם. מרת חנה ובנה יעקב ואחותו. מר נתנאל ואשתו 135
 מרת רבקה. מר יואל ואשתו. מר יהודה. מר גרשם. מרת חנה ובניה. מרת חציבה ובניה. בניו של מר
 יצחק הכהן ר' אברהם הכהן. ר' שמחה הכהן. ר' יוסף הכהן. ר' שמשון הכהן. ר' מאיר הכהן. ר'
 אפרים הכהן. ר' שניאור הכהן.
 [ט.ל.ח.]

May God recall the killed ones by ... of the communities of ...
 and their learned and inhabitants: ... with the soul of Avraham,
 Yitshaq and Ya' aqov, Sara, Rivqa, Rahel and Leah with the
 remainder of upright man and women in the Garden of Eden.

יזכור אלהים הרוגי ... קהילות ... ולומדיה
 ויושביה: עם נשמת אברהם יצחק
 ויעקב שרה רבקה רחל ולאה ועם שאר
 צדיקים וצדקניות שבגן עדן. אמן.

(partial translation:)

[Index according Month, Place and date of the persecution in the years 1096–1298]

- Iyyar* the killed ones of Spira 1096 8th of *Iyyar* on a *Shabbat*.
- Iyyar* the killed ones of Wormsa 23rd of *Iyyar* on a 1st day the first (persecution).
- Siwan* the killed ones of Wormsa 1st of *Siwan* on a 1st day the second (persecution).
- Siwan* the killed ones of Qoloniya the day after *Atsereth* 1096 they are remembered on the *Shabbat* before *Shavuoth*.
- 5 *Siwan* the killed ones of Magentsa 3rd of *Siwan* and they are remembered [on the *Shabbath* be]fore *Atsereth*.
- Adar* the killed ones of Wirtsborq 1247 22nd of *Adar*.
- Siwan* the killed ones Erfurt [13]61 25th of *Siwan*. [...]

[The list of the killed ones of the persecutions in the year 1096]

[Spira]

The killed ones of Spira 8th of Iyyar on a Shabbath.

[Wormeysa]

The killed ones of Wo[r]meysa 1st day (of the week) 23rd of Iyyar. And they are remembered on the Shabbat before Shavuoth.

Rabbeynu R. Shelomo and his spouse. And Shimshon, and his som and his daughters. Madam Rivqa
 5 the widow of R. Shemu'el and her daughters. R. Lewi bar Shemu'el. R. Shemu'el HaKohen. And
 Shimshon his brother. R. Natronai and his wife and his sons. R. Eliya and his wife and his son. R.
 Dawid and his wife and his sons. Madam Mikhal and Yehuda and Shemu'el her sons. The son of Mr.
 Yosef. Madam Esther and her daughters. Madam Rivqa the daughter of R. Shemu'el HaLewi. Mr.
 Yehuda HaLewi and Moshe his son. R. Ya'aqov the Elder Madam Tsippora and her daughter. Madam
 10 Ogiya and her daughters. R. Ḥakim HaKohen and his sons. R. Shemu'el and Mordekhay his brother.
 Mr. Ya'aqov bar Mordekhay. Madam Raḥel and her daughter. Yosef bar Shemu'el. R. Yitshaq and his
 wife and his sons. R. Shemu'el HaKohen and his wife and her two sons. Sara the daughter of Mr.
 Shemu'el. R. El'azar the elder and his wife. Mordekhay his son who was drowned. [...] Mr. Shemarya
 who was buried alive and his wife and his sons and his daughters who were slaughtered.

15 The second persecution on the first day of the week on the New Moon of Siwan. And they too
 are remembered on the Shabbat before Shavuoth. R. Shime'on. R. Yitshaq bar Yo'el HaLewi the
 writer. Mr. Yehuda. Mr. Shalom. R. Aleqsandri bar Moshe. Mr. Qalonimus bar Mordekhay [...] Tsippora
 and Madam Ḥanna. Madam Guthilda the drowned. Shemu'el and Avraham the sons of R.
 Ursargo.

[Qoloniya]

20 The killed ones of Qoloniya who were killed in part on the day after Atseret. And they too are
 remembered on the Shabbat before Shavuoth.
 Mr. Yitshaq bar Elyaqim. Madam Rivqa. Madam Madrona. Mar Shemu'el bar Asher and his two sons.
 Mar Yitshaq the drowned. Mar Gedalya and his spouse and there sons. The daughter of Mr. Yehuda
 bar Peter. Madam Gute. R. Shemu'el bar Yeḥiel. R. Shemu'el bar Gedalya the son in law. [...]
 25 Avigail the daughter of Mr. Shelomo the young girl and two maidens throw themselves into the waters
 and drowned. R. Shemu'e HaKohen the manager of the synagogue. R. Me'ir. R. Shelomo bar Yitshaq
 and his spouse.

[Magentsa]

The killed ones of Magentsa at the 3rd of Siwan. And they too are remembered on the Shabbat before Shavuoth.

30 R. Yehuda ben Ravna R. Yitshaq and Madam Yehudith his wife and his son Yitshaq. And R. Se'adya.
 And Madam Yehudith. And Madam Raḥel and he son R. Moshe HaLewi and his wife Madam Segula
 and their children. Mr. Yequthi'el and his wife Madam Bellet. And R. Yaqar. And Mr. Ele'azar and his
 house. And Mr. Mordekhay the manager of the synagogue and his wife. [...]

R. Shimshon HaKohen. R. Me'ir HaKohen. R. Efrayim HaKohen. R. Senior HaKohen.
Cf. Siegmund Salfeld (ed.), *Das Martyrologium des Nürnberger Memorbuches* (Quellen zur Geschichte der Juden in Deutschland, 3), Berlin 1898, pp. 3-12

[2] **Ma'ase Gezereth Yeshanoth** - The Chronicles to the persecutions of 1096

The Mainz Anonymus (III) – a collection of stories arranged chronological and geographical

Shelomo bar Shimshon (I) – a history of the persecutions of the year 1096

Eli'ezer bar Nathan (II) – an abridged and poetically embellished 'Agenda diei'
for a community of remembrance

The Mainz Anonymus – chronicle of the events of 1096 (III) – a specimen of a scenic story

On the twenty-fifth of Iyyar, the errant ones and the burghers said: 'Let us also take vengeance against those who have remained in the courtyard and chambers of the bishop.'

People assembled from all the surrounding villages, together with the errant ones and the burghers, and they besieged and fought against them. A great battle was fought between the two groups until they captured the chambers where the children of the Sacred Covenant were sheltered.

When they saw that the war was on every side by decree of the King of Kings, they justified Heaven's judgment upon them, placed their trust in their Creator, and offered true sacrifices, taking their children and wholeheartedly slaughtering them in witness to the Oneness of the Venerated and Awesome Name. The notables of the community were slain there.

There was a man there by the name of Mashullam, son of Yitshaq, and he called out in a great voice to his beloved wife Madam Tsippora and to all those present: 'Hear me, adults and children! God gave me this son; my wife Tsippora bore him in her advanced age. His name is Yitshaq. I shall now offer him up as a sacrifice as our Father Abraham did his son Isaac.' His wife Tsippora said to him: 'My lord, my lord, wait, do not yet move your hand toward the boy whom I have raised and brought up, whom I bore in my old age. Slaughter me first and let me not see the death of the child.' He replied: 'I shall not tarry even for a second. He Who gave him to us shall take him as His share and place him in the bosom of our Father Abraham.' He bound Yitshaq, his son, and took the knife

ויהי בכ"ה באייר ויאמרו התועים
והעירוני: הנה אילו אשר נשאר בחצר
ההגמון ובחדריו, גם בהם נעשה נקמה.
ויתקבצו מכל הכפרים אשר סביבותי-
הם והתועים והעירוני עמהם, ויצורו
עליהם וילחמו עמם. ויהי שם מלחמה
גדולה עד מאד, אילו כנגד אילו, עד אשר
תפשו החדרים אשר היו שם בני ברית
קודש.

ויהי כראותם המלחמה פנים ואחור,
בגזירות מלך מלכי המלכים, אז הצדיקו
עליהם את הדין ובטחו ביוצרים וזבחו
זבחי צדק: ויקחו את בניהם וישחטו
אותם על ייחוד השם הנכבד והנורא בלב
שלם, כי שם נהרגו חשובי הקהל.

ויהי שם בחור אחד ושמו ר' משולם
ב"ר יצחק, ויקרא בקול גדול לכל
העומדים שם ולמרת צפורה תיומתו:
'שמעו אלי, גדולים וקטנים, בן זה נתן לי
אלהים וילדה אותו צפורה אשתי לעת
זקנתה, ושמו יצחק; עתה אעלהו כאשר
עשה אברהם אבינו את יצחק בנו'. ותען
לו צפורה: 'אדני, אדני, המתן מעט עדיין.
אל תשלח ידך אל הנער אשר גדלתי
וריביתי והולדתי לעת זקנתי. שחט אותי
תחילה ואל אראה במות הילד'. ויען
ויאמר: 'לא אעכב אפילו רגע; מי שנתנו
לנו הוא יקחהו לחלקו ויושיבו בחיקו של
אברהם אבינו'. ויעקד את יצחק בנו,

in his hand to slaughter him, reciting the blessing for Ritual Slaughter. The boy responded: 'Amen.' And he slaughtered the boy. He took his shrieking wife and together they left the room and the errant ones then slew them. – 'At such things will You restrain Yourself (or: Against these You will prevail) O LORD [Will You stand idle by and let us suffer so heavily]' (Jes. 64:11). Nevertheless 'the LORD did not turn away from His awesome wrath' (2 Kgs 23:26) – from over us.

Cf. Robert Chazan, *God, humanity, and history: the Hebrew First Crusade narratives*, Berkeley: University of California Press, 2000; but any further research has to be based on: Eva Haverkamp (ed.), *Hebräische Berichte über die Judenverfolgungen während des Ersten Kreuzzugs* (Monumenta Germaniae Historica. Hebräische Texte aus dem mittelalterlichen Deutschland, 1), Hannover : Hahn 2005.

[3] **Anonymus** (Abraham[?]), *Adabbera be-tsar ruhi bi-fne mi'ut qehali* (Selicha – penitential poem)

Буду говорить в стеснении духа перед общиной моей,
 что стала с горсть,
 Буду петь плачевную песнь и скорбеть, ибо
 Вседержитель послал мне горсть,
 Безмолвно слушайте моление мое и повесть,
 Знать бы, что среди внемлющих мне Он есть!

Когда дерзко творящие беззаконие на нас восстали!?,
 Племя хранимое разгромить и погубить возжелали,
 Мы назначили пост, объявили собрание и на спасение уповали,
 Голосом громким "Господи, спаси!" зывали.

Однако, когда я зывал и вопиял, молитву мою
 задерживал Он,
 Ибо затворились врата милосердия и не был услышан
 мой стон,
 С утра до вечера я слышал в синагоге со всех сторон:
 "Сила моя! На помощь мне! Злодеями окружен!"

Весь пришлый сброд у ворот собрался вместе,
 Чтобы стереть имя остатка народа Его ради мести,
 Дети малые в один голос возглашали про Него весть:
 "Слушай Израиль: Господь, Бог наш, Господь один есть!"

Тогда вышли юноши из комнат, в которых скрывались,
 Дабы освятить имя Того, по чьей воле избранники
 испытанию подвергались,
 В справедливости приговора небесного суда не сомневались,
 Первым вышел Калонимус, остальные его примера
 держались.

Но высочайшая воля небес совершалась,
 Слабела рука, что с врагами сражалась,

ויקח בידו את המאכלת לשחוט בנו.
 וברך ברכת שחיטה ויען הנער: 'אמן'.
 וישחוט את הנער. ויקח אשתו הצרחת
 ויצאו יחד שניהם מן החדרה, ויהרגום
 התועים. – 'העל אלה תתאפק יי [תחשה
 ותעננו עד] (יש' סד 11)? ובכל זאת 'לא שב
 מחרון אפו הגדול' (מ"ב כג 26) – מעלינו.

אֲדַבְּרָה בְּצַר רוּחִי בְּפְנֵי מְעוּט קְהָלִי
 אֶקוּנֶנּוּ וְאֶתְאַבֵּל כִּי שְׂדֵי הַמֵּר לִי.
 הִחְרִישׁוּ וְתַבִּינוּ מְלוּלִי וּפְלוּלִי:
 מִי יִתֵּן לִי שִׁמְעַ לִי.
 5 קָמוּ עָלֵינוּ זְדֵי רִשְׁעָה
 לְסִתּוֹר וּלְהַחְרִיב אוֹם נוֹשְׁעָה.
 קִדְּשׁוּ צוּם וְקִרְאוּ עֲצָרָה לְהוֹשִׁיעָה
 וְצַעְקוּ בְּקוֹל גָּדוֹל: 'יְיָ הוֹשִׁיעָה'.
 גַּם כִּי אֶזְעַק וְאֶשׁוּעַ סִתַּם תְּפִלָּתִי
 10 כִּי נִנְעַלוּ שַׁעְרֵי רַחֲמִים וְלֹא הוֹשַׁמְעַ אֲנֹקְתִי.
 מִשְׁפִּימִים וּמְעַרְיבִים לְבַיִת כְּנֹסְתִי
 וְאוֹמְרִים: 'אֵילוּתֵי לַעֲזָרְתִּי'.
 טוּעִים בְּשַׁעַר נְאֻסָּפוּ יַחַד
 לְהַכְרִית שָׁם שְׂאֲרֵי הַמִּיּוּחָד;
 15 יְלָדִים רַפִּים כְּנֻגְדָם עָנוּ קוֹל אֶחָד:
 'שִׁמְעַ יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד'.
 יֵצְאוּ בַחֲוָרִים, אִישׁ אִישׁ מִחֻדְרֵיו,
 לְקַדֵּשׁ הַשֵּׁם הַגָּדוֹל, כִּי הַיּוֹם מִנְּסָה אֶת בְּחִירָיו;
 'קִבְּלוּ דִין מִשְׁמִים בְּגִזִּירַת אֲמָרָיו' –
 20 קַפֵּץ ר' קְלוּנִימוּס וְכֻלָּם אַחֲרָיו.
 נִגְזְרָה גְזָרָה בְּשָׁמַי (שְׁמַי) שְׁחַק
 וְנִרְפָּה יָדָם וְגִבְרַת הַדּוּחַק;

"Я брошусь вперед - вот все, что осталось!"
 жизнь рабби Йицхака раньше всех оборвалась.
 Они собрались со всех окрестных городов,
 Чтобы с мечами и стрелами ломиться в двери домов,
 Все сильнее становилась рука жестоких врагов,
 А благочестивые постились и горько рыдали, заперев засов.
 Как громко дети кричали
 В судорогах, когда на их глазах братьев зарезали!
 Матери связывали сыновей, чтобы дрожью жертв не
 оскверняли,
 А отцы благословение на ритуальный убой читали.
 Мягкосердые женщины 30 сыновей своих удушали,
 Девы непорочные отчаянно кричали,
 Невесты женихов в последний раз целовали,
 И на убой одной толпою шагали.
 Цвет священнических родов 31 под корень срезали,
 На улицах терзали и в грязи топтали,
 Изувеченных юношей еврейских по земле таскали,
 Старцев и судей нагими гоняли.
 Стыдливых и гордых царских дочерей
 Тащили на телеги и раздевали руки палачей.
 К Тебе, обитающему на небесах Царю царей,
 Мы обращаемся с бедою страшною своей!
 Нынче время плакать и рыдать, друзья мои,
 Ибо велико страдание, куда ни посмотри,
 Скорбь неизбывная покрыла лик земли,
 Горбятся люди и склоняют головы свои.
 Для Торы, чьи буквы святы от Синая,
 Учеников не стало, и мы прекратили, того не желая,
 Великий завет обрезания и праздники, да и суббота святая,
 Среди мучений каждодневных стала нам будто чужая.
 Всемогущий Господь, который в высях небесных пребывает!
 Когда-то кричали Тебе ангелы, что связанный на
 жертвеннике страдает,
 Сейчас же почти каждый из нас не только связан, но и умирает,
 Почему же ради моих дорогих сыновей никто шума не
 поднимает?
 Участь усопших не заставит нас усомниться,

הַנְּנִי בְּרֹאשׁ וְלֹא אֶחְקַק
 פֶּשֶׁט צְוָאוֹ וְנִהְרַג תַּחֲלָה ר' יִצְחָק.
 25 נִתְקַבְּצוּ מִסְבִּיב מִכָּל הָעָרִים
 בְּחֻרְבוֹת וּבְחַצִּים לְהִלָּחֵם בְּחַדְרִים;
 וְלִמְאֹד תִּקְפָּה יָדוֹ (י) אֶכְזָרִים
 וְחֹסִידִים מִבְּפָנִים בְּצוּם וּבְכִי וְתַמְרוּרִים.
 צַעֲקַת יְלָדִים אֵיךְ גְּדֻלָּה
 30 רוֹאִים אֲחֵיהֶם נִשְׁחָטִים בְּחֻלְחָלָה.
 הָאִם קוֹשֶׁרֶת בְּנָה פֶן בְּפֶרְכוּס לְחֻלְחָלָה
 וְהָאֵב מִבְּרַךְ עַל הַשְּׁחִיטָה לְכָלֶּה.
 נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בְּנִיחָן חוֹנְקוֹת
 בְּתוֹלוֹת טְהוּרוֹת בְּמָרָר זוֹעֲקוֹת;
 35 כָּלָה מִן חֲתָנָה נִפְטָרוֹת וְנוֹשָׁקוֹת
 וְאַצֵּל הַשְּׁחִיטָה דוֹבְקוֹת וְדוֹחֲקוֹת.
 פְּרָחֵי כְהֵנָּה נִפְלוּ קְצוּצִים
 בְּחוּצוֹת רְמוּסִים וּבְחוּמֵי רְצוּצִים.
 בְּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל גְּרוּרִים וְחָרוּצִים
 40 זְקֵנִים וְסִנְהֶדְרִין עָרוּמִים נִקְמָצִים.
 בְּנוֹת מְלָכִים הִצְנוּעוֹת וְהַחֲשׂוּבוֹת
 כְּעִגְלוֹת נִגְרָרוֹת וְעָרוּמוֹת נִסְחָבוֹת –
 לָךְ, מְלֶכֶךְ מְלָכִים, שׁוֹכֵן עָרְבוֹת,
 נִגִּיד רוֹב צְרוֹת הַמְּרָבוֹת.
 45 עֲתָה חֲבָרִי, בָּכוּ בָכָה
 כִּי גְדַל הַכָּאֵב פֶּה וְכָה;
 אֲבָל גְּדוּלָּה וְאִין לְהַעֲרִיכוּ
 וְכִפְפוּ קוֹמָתָם אִישׁ אִישׁ בְּהִלּוּכוֹ.
 עַל הַתּוֹרָה אֲשֶׁר בְּקִדְשָׁהּ נִחְקְקָה
 50 כָּלוּ לוֹמְדֶיהָ שְׁנַתְּגָזְרוּ לְהַפְסָקָה;
 בְּרִית מִיָּלָה, חֲמוּדָה וְחֲשׂוּקָה,
 שְׁבָתוֹת וּמוֹעֲדִים וְכָל יוֹם צָרָה וְצוּקָה.
 חֲסִין יְהִי, שׁוֹכֵן מְעוֹלִים,
 מִקְדָּם עַל עֲקִידָה אַחַת צַעֲקוּ לְפָנֶיךָ אֲרָאֵלִים
 55 וְעֲתָה כְּמָה נִעְקָדִים [וְנִכְלָלִים]
 וּמִדּוּעַ לֹא הִרְעִישׁוּ עַל בְּנֵי עוֹלָלִים?
 וְאַנּוּ אִין לְהַרְהֵר עַל הַרְדוּמִים

Ибо им суждено для жизни вечной родиться,
 Задумаемся лучше, в чем нам случилось провиниться,
 Видно заповедями бесценными мы решили поступиться.
 О Вечноживой, под сенью крыл Твоих мы пристанища взыщем,
 Ибо гонения и страдания стали нашей единственной пищей
 За то, что отказались мы поклониться распятому идолу нищих,
 Трупы попираемому, - презренны все, кто от него
 спасения ищет!

Единство Твое, Всевышний, трепета и славы достойный,
 будем про возглашать,
 Денно и ночью служение Твое благоговейно будем совершать,
 Взыскующий за кровь, отомсти тем, кто осмелился ее
 проливать,
 Превыше всех Ты, которому на престоле милосердия
 подобает восседать!
О, боже- царь.

כי הם לחיי עד ערוכים ומחֻתָּמִים;
 אָבֵל עָלֵינוּ, כִּי לְמַאֲד חוֹיְבָנוּ אֲשָׁמִים
 60 אֲשֶׁר עֲבָרְנוּ מִצְוֹת תְּמִימִים.
 חֵי עוֹלָמִים, בְּצֵל כְּנָפֶיךָ אָנוּ בּוֹרְחִים
 כִּי נִשְׁאַרְנוּ עֲגוּנִים וְאֲנוּחִים,
 מִבְּלֵי לְהִשְׁתַּתֵּף לְתַלּוּי שׁוֹחֲחִים –
 פְּגָר מוֹבָס – יְבוֹשׁוּ כָּל אֱלֹוֵי בּוֹטְחִים.
 65 לְיַחֲדֶךָ נוֹרָא וּמְהַלָּל, שָׁכֵן מְרוֹמִים,
 נִעְבְּדֶךָ בְּיָרְאָה לִילוֹת וְיָמִים –
 וְנִקּוּם נִקְמְתִינוּ, דּוֹרֵשׁ דָּמִים,
 רָם עַל רָמִים, / יוֹשֵׁב עַל פֶּסֶא רְחֻמִים.
 אל מלך

[4] **Menaḥem bi-rabbi Makhir of Regensburg, Evel a 'orer aninuth agarer (Qina – Dirge)**

[Дополнительный Плач]

Скорбь пробуждаю, с мольбою взываю. Увы мне!
 Горько рыдаю, врата обвиняю,
 пути исправляю. Горе мне!

Изгнание длится, сердце томится. Увы мне!
 Враг глумится, охотником мчится,
 добычей живится. Горе мне!

Мало было врагам разрушить Храм. Увы мне!
 Святыням - срам, и святым местам,
 позор - мудрецам. Горе мне!

В году 856, 11 в круге 256. Увы мне!
 Вооружились мечом, оставили дом,
 как саранча числом. Горе мне!

Себя тщетой соблазняли, меня ярмом подавляли.
 Кумиром стращали, знамена сдвигали, Увы мне!
 меня совращали. Горе мне!

Выкуп не брали, людей убивали. Увы мне!
 Левитов топтали, кознов терзали,
 непорочных хватали. Горе мне!

Мечами сраженные, крови лишённые. Увы мне!
 Тела освященные, в чистоте сохранные,

[קינה אחרת]

אָבֵל אֶעוֹרֵר, אֲנִינּוֹת אֲגַרֵּר
 בְּבִכֵי אֲמַרֵּר, בְּחַמַּת צוֹרֵר,
 דְּרָכֵי סוֹרֵר אֲלֵלִי לִי.
 גְלוֹת אֲרָךְ, וְלִבִּי הִרָךְ
 דֶּרֶךְ וּפְרָךְ, נַח שֶׁרָךְ,
 בְּיָדַיִם וְקוֹל בְּרָךְ אֲלֵלִי לִי.
 5 הִמְעַט מִבְּאִישִׁי, וְחָלְלוּ מִקְדָּשִׁי?
 וְהִזּוּ קְדָשִׁי, הִחְלוּ מִמִּקְדָּשִׁי,
 וְזָחְלוּ קְדוּשִׁי אֲלֵלִי לִי.
 זְמַן שָׁנַת תַּתְנ"ו, בְּי"א לְמַחְזוֹר רַנ"ו
 חִילוֹת זִינוּ, מִקּוֹמָם פָּנוּ,
 כְּאַרְבֶּה נִמְנוּ אֲלֵלִי לִי.
 טְעוֹת בִּקְשׁוּ, וְעָלִי הִקְשׁוּ
 10 ?רְאֵתֶם קִשְׁקִשׁוּ, וְאוֹתוֹת הִקִּישׁוּ,
 וְאוֹתֵי עִקְשׁוּ אֲלֵלִי לִי.
 כֶּפֶר מְאֻסוֹ, נִפְשׁוֹת חֻמְסוֹ
 לְוִי בּוֹסְסוֹ, כְּהֵנִי בּוֹשְׁסוֹ,
 צָנוּעֵי אֲנֻסוֹ אֲלֵלִי לִי.
 מְתֵי חֶרֶב מְהַדָּמִים, בְּאֶפֶס דָּמִים
 נִבְלַת תְּמִימִים, בְּלֵי מוֹמִים,

лежат разоренные. Горе мне!
 Волочат, бросают, грязью марают. Увы мне!
 Молоху угождают, царскую рать умножают,
 земли покоряют. Горе мне!
 Нам одежду и волосы рвать, о Торе горевать.
 Руке врага - дерзать, умело отбирать, Увы мне!
 и уничтожать. Горе мне!
 Вопль из дома собраний, из дома множества знаний.
 Утешительницы страданий, чьих дланей коснулась
 кровь закланий. Горе мне!
 Закланы вместе - жених лицом к невесте. Увы мне!
 Дары в тесте - отроки с девами вместе,
 и богачи - все по чести. Горе мне!
 Вместе, братцы, нашей крови проливаться. Увы мне!
 Сестрам - бояться, на Него полагаться
 и на убой отправляться. Горе мне!
 Studied, well read, late and early – Woe to me!
 Palate of famous saying – full of rubble and ashes
 And where is the one who weighs and counts? O woe to me!
 Has like this ever been, since the hard hearted people – Woe to me!
 Determined to extinct, and annulled the strong people
 Were the sons of vile and barbarians. O woe to me!
 The uprooted wanted only to deracinate and eviscerate. Woe to me!
 The gyp in false sideways planned to extinct
 Without leaving a bone for tomorrow. O woe to me!
 If the One who kept the covenant had not left a remnant
 In the valley of estrangement
 As He saw the dissociative state of the beloved Hebrews
 He pitied them from extinction and there is hope and end:
 You who enshrouds in avenge wake and stand up
 To get her standing on her feet.
 Amidst the hybristic, He shall judge the corpses embroidered
 And the *Shekhina* stands up at her place.

היו שוממים אֱלֹלִי לִי.
 15 סָחוּב וְהִשְׁלַךְ, עָרוּם וְלִכְלַךְ, אוֹיְהָ לִי.
 עוֹבְדֵי מֶלֶךְ, חֵיל יָרַב מֶלֶךְ,
 וְרָדוּ בַּפְּלֶךְ אֱלֹלִי לִי.
 פְּרִיעָה וּפְרִימָה, עַל תּוֹרָה תְּמִימָה אוֹיְהָ לִי
 צָר בְּיַד רָמָה, הַמְּסַכֵּן תְּרוּמָה,
 נָם לְהַחְרִימָה אֱלֹלִי לִי.
 20 קוֹל בְּתֵי כְּנָסִיּוֹת, וּבְתֵי תוֹשִׁיּוֹת אוֹיְהָ לִי
 רַחֲמֵנִיּוֹת, בְּיַדֵּיהֶן נְקִיּוֹת,
 זְבַחֵי רְאִיּוֹת אֱלֹלִי לִי.
 שְׁלָמִים וְעוֹלוֹת, חֲתָנִים וְכָלוֹת אוֹיְהָ לִי
 תוֹדוֹת וּבְלִילוֹת, בָּחוּרִים וּבְתוֹלוֹת,
 וְטוֹבֵי קְהֵלוֹת אֱלֹלִי לִי.
 אַחִים גַּם יַחַד, נִשְׁפָּף דָּמָם כְּאַחַד אוֹיְהָ לִי
 כֵּן אַחִיוֹת בְּפֶחַד, יִרְאֵת שֵׁם הַמְּיֻחָד,
 לְטַבַּח לְהֶאֱחָד אֱלֹלִי לִי.
 25 מְלַמְדֵי סֵפֶר, נִשְׁפָּף וְצָפֵר אוֹיְהָ לִי
 חָף אֲמָרֵי שֵׁפֶר, מְלֵא חֶצֶץ וְאַפֵּר,
 וְאַיִה שׁוֹקֵל וְסוֹפֵר אֱלֹלִי לִי.
 הִהְיִתָּה זֹאת מֵאָז, עָלָה גּוֹי עַז אוֹיְהָ לִי
 לְהִשְׁמִיד הַיּוֹעֵז, וְאַפֵּס עִם נוֹעֵז,
 בְּנֵי נָבֶל וְלַעֲז אֱלֹלִי לִי.
 30 בְּקֶשׁ עֵקֶר, רַק לְעֵקוֹר וּלְעֵקֶר אוֹיְהָ לִי
 בְּקוֹ אֲרָמֵי מִשְׁקֶר, יִזַּם אֲרָמֵי לְעֵקֶר
 וְלֹא לְגֵרָם לְבַקֵּר אֱלֹלִי לִי.
 מִקֵּים הַבְּרִית, לוֹלֵי הוֹתִיר שְׂאֲרֵית
 בְּגִיא נְכָרִית
 כְּשֶׁר שְׁעָרוֹרִית, יְדִידוֹת עֲבָרִית
 רַחֲמָם מִהַכְּרִית, וַיֵּשׁ תִּקְוָה וְאַחֲרִית:
 לוֹבֵשׁ נִקְמָה, עוֹרָה וְקוּמָה
 לְהִתְקוּמָה
 35 בְּרָמֵי קוּמָה, יְדִין גּוֹיּוֹת רִקְמָה
 וְשִׁכְנָה קָמָה, עַל מְקוּמָה.

[5] David BiRebbi Mashullam of Spira, God, do not be silent over my blood

Seliha, a supplication hymn for fast days
Translation and Commentary by Peter Sh. Lehnardt

God, do not be silent over my blood
Don't be mute and don't be quiet over my foes,
ask for it, require it from the hands of those who came over me,
that the earth should not conceal (it) at all my places.

- 5 It shall be openly revealed, before You it shall be spilled and sprinkled,
and Your royal purple shall be engraved (by) the full (number) of corpses.
Persecuted by law shall be the one who spilled it, blow for blow,
the blood of Your poor ones that was spilled like that of young bulls.

Commentary: 1-2 **God, do... foes:** do not remain passive, according: "O God, do not be silent; do not hold aloof; so not be quiet, O God! For Your enemies rage, Your foes lift up the head (= assert themselves)" (Ps. 83:1-2). Foreshadowing the transition to the plea for redemption and forgiveness in line 56. 2 **foes:** literally: those who rise against me. 3 **require it:** according: "But for your own life-blood I will require a reckoning: I will require it of every beast' of man, too, will I require a reckoning for human life, of every man for that of his fellow man!" (Gen. 9: 5). **those who came over me:** the term according "Thus said the LORD: Because you have set free the man whom I doomed, your life shall be forfeit for his life and your people for his people" (1 Kings 20:42). 4 **that the earth should not conceal (it):** according: "Earth, do not cover my blood; let there be no resting place for my outcry" (Job 16:18) and thus the blood remains seen as testimony and as a call to avenge the crime, cf. Gen. 4:10; 37:26; Isa. 26:21 and Ezek. 24:8. **at all my places:** at every place I (Israel, stay in this exile). 5 **before You... sprinkled:** first hint to the liturgy of the offerings at the temple, cf. "and take some of the bull's blood and put it on the horns of the altar with your finger; then pour out the rest of the blood at the base of the altar [...] Take some of the blood that is on the altar and some of the anointing oil and sprinkle upon Aaron and his vestments, and also upon his sons and his sons' vestments. Thus shall he and his vestments be holy, as well as his sons and his sons' vestments" (Exod. 29:12, 21). 6 **and Your ... engraved:** according to "Rabbi Abbahu in the name of Rabbi Elazar says: The Holy One, blessed be He, records on his purple robe the name of every righteous man whom the nations of the earth put to death, for it is written: 'He that is enrobed with (the names of the martyred) dead shall spread doom among the nations' (Ps. 110:6)" (Midrash Tehillim 9, 13 [ed. Buber, p. 89 / transl. Braude, p. 145]); and this tradition is based on "Their life-blood bespattered My garments, and all of my clothing was stained. For I planned a day of vengeance, and My year of of redemption arrived" (Isa. 63:3-4). 7 **the one who spilled:** cf. "Whoever sheds the blood of man, by man shall his blood be shed" (Gen. 9:6) or "Moreover, he (= Hillel the Elder) saw a skull floating on the surface of the water, saying (to it): Because you have drowned (others), they have drowned you, and at the last, they who have drowned you shall themselves be drowned" (Mishna, Avot 2, 6). **blow for blow:** in Hebrew a pun of shedding blood violently with a sword (*be-Helef*) and to be punished in the same way, as *Helef* designates as rabbinic term an alternative if not opposite way of reading. 8 **the blood ... ones:** for this motif see: "Moreover, on the seam of your garments is found, the lifeblood of the poor, the innocent, that you did not catch under the wall (like an intruder) but on these (sc. in public)" (Jer. 2:34 literally). **like that of young bulls:** a poetic phrase for male calves like in Deut. 7:13 and more. Here a possible resumptive repetition of the motif from Exod. 29 (see above to line 5) as a hint to the consecration of the altar in the temple.

Together they consulted for council to pour poison
 10 to raise the cover that covers the face of the earth,
 that there'll be no remembrance of the name of Israel, the exalted,
 and (only) going after the disgusting despised desolation.

The seed of Holy, the children, who won't deny:
 'This is my God, and Him I shall praise,' they shouted and sung,
 15 'The place of our hereditament is He' – 'And we'll profess Him',
 and the life of their one and only they bundled in the bundle of life.

9 **Together they consulted for council:** most likely an allusion to the crucial synod of Clairmont during November 1095 by an allusion to the basetext of the opening line: "They plot craftily against Your people, take counsel against Your treasured ones" (Ps. 83:4). **to pour poison:** in phrasing according "There is a cup in the LORD's hand / with foaming wine fully mixed; from this He pours; all the wicked of the earth drink, draining it to the very dregs" (Ps. 75:9) with RaShY's commentary ad locum: "Yes a cup – of doom is in His hand ... He pours fully – the cup is poured fully, to pour it to all people and give (it to them) to drink" and this in bitter irony to the here mentioned plan to kill the Jews. 10 **to raise ... earth:** to exalt the reign over the whole world (as an *orbis christianus*) as a hint to the eschatological motivation of the crusaders. The phrasing in strong contrast to the content according "And he will destroy on his mount the shroud / that is drawn over the faces of all the peoples, and the covering that is spread / over all the nations" (Isa. 25:7). 11 **that there'll ... Israel:** as an resumptive repetition of the base text of the opening line "The say, 'Let us wipe them out as a nation; I'rael's name will be mentioned no more" (Ps. 83:5). **the name of Israel, the exalted:** because the name of *Isra-El* is theophor. Some manuscripts read: 'the exalted name of the Holy One', based on the tradition that Israel is the keeper of the Name of God in the world that with no Israel would remain unuttered. Cf. 'seed of Holy' in l. 13. 12 **and (only) ... desolation:** and to get the Jews to believe in Christ; the phrasing according "Do not, however, turn away from the LORD, but serve the LORD with all your heart. Do not turn away to follow worthless things, which can neither profit nor save but are worthless" (1 Sam. 12:20-21), cf. Mainz Anonymus, chronicle III, ed. Haverkamp, p. 258. **disgusting despised:** these kind of adjectives referring to Christ are frequently found in the chronicles to the persecution of summer 1096, s. Anna Sapir Abulafia, 'Invectives against Christianity in the Hebrew chronicles of the First Crusade', in: Peter W. Edbury (ed.), *Crusade and Settlement; Papers Read at the First Conference of the Society for the Study of the Crusades and the Latin East, and Presented to R.C. Smail*, Cardiff 1985, pp. 66-72 (repr. in eadem, *Christians and Jews in Dispute*, 1998).

13 **The seed of Holy:** the children of Israel, the antonomasy according Isa. 6:13. **the children, who won't deny:** a metaphor of identification according "He (= God) said: surely they are My people, children who will not deny. So He was their Deliverer" (Isa. 63:8 and cf. context). 14 **This is ... praise:** citation of the Song at the sea (Exod. 15:2). **they shouted and sung:** possible allusion to the redemption from Egypt, cf. "and cried out; and their cry for help from the bondage rose up to God" (Exod. 2:23) with "Then Moses and the sons of Israel sang this song to the LORD" (Exod. 15:1), as expressions of thank for salvation and thus historical memory becomes a creed facing a current plight. 15 **The place of our hereditament is He:** according "For the LORD's portion is His people, Jacob his own allotment" (Deut. 32:9). **And we'll profess Him:** according "You have affirmed this day that the LORD is your God, that you will walk in His ways, that you will observe His laws and commandments and rules, and that you will obey Him" (Deut. 26:17) and cp. to the motif of observing them "with all your heart and soul (verse 16) the Jewish reception of Deut. 6:5. Summing up a three partite oath of fealty, pledge of allegiance. 16 **and the life ... life:** thus they were ready for martyrdom and to have their share in the world to come. The phrasing according: "And if anyone sets out to pursue you and

Infants and women vowed themselves to be bound together,
 choice lambs in the Chamber, of the House of Fire.
 ‘Only One and Exalted, better slain and bowed for Your sake,
 20 than to bow the head before the spawn of fornication’.

Yearling Lambs, without blemish for the burnt offering,
 burnt offerings were mounted like the fat chunks of whole offerings,
 to their mothers they say: ‘Don’t be moved by compassion,
 as burnt offering for the LORD we were summoned by heavens’.

seek your life, the life of my lord will be bound up in the bundle of life in the care of the LORD; of their one and only they bundled in the bundle of life” (1 Sam. 25:29) and here as statement of fact in contrast to the final plea on medieval Jewish epitaphs: “May his/her soul shall be bundled in the bundle of life”. **of their one and only**: their soul, defined by a combination of two metonymies, cf. “[the breath of life]’ (Gen. 2:7) – with five names they called it: soul, breath, living, spirit, only one” (Bereshit Rabba 14, 9 [ed. Theodor-Albeck, p. 132] and see the parallels noted there).

17 **vowed themselves**: to die (as martyrs), in biblical Hebrew “they concluded peace”, “they concurred”, but also “they concluded” cf. Job 23:14 and thus in rabbinical Hebrew “they died”. **to be bound together**: traditional terminus technicus from the liturgy of offerings for the binding of the limbs of the sacrificial animal, cf. Gen. 22:9 and bShab 54a. 18 **choice lambs**: the lambs destined for sacrifice brought to the *Beth Ha-Moqed* in the inner area of the temple, cf. e.g. Mishna, Tamid 3, 3. **in the Chamber, of the House of Fire**: probably not as designation of exactly this part of the temple but as a synecdoche for the temple as place of the altar. 19 **Only One and Exalted**: address to God. **killed**: according “It is for Your sake that we are slain all day long, that we are regarded as sheep to be slaughtered” (Ps. 44:23). and bowed: and bound like a sacrificial animal, according “The yoke of my offenses is bound fast, lashed tight by His hand; imposed upon my neck” (Lam. 1:14) and thus a possible clue for a concept of martyrdom as expiatory sacrifice. 20 **than to ... fornication**: elliptic expression for “(anyone who prefers to worship You) than to bow his head (as acception of the Christian way of worship) before a depiction or statue of Christ. **the spawn of fornication**: see above to line 12.

21 **Yearling Lambs, without blemish**: for the daily liturgy (*Tamid*) in the temple, according “As a regular burnt offering every day, two yearling lambs without blemish” (Num. 28:3) and he as metonymy for the infants. 22 **burnt offerings were mounted**: sc. but in this case there were so many that.... **like the fat chunks of whole offerings**: that were burnt on the altar while most of the meat and the skin was return to their owners, see tZev 11, 7 (ed. Zuckermann, p. 496). The comparison is based on the analogy in size and the contrast of the color of blood and the pale fat parts and the lightish skin of the infants. 23 **to their mothers they said**: a common motif in the rabbinic darshanic stories rephrasing the Story of the Binding of Isaac (Gen. 22) and especially in an Aramaic hymn for the Shavuot service *Amar Yitshaq le-Avraham avuhi'* (Jonah Fraenkel, ed., *Maḥzor Shavu'ot*, Jerusalem 2000, pp. 467-469). **Don't be moved by compassion**: according “But the woman whose son was the live one pleaded with the king, for she was overcome with compassion for her son” (1 Kings 3:26). 24 **as burnt ... heavens**: according the prescriptions for offering a young bull “When an ox or a sheep or a goat is born, it shall stay seven days with its mother, and from the eighth day on it shall be acceptable as an offering by fire to the LORD” (Lev. 22:27). This is inter alii the opening sentence of the Tora lecture on the second day of Pessah in the Ashkenazy rite.

They arranged before You an arrangement of a big pile –
 30 the circumference (of the altar) and the basis too were too small to contain.
 the infants and babies that were slaughtered altogether as fire offering –
 Your fire offering shall turn to ashes to remember all the oblations for You. Sela.

The corner towers and the inner yards got filled with meal offerings:
 pieces of body fat and limbs, the head, the leg, and chunks of meat,
 35 dry offerings, as pints of moist entrails,
 the nest offerings of righteous women – these are the cherished toddlers.

29 **They arranged ... pile:** (the Israelites) arranged in the temple (as part of the liturgy of offerings the woods) on the altar in a big pile, cf. “the arrangement of the pile in the east (of the altar)” (mTam 2, 4). Only that two lines later it becomes clear that the material is not as suggested by the phrasing woods but children. 30 **the circumference and the basis too:** of the burning altar with its ca. 6 square meters (according Exod. 38:1) or almost 100 square meters (according 2 Chron. 4:1). **were to small to contain:** according “because the bronze altar that was before the LORD was too small to hold the burnt offerings, the meal offerings, and the fat parts of the offerings of well-being” (1 Kings 8:64 from the description of the temple inauguration). 31 **the infants and babies:** the phrase according “From the mouths of infants and sucklings You have founded strength on account of Your foes, to put an end to enemy and avenger” (Ps 8:3) and cf. RaShY ad locum “And You in Your great modesty, You who have founded strength for You from the mouths of infants and sucklings, gave rest to Your Shekhina in the temple”. 32 **Your fire ... Sela:** a citation while exchanging he two designations of the word *deshen* (a) a rich meal (cf. Isa. 55:2) and (b) ashes (cf. Lev. 6:3) of “May He receive the tokens of all your meal offerings, and approve your burnt offerings” (Ps. 20:4) cf. “and approve your burnt offerings” (Ps. 20:4) – this is Isaac that was bound as a burnt offering on the altar” (Midrash Tehillim 20, 8 [ed. Buber, p. 89, Braude, p. 292]) and the author implements this midrash to Gen. 22 on the martyrs of 1096.

33 **The corner ... yards:** literally too ‘corners and vestibules’. cf. “The priest shall take some of the blood of the sin offering and apply it to the doorposts of the Temple, to the four corners of the ledge of the altar, and to the doorposts of the gate of the inner court” (Ezek. 45:19) and here in the plural referring to the places of the liturgy of offerings at the temple in Jerusalem and in Mayence in 1096. 34 **pieces of ... meat:** according “and Aaron's sons, the priests, shall lay out the sections, with the head and the suet, on the wood that is on the fire upon the altar” (Lev. 1:8) and elsewhere. 35 **dry offerings:** rabbinical term for the dry ingredients of meal offerings (cf. Lev. 2 and bPes 20a). **as pints of moist entrails:** literally ‘of marrow and brain’, here completing a merism: all kinds of parts of the bodies (of the martyrs), the dry and the moist ones. 36 **the nest ... women:** complex metaphor of identification: the nest offering is i.a. the minimal offering by a woman after childbirth (e.g. two turtle doves) to mark the end of her ritual uncleanness (Lev. 12). Here more than thousand years after the destruction of the temple the children are referred to as sin offering for their mothers and thus their killing analog to the atonement sacrifices in the temple. **the cherished toddlers:** according “Alas, women eat their own fruit, Their dandled babes!” (Lam. 2:20). – “infants that still grow on the arms of their mothers” (RaShY ad locum).

The final offering for the altar are the children of the house of study –
 the offering to atone the people – pupils with teacher,
 boiled in the pan – what was never before offered this way
 40 a sweet smell – the oblation of Yehuda shall be pleasant.

For this priestly service were apt women like men:
 the slaughtering, the sprinkling, containing the blood, they offer and present
 the oblation of pure offerings, the souls of the holy ones,
 the raising of the chest and of the leg and of the jaws of the heads.

37 **The final ... study:** metaphorical for school children. The following age group after the infants serves as final offerings of the liturgy, cf. “What is the final offering for the altar? – One takes a burning offering (holocaustum) and finishes with them (the series of) the altar” (tMen 10, 8 [ed. Zuckermann, p. 527). **the children of the house of study:** according the rabbinic term *tinogoth shel bet rabban* – the youngest pupils in rabbinic education. 38 **the offering to atone the people:** cf. “Then Moses said to Aaron: ‘Come forward to the altar and sacrifice your sin offering and your burnt offering, making expiation for yourself and for the people’” (Lev. 9:7). **teacher:** here metonymy for a sage according the rabbinical term *Tsurva de-rabbanan* (bBer 15a and more) for a category of transmitters of traditions of old age, and the second part of a merism like pupils and emeriti, designated the youngest and the oldest in the world of Jewish study. 39 **boiled in the pan:** metonymy for a meal offerings cf. “If your offering is a meal offering in a pan, it shall be made of choice flour in oil” (Lev. 2:7) and “[it] shall be prepared with oil on a griddle” (Lev. 6:14). **never before:** *me-az* like in the parallelism “Your throne stands firm from of old / from eternity You have existed” (Ps. 93:2). 40 **a sweet smell:** a term that returns some forty times in the bible to label the smoke of burnt offerings. **the oblation... pleasant:** according “Then [sc. after the return of the LORD to His temple] the offerings of Judah and Jerusalem shall be pleasing to the LORD as in the days of yore and in the years of old” (Mal. 3:4).

41 **For this priestly... men:** thus challenging biblical and rabbinical tradition according to which only male descendants of Aharon – and this only under special conditions of place, time etc. – could take part in an offering liturgy. 42 **the slaughtering... present:** listing up the four main parts of the (atonement) offering service: *sheḥiṭa* – slaughtering, *qabbala* – containing the blood, *holakha* – presenting and *zeriqat ha-dam* – the sprinkling of the blood. 43 **the offerings of... ones:** complex identification metaphor. The offering of the souls of the holy ones is a pure oblation, and thus – as a metonymy – the sanctification of the name of the LORD in the world, cf. “For from where the sun rises to where it sets, My name is honored among the nations, and everywhere [sc. in Mayence too] incense and pure oblation are offered to My name; for My name is honored among the nations – said the LORD of the Hosts” (Mal. 1:11). 44 **the raising of the chest and of the leg:** these are the due to the serving priests, cf. Ex. 29:27). **and of the jaws of the heads:** also the share of the offering for the priests, cf. “This then shall be the priests’ due from the people. Everyone who offers a sacrifice, whether an ox or a sheep, must give the shoulder, the cheeks and the stomach to the priest” (Deut. 17:20). And the list of body parts for the day to day sustenance of the priests, may merge in the imagination of the reader, especially after the metaphors of identification from line 27 up to this line with the limbs of the slain children.

45 Tears well up from here and there and flow in a trickle,
and those who slaughter with those who are slaughtered sigh upon one other
the blood of fathers comes in touch with the one of the sons and accumulate,
they shout the benediction of the slaughtering ‘Hear, O Israel’.

If He’ll be looking, He’ll see the deeds of faithful daughters,
50 in the heat of the day naked under the sun they are laid out,
the fairest of women with cleaved bellies and cut into pieces
they spawn between their legs the placenta, a newborn.

45 **Tears well up**: of those who slaughter and those who are slaughtered. Cf. already the traditions of the darshanic stories to the Binding of Isaac, e.g.: “And his [sc. Abraham’s] eyes shed tears and the tears dropped into the eyes of Isaac” (Bereshit Rabba 56, 8 [printed editions] and see: Shulamit Elizur, ‘*Aqedat Yitshaq: bi- vkhī o be-simḥa*’, *Et ha-da’at*, 1 (1997), pp. 15-35. 46 **those who... slaughtered**: cp. “And the two walked of together” (Gen. 2:8) – This one to slaughter and this one to be slaughtered” (Bereshit Rabba 56, 4 [ed. Theodor-Albeck, p. 599]) with “the (female) first one of the slaughters and of those to be slaughtered” (Shelomo Bar Shimshon, Chronicle I / Eleazar Bar Nathan, Chronicle II [ed. Haverkamp, p. 262]). 47 **the blood... sons**: according “blood [sc. of violent deeds] come in touch with blood [sc. of violent deeds]” (Hos. 4:2) and cf. “until blood came in touch with blood... and the blood of the fathers with (that of) the sons” (Shelomo Bar Shimshon, Chronicle I [ed. Haverkamp, p. 335]). **and accumulate**: to moisten the surroundings, according a mishnaic term, cf. mToh 3, 1 and elsewhere. 48 **they shout... slaughtering**: one possible reading, and so backed up by a few manuscripts which read “the benediction before the *sheḥiṭa* – the ritual slaughtering”, means that those who slaughtered first shouted the benediction and then the Shema Yisrael, and the other – translated here – is based on the fact that the rare term *birkat ha-zevah*, said before consuming the *ḥagiga*-offering like the *shelamim* offering added to the *pesaḥ* offering (tPes 10, 13), invites to see it as a metaphor of identification: the shouting of the *Shema Yisrael* is the benediction said at this occasion. But cf. the realization of this metaphor: “I (sc. your father) will say the benediction before the *sheḥiṭa* – the ritual slaughtering and you (sc. my son) shall reply ‘Amen’” (Shelomo Bar Shimshon, Chronicle I / Eleazar Bar Nathan, Chronicle II [ed. Haverkamp, p. 416]).

49 **If He’ll be looking**: in analogy to the redemption from the exile of Egypt: “*Reoh Raiti* – I have marked well the plight of My people in Egypt and have heeded their outcry because of their taskmasters, yes, I am mindful of their sufferings” (Ex. 3:7); or to His pending attention in the future, according “And Abraham named that site *Adonai yireh* (the LORD will see), whence the present saying, “on the mount of the LORD there is vision.” (Gen. 22:14) and cf. the Midrash traditions in Bereshit Rabba 56, 10 concerning the merit that the Binding of Isaac promises for the future. The expression *yir’eh yira’eh* relies on the hymns of R. Meir bar Yitshaq Shats from Worms. See e.g. in the Aqeda-supplication *Eth ha-berith we-eth ha-ḥesed we-ha-shevu’a* (Goldschmidt, *Mahzor le-yamim noraim, II. Yom Kippur*, New York 1970, p. 636, l. 14 [Hebr.]) and see the commentary to l. 51. **deeds**: as metonymy for (their) merits, according “the *pe’ulat*–wages of a laborer shall not remain with you until morning” (Lev. 19:13). **faithful daughters**: young women who rely on God, the expression according “You confident ladies, give ear to my speech!” (Isa. 32:9). 50 **in the heat of the day**: at midday – in the open daylight, with adaption to the acrostic according the biblical expression “*ke-ḥom ha-yom* – at the heat of the day” (2 Sam. 4:5 and elsewhere). **under the... out**: according “and exposed to the sun [...] they shall not be gathered for burial, they shall become dung on the face of the earth” (Jer. 8:2) and cf. the depiction by Shelomo bar Shimshon, Chronicle I (ed. Haverkamp, p. 352). 51 **the fairest of women**: the expression according Song 8:9. The commentator in Ms Oxford, Bodley Can. Or. 109

If such a thing has ever been heard or seen?
 to believe such a thing who could believe? Great is the awe!
 55 They escort their children to the slaughter as if to a pleasant bridal canopy –
 Do You want to withhold about them, Exalted, who has done great deeds?

Once we relied on the Binding on the Mountain of Myrrh
and this would stand up for us
 as a hidden (treasure) for the salvation for every generation, to beware
 These and like these were added (now) until it is impossible to tell –
 60 Living One, the acquittal of their hopes keep for us and end our destitution.
God King ...

(Neubauer 1209), fol. 84b affirms that he heard that these words refer to the daughter in law of R. Meir bar Yitshaq Shats of Worms. with cleaved bellies: cp. “dash their little ones in pieces, and rip open their pregnant women” (2 Kgs. 8:12). **cut into pieces**: so according the basic meaning of *p.l.h.* in this conjugation, but the intertextual relation to “When they couch to break forth their offspring, to deliver their young” (Job 39:3) conveys an image of a emergency delivery / abortion in death pangs.

55 **They escort**: the parents, like Abraham according Midrash traditions to the Binding of Isaac, cf. “Abraham was like a man who builds a wedding canopy for his son” (Midrash Wa-Yosha, ed. Wies-Campagner, p. 135). 56 **Do You want to withhold about them**: according the final clause to an overview of the fate of Israel in the prayer of Isaiah “At such things will You restrain Yourself, O Lord, will You stand idly by and let us suffer so heavily?” (Isa. 64:11) and cp. the use of this verse by Elie’zer bar Nathan, Chronicle II (ed. Haverkamp, p. 501). **Exalted**: address to God in metonymy, probably hinting to “For thus said He, who high aloft forever dwells, whose name is holy: I dwell on high, in holiness; yet with the contrite and the lowly in spirit – reviving the spirits of the lowly, reviving the hearts of the contrite” (Isa. 57:15). **who has done great deeds**: (already) in the past while redeeming Israel from the exile of Egypt, cf. “*ga’oh ga’ah* – for He has triumphed gloriously” (Ex. 15:1).

57 **the Binding on the Mountain of Myrrh**: the Binding of Isaac on the Moriah mountain (Gen. 22) in connection with 2 Chron. 3:1). **and this would stand up for us**: as merit. 58 **as a hidden (treasure)**: of merits to tip the scale in the heavenly court. **for the salvation**: of (sinning) Israel. 60 **Living One**: address to the God of Israel, according Num. 14:28 (and elsewhere); as it seems in polemic to the God of the Christians who died. **keep for us**: because we have no merits like those of these martyrs for their hope and cf. “Then You would not count my steps, or keep watch over my sin” (Job 14:16).

[7] **Rabbeynu Menaḥem bar Ya‘aqov of Wormeyza, Matzor ba’atha ha-‘ir –
A song of Zemer for the Purim of Guermeiza of 1201**

This song authored Rabbeynu Menaḥem
when the kingdom of Edom went up in flames
in the days the King [- -] besieged the town
of Wormeyza on the 4th day of the month
Adar on a Shabbath, and on the 7th they withdraw from there.
Sieve came to town and the town was set up;
The sons of Se‘ir surrounded me up to the moat of the pond
Every day I shall praise the Rock,
Who precedes the strike with balsam.
You defended and rescued – fire poured on my foes.
While deformed encompassed Bashanites encycled
us bringing dangerous obstacles before us rest forced on us;
On the watch we stood
after climbing all of us on the roof(s)
being in fear and not as used we did not keep Shabbat.
They waged struggle close to the wall chased all over,
the [whole] flock got scattered while fighting by the gates
While seeing the crowd of the besiegers
Taking flight and stand alike
Kith and kin head over heels eye lids shedding tears.
Who does many wonders there is no truth beside Him
Remembered the faith of fathers and Abraham His servant,
And shielded by the shadow of His hand
The flock of the people that honors Him
Praised my God my rescue in distress who has been
wonderful faithful to me.
The seventh of the month Adar
the day the true servant was born
The evil that it conveyed the merciful God turned around
The faithful keeper of the covenant
Took them away from their stand
They fell apart and they get lost
like in the days of Haman’s fall.

זמר זה יסד רבינו מנחם
כשנתלקחה מלכות אדום
בימי המלך [- -] צר על העיר
וורמישא בארבעה לחדש
אדר ביום השבת, ובז' [בן] נסעו משם.
מצור באַתָּה הָעִיר וְהָעִיר הִיא נְבוֹכָה;
סָבְבוּנִי בְנֵי שְׁעִיר אֶל תַּעֲלֵת הַבְּרִיכָה.
בְּכָל יוֹם צוּר אֲבָרְכָה,
צָרִי מִקָּדִים לַמַּכָּה,
5 גְּנִיתָה וְהוֹשַׁעְתָּה – בְּצָרַי אֵשׁ נִתְכָּה.
נְכִים כִּי אֶפְפֹּנְנִי, בְּנֵי בָשָׁן כְּתֵרוֹנוֹ,
מוֹקְשֵׁי מוֹת קִדְמוֹנוֹ מְנוּחָה הַדְרִיכוֹנוֹ,
עַל מִשְׁמַר עֲמַדָּנוֹ,
עֲלוֹת לָגַג כְּלָנוּ
10 הֵיוֹת לְחֻרְדָּת וְלֹא כֹדָת בְּשַׁבַּת לֹא שְׁבַתְנוּ.
חִזְקוּ רֵיב דְּחוֹק גִּדְרֵךְ רְדָפוּ עַד הַשְּׂבָרִים
כִּי נִפְוֶץ [כָּל] הָעֵדָר אֶז לַחֵם בְּשְׁעָרִים
כְּרֵאוֹת אֶת עַם צָרִים
נִסִּים וְגַם נִשְׁעָרִים
15 טַף וְנָשִׁים מְשׁוּבְּשִׁים בְּנֵי עֵינָם נִגְרִים.
מִמְלֵיא לַעֲשׂוֹת רַבּוֹת אֲמַת אֵין עוֹד מִלְבָּדוֹ,
זְכַר חֲסֵדֵי אֲבוֹת וְאֵת אֲבָרְהָם עֲבָדוֹ,
וְיִגְוֹן צַל יָדוֹ
לְהַקֵּת עִם הַמְּכַבְּדוֹ,
20 בְּרוּךְ אֱלֹהֵי בְּצַר גּוֹאֲלֵי אֲשֶׁר הִפְלִיא אֶת חֲסֵדוֹ.
חוֹדֵשׁ אֲדָר בְּשַׁבְּעָה בּו יוֹם לַיְדֵת צִיר נְאֻמָּן
זָדוֹן אֲשֶׁר בְּתוֹךְ קָרְבוֹ הִפָּךְ אֶל הַרְחָמָן,
שׁוֹמֵר הַבְּרִית אֻמָּן
הַסִּיעֵן מִמְּקוֹמָן,
25 יִתְפָּרְדּוּ וְיֵאבְדוּ כְּמֵאֵז בְּנִפּוֹל הָמָן.

Источники к мини-курсу Наамы Бен-Шахар

«Мистическое учение ашкеназских хасидов (Hasidei Ashkenaz)»

Sources for Naama Ben-Shachar's mini-course

“Mystical Teachings of Hasidei Ashkenaz”

Занятие 1

SH (= Sefer Hasidim), 975

ס"ח (= ספר חסידים), סימן תתקעה: למה נקרא חסיד? על שם חסדים. ועוד, חסיד על שם "והחסידה" (דב' יד יח), תרגומו: "וחווריתא", וכתוב: "ולא עתה פניו יחוורו" (יש' כט כב), לפי שמביישין ומלבינין פניו והוא כחרש [לא ישמע] וכאלם לא יפתח פיו, לא יבייש פני אדם. ולעתיד – פניו מבהיקות...

Why does he called Hasid, which is derived from hasadim (kindness). He is also called Hasid because of the term hasidah (stork) (Deut. 14:18) which Onkelos translated "pale" (=white [bird]). And it is written "not now shall he be ashamed, neither shall his face now wax pale (Is. 29:22), which has the meaning of insult and shame that if they insult him and cause his face to become white and he like one deaf can not hear and like a mute does not open his mouth and does not insult anyone, then he is called pious.

Откуда берется наименование хасида? От слова «хасадим» (милости, благодеяния), а также от слова «хасида» (цапля, см. Втор 14:18), которое Таргум передает как «бледная». И написано «тогда Йааков не будет в стыде, и лице его более не побледнеет» (Ис 29:22), потому что ныне позорят его и заставляют бледнеть лицом, он же «как глухой, не слышит, и как немой, который не открывает уст своих» (ср. Пс 38:14) и не покрывает позором ничье лицо вовек. В будущем же его лице воссияет.

SH, 976

ס"ח, סימן תתקעו: "כי עליך הורגנו כל היום" (תה' מד כג) אילו בני אדם שמקבלים בושת וכלימה והלבנת פנים על המצות. בא אדם לקיים מצות ציצית ותפילין וכיוצא בהם, נשפך דמו מפני הבשת, ומעלה על המלבין פניהם כאילו שיפוך דמים ומונעם מלעשות מצוה וזהו "מְחַטְיֵי עַמִּי בַדְבָר" שהם מדברים רע על עושי מצוה וזהו "כי עליך הורגנו כל היום" וזהו "כי עליך נשאתי חרפה" (תה' סט ח).

"For we are killed on Your account all day" (Ps. 44:23) refers to people who are subjected to shame and humiliation and "whitening of the face" on account of the way he fulfills the commandments. A person who wants to fulfill the commandment of wearing ritual fringes [zizit] and phylacteries [tefillin] and the like, is humiliated almost to death, and one who shames another is like a murderer, and it (sin) withholds him from performing a mitzvah. This is what Scripture has said "That make a man an offender by words" (Is. 29: 21) and it has been said, "For we are killed on Your account all day" and this is "Because for Thy sake I have borne reproach" (Ps. 69:8).

«Но за Тебя умерщвляют нас всякий день» (Пс 44:23). Это сказано о людях, которые претерпевают поношение и позор, о тех, чьи лица бледнеют ради заповедей. Принимается человек исполнять заповедь цицит или тефиллин и тому подобное – и проливается его кровь из-за стыда. И те, кто заставляют его бледнеть лицом, считаются проливающими кровь и препятствующими совершению заповедей. И об этом сказано: «которые делают грешным человека словом» (Ис 29:21), ибо злословят об исполняющих заповеди. И как говорится об этом: «Но за Тебя умерщвляют нас всякий день» (Пс 44:23), и сказано: «ибо ради Тебя несу я поношение» (Пс 69:8).

SH, 977

ס"ח, סימן תתקעז: אחד היה מחרף ומבזה את החסיד. לא נפלו פניו, והיה מקללו בחייו ובמומו – היה מקללו שיזדמנו לו עונות הרבה כדי שלא יהא בן העולם הבא. ונתעצב ונפלו פניו. אמרו לו תלמידיו: למה נפלו פניך? אמר להם כשבבישני הרי לא פגם אותי, ואין אני חפץ בכבודות, כשמת אדם לא יהנה מכבודו. וכשקללני בה –

נאת העולם הזה כל זה כלה. אבל כשקללני בהנאת העולם הבא למרוד בהקב"ה דאג לבי פן יגרום עון והתפ-
ללתי שלא ישמע קול מקללים אלא קול מברכים.

One abused and insulted a Hasid; the latter did not mind while the other called down curses on his body and his possessions. But when he cursed him by saying he wished him many sins so that he might lose his share of eternal bliss, that grieved him. When his disciples questioned him about it, he replied: When he called me names, he could not wound me. I need no honor, for when a man dies, what becomes of his honor? But when he called curses down on my blessedness, then I began to fear that he might bring me to sin. And I prayed that he would not hear a sound of curse, but a sound of blessing.

Некто хулил и поносил хасида, но тот не поник лицом. Так было и когда этот человек проклинал его, чтобы лишился он жизни и достояния. Когда же проклинаящий проклял его, чтобы совершил он множество грехов и не стал обитателем грядущего мира, то огорчился хасид, и поникло лицо его. Спросили его ученики: «Почему поникло лицо твое?» Сказал им: «Когда он позорил меня, он не наносил мне ущерба – ведь нет мне нужды в доброй славе; умрет человек, и не сможет наслаждаться своей доброй славой. Когда проклинал меня в том, что касается благ этого мира, все это тоже было тленным. Но когда он проклял меня, что лишусь я благ грядущего мира, взбунтовавшись против Святого, благословен Он, – тогда обеспокоилось мое сердце, как бы грех не повлек осуществления этого. И взмолился я, чтобы услышал Он не голос проклинаящих, но голос благословляющих.

SH, 277

ס"ח, סימן רעז: וכנגד הצער בעולם הזה ממעטין בגיהנום, אבל מי שתדיר צערו בעולם הזה באשה רעה ואין יכול לגרשה ודקדוקי עניות ויסורין התדירין והרשות... הוי הצער במקום גיהנום וכגון שקבלם באהבה בעולם הזה.

For according to what one enjoys in this world, one loses (reward) in the world to come. But one who suffers constantly in this world, as from a wicked wife whom he cannot divorce, or from constant poverty or from government harassment... that kind of pain is equivalent to Hell itself, so long as one accepts it in this world out of the love (of God).

SH, 1556

ס"ח, סימן תתשנ: מעשה בחסיד אחד, שהיה בימי החמה שוכב לארץ בין הפרעושים ובימות החורף היה משים רגליו בכלי מלא מים עד שהיו רגליו דבוקים בקרח. אמר לו חבירו: למה אתה עושה כך? הלא כתוב "ואת דמכם לנפשותיכם אדרוש" (בר' ט ה) ולמה אתה מסתכן בנפשך? אמר לו: לא חטאתי עון כל כך ואי אפשר שלא חטאתי בעונות קלות ובשביל זה לא הייתי צריך לעשות לי ייסורין, אלא משיח סובל עונות, שנאמר: "והוא מחולל מפשעינו" (יש' נג ה) וגם הצדיקים גמורים סובלים ייסורין, איני חפץ שיסבול אדם עונותי אלא אני...

לאחר מות החסיד היה התלמיד מצטער שמה יחשב לו עון באותו עולם. הלך ונשתטח על קבר אותו חסיד וביקש ממנו להודיעו בחלום על דבר הייסורין, אם נענש או אם מקבל שכר. ובא אליו החסיד בחלום. אמר לו: בא עמי ואראך. והביאו בגן עדן. אמר לו: אנה מקומי? אמר לו באותו מקום, ואם תעשה יותר זכיות תהיה למעלה. אמר התלמיד: אנה מקומך? אמר לו: באותו מקום גבוה. אמר לו: תראני מקומך. אמר לו: עדיין לא תוכל לראותו, לא עשית זכיות הרבה שתוכל לראות מקומי. והיה התלמיד כך שמח על אורה גדולה שהיה שם ולא זכה לראות מקום רבו, וידע התלמיד שלא היה נענש.

A Hasid was in the habit of sleeping on the floor in summer, among the fleas, and placing his feet into a bucket with water in the winter, until they froze into one lump with the ice. A pupil asked him: Why do you do that? Is it not written, "And surely your blood of your lives will I require" (Genesis 9:5)? Why then do you endanger your own life? The Hasid replied: It is true that I have not committed any deadly

sin, and thought I am surely guilty of lighter transgression. True, for those I do not have to impose on my self such tortures. But it is said in the Midrash that the Messiah is Suffering for our sins, as it is said: "he is wounded for our transgressions" (Is. 53:5). Men who are truly righteous take sufferings upon themselves for their generation. But I do not want anyone but myself to suffer for my sins but myself...

When the pious man died, the student thought that perhaps his death was caused by his agony. He was distressed, wondering whether in the hereafter this self-inflicted torture considered a sin. He lay down on the pious man's grave and asked him to reveal to him in a dream whether he was being punished or rewarded. Appearing in a dream, the pious man said, Come, I'll show you. With that he brought him to Gan Eden. The student asked: Where is my future place in Gan Eden? Over there, replied the master. And if you gain more merits you will attain a higher spot. And where is your place? The student asked. In "that place" high up, replied the master. Please take me there, asked the student. Not yet. You haven't done enough good deeds to be able to see my place, came the answer.

SH, 198

ס"ח, סימן קצח: יש מחטיא בחייו ובמותו ונפרעין ממנו על כולם. כי אחד היה מבין תורה וגזרו שמד או ליהרג, ואמר לבני עירו שישתמדו ואחר כך ישובו ליהדות. ונשתמד ונשתמדו, ואחר כך חזרו לדת יהודים. ובשביל כך שנשתמדו והורה להם, זרע זרעו היו משומדים ונפרעים ממנו כאילו החטיא את כולם.

Some people who lead others astray receive their punishment after their death. This is precisely what happened to a man who served as the rabbi of a community. When the members of his community were offered the alternative of either converting or being killed, he advised them to convert and afterwards to return to Judaism. And so he and the entire community converted to Christianity. When things settled down, they all returned to Judaism. Nevertheless, since the rabbi had counseled his flock to defect from the Jewish faith, his offspring all became apostate, and he is being punished [in the hereafter] as though he was the one who had caused them to sin.

Тот, кто при жизни вводит в грех других, – с ним после смерти расплачиваются за всех. Так был один [человек], понимающий в Торе, и потребовали от всех креститься под страхом смерти. И сказал [этот человек] жителям своего города, чтобы крестились, а затем [когда опасность минует] вернулись бы к еврейству, и крестился он [сам], и крестились они, а затем вернулись к закону евреев. И за то, что крестились, а он подсказал им, семя семени его стали выкрестами. И отплатили ему [с небес], как если бы он ввел их всех в грех.

SH, 2

ס"ח, סימן ב: וכן אמרו: "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (וי' כב לב), שנהרגים על קדושת השם, שנאמ': "כי עליך הורגנו כל היום" (תה' מד כג). הלא יצר הרע טוב לאדם, שאילו לא היה יצר הרע שולט באדם, מה שבר יקבל על הטובה? עתה, שיצרו מתגבר עליו וכופפו בעבור הקב"ה [הרי יש לו שכר טוב]. ולרשעים יצר טוב רע להם. אילו לא טעמו יצר טוב יכולין היו לומר, לא ידענו מה טיבו של יצר טוב. כשיבא לידך שום דבר שלא ברצון הקב"ה, או שיש לך דבר שהוא רצון הקב"ה, ומפני הבשת אתה מונע לעשות שקשה ומפליא בעיניך לעשות הדבר, או שיש לך יצר הרע שמתגבר עליך לעבור או לעשותו, תחשוב: אילו היתה בשעת השמד הרי היה לך ייסורין או מות בעבור הקב"ה, "על כן עלמות אהבוך" (שה"ש א ג), על מות אהבוך. ואם היו רוצים להרוג אותך או ייסורין לעשות לך שנבחר מות מחיים, היית (ה) סובל. וכל שכן זה הדבר שאינו כל כך גדול שמתגבר עליך יצרך, ומקבל שכר גדול. כי טוב שאדם כופף את יצרו ממאה מצות שאין יצרו תקפו ומסיתו ודוחקו עליהם.

And so it says: "but I will be hallowed among the children of Israel" (Lev. 22:32) – Who are killed for the sanctity of the Lord; and it is written: "for thy sake are we killed all the day long" (Ps. 44:23). The evil

inclination is beneficial for man. For if evil held no attraction, why should a person deserve a reward for doing good? Now, that his passion excites him, but he subdues it because of God, he deserves a rich reward [for his morality]. In the same manner the good impulse that is inherent in every bad person makes his misdeeds all the more deplorable. Because if he had no inkling of the meaning of goodness, he would have been able to excuse himself by claiming that he did not know that the good impulse existed.

If the evil inclination overpowers you to transgress or to do [a sinful action]... consider as if you were in the time of the religious persecution (bi-she'at ha-shemed), you would have experienced suffering or death for the sake of the blessed holy One – [Thus the verse] “Therefore do maidens [alamot] have loved you” (Song 1:3), is interpreted as though it said “To the death [al mavet] they have loved you”. If they wanted to kill you or torture you, so that death would be preferable, you would endure the worst. You certainly should follow [act of pietism], which are not as onerous [a demand] and which only involves resisting the passions that tempt you [to disobey God's will].

All the more so regarding this matter, which is not so great, and your desire overcomes you, but you receive a great reward. For it is better for a person to control his desire more than fulfilling one hundred commandments

Об этом и сказано: «чтоб Я был свят среди сынов Израилевых» (Лев 22:32), которые идут на смерть ради святости Имени, как сказано: «Но за Тебя умерщвляют нас всякий день» (Пс 44:23).

Дурное побуждение – разве не полезно оно для человека? Если бы не властвовало над человеком дурное побуждение, на каком основании получал бы он награду за добрые дела? Ныне же, когда дурное побуждение усиливается против человека, а тот преодолевает его ради Святого, благословен Он, то он удостоивается награды. А грешники – доброе начало пагубно для них. Ведь если бы не вкусили они доброго начала, то могли бы сказать [в свое оправдание]: «неведомо нам, что это такое – доброе начало».

Может случиться, что на твоем пути попадется нечто, неуютное Святому, благословен Он, или же тебе представится возможность совершить что-то, угодное Ему, но [опасение] стыда воспрепятствует тебе, и покажется тебе исполнение этого тяжким и неосуществимым. Или, быть может, дурное начало усилится против тебя, чтобы ты преступил заповедь и сделал нечто запрещенное. Когда это случится, подумай вот о чем: если бы ты жил во времена гонений, тебе выпало бы мученичество или смерть во имя Святого, благословен Он, о чем говорится: «поэтому девицы (аламот) любят тебя» (Песн 1:3) – т.е. пред лицом смерти (ал мот) любят тебя. Если бы намеревались убить тебя или причинить тебе такие мучения, что смерть была бы лучше жизни, ты бы выстоял. Тем более так должно быть в этом случае, когда усиливается против тебя дурное начало; оно не столь тяжело для тебя, и все же ты получишь великую награду. Ведь если человек преодолевает свое побуждение, то это лучше, чем сотня заповедей, совершенных без того, чтобы побуждение одолевало человека, подстрекало его и сбивало с пути.

Занятие 2

SH, 14

ס"ת, סימן יד: הרי לכל דבר עשה שצרכיו יבאו לו בקושי. ונתן מורא דבר אחר עליו, כדי שידע שיש שליט עי-לאה שמכין לכל חי צורכיו... היה לו להקב"ה לגזור שהכל יאכלו עשב ולא חיים יאכלו זה את זה. לפי שהקב"ה יודע שיש יצר רע שולט בכל, לכך גזר לכל דבר שיהא מורא עליו וצורכיו בעמל, כדי שיתפלל להקב"ה ויכוין לבו אליו להכין לו צורכיו, ותאותו להצילו מיד החזק ממנו ולהודות לו על תשועתו ועל טובותיו וחסדיו... "והאלהים עשה שיראו מלפניו" (קה' ג יד).

For He made everything in such a way that it receives what it needs only through difficulties, and He placed the fear of some other thing over them, so that they know that there is One who rules over all, who provides the needs of every living thing... And if you say that God should have decreed that every creature eat grass, and that the living creatures not eat one another; this is because God knows that the Evil Urge rules over all, so He decreed that everything should have some other creature over it, and earn its needs through toil, for he will pray to God and direct his heart to him [and if he do so God] will give him all his needs... "and God doeth it, that men should fear before him" (Eccle. 3:14).

Hochmat ha-Nefesh, pp. 43-44

חכמת הנפש, בתוך: ספרי הר"א מגרמיזא בעל הרוקח, ירושלים תשס"ו, עמ' מג-מד: חשב אליהוא: למה ברא העולם? ...

אלא אמר אם אני בורא עולם בלא יצר הרע אין תימא שיהיו טובים כמלאכי השרת. ואם אשים בבני אדם יצר הרע חזק, שמא לא יוכלו להתחזק על יצרם. אף על פי כן אברא יצר הרע אולי אמצא שני צדיקים ביניהן בדור. והיה בורא עולמות ומחריבן [בראשית רבה ג ה], שלא מצא בדור...

ואמר: מה שאין בין כל אלה אפילו אחד טוב, מפני שיותר מדאי בראתי תקיף יצר הרע באלו, שאפילו בתוך הבטן היה היצר קופץ וכשנולד היה מדבר וכל יצרו עמו. אמר הבורא: הרי יצר תקיף בראתי בהם. לכך ברא תקיף, שאם ימצא שנים נמצא היה כפוי טובה אם לא יבראם.

Elihu thought: Why did he create the world? Surely the Creator had no need of any benefit from creatures... Rather God said: "if I create the world without an evil impulse (in man), it will not be surprising if (human beings) are as good as the ministering angels. But if I give man a strong evil impulse, perhaps he will not withstand it. Still, [I will create the evil impulse in man], perhaps I will find two righteous men among them in that generation. And He created worlds and destroyed them, for He did not find [two] in that generation...

God said: "Not even one person is good, because I created an evil impulse which is too aggressive. It attacks the fetus while still in the womb, and (the child) can talk as soon as it is born because the evil impulse is already in it".

The Creator continued: "Indeed, I created an aggressive evil impulse in them". And He created man even though he had an evil impulse. For had He not created mankind, He would have been unjust should two righteous men ever have arisen.

Sod ha-Yihud, Sodei Razya, p. 155

"סוד הייחוד", סודי רזי"א השם אשר חברו... רבי אלעזר מגרמיזא... תל אביב תשס"ד, עמ' 155: וא"ת איך יאמין הלב שיש אלוה בעולם מאחר שעין לא ראתה [אותו]? י"ל (= יש לומר) הרי חמה זורחת דרך חלון ואנו רואים אבק דק עולה ויורד בעמוד האור ובהיקף שישנו, וכי בעבור האור לא נראה הדק; וגם ברחוב כשחמה זורחת לא נראה אע"פ שישנו... כי בימות החורף בתוך הבית או בבית המרחץ כשהם חמין אז אין עין רואה

את הרוח היוצא מפיו ונחיריו, וכן בימות החמה אין נראה חם הרוח. כי בימות החורף האדם רוחו חם ואויר קר, ומין בשאינו מינו נראה החום שבו, אבל אויר חם מבטלו.

If one were to ask: How can one believe that God exists in the world, given that no eye has ever seen Him? It is possible to respond that When the sun shines through the window dust can be seen in a beam of light, going up and down, while dust is invisible outdoors in broad daylight...

[And] in the winter, when one is indoors, or in a warm bathhouse, no one can see the breath that one exhales from his mouth and nostrils. Similarly, during the summer the warmth of one's breath is not visible. For during the winter, man's breath is warm and the air is cold, and when [these] two unlike things [meet] the warmth is visible; but warm air eliminates [the visibility of a person's breath].

Sodei Razya, p. 155

סודי רזי"א, עמ' 155: ואם תאמר איך יאמין הלב שהב"ה יודע כל דבר ודורש וחוקר ברגע אחד? הרי לבו של אדם יחשוב שתי מחשבות כאחת, ורואה בפעם אחת כמה מיני צבעים ולא יחשוב זה אחר זה אלא ביחד. כל שכן הבורא ית' שרואה ופוקד הכל, הרי נפלאותיו זכר לייחודו.

Man's mind can think two thoughts at once, or see in one instant many different colors. He does not comprehend these things in succession, but rather simultaneously. Certainly the Creator, who sees and remembers all things [can do like-wise]! Therefore his wonders are remembrance of God's unity.

SH, 14

ס"ח, סימן יד: הרי כתיב הן: "הֲלֹא הוּא יִרְאֶה דְרָכֶיךָ כֹּל צִעְדֵי יִסְפּוֹר" (איוב לא ד). וכתיב: "אִזְ נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב (ב) סֵפֶר זִכְרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ" (מל' ג טז). מכאן שמונין פסיעות אדם. ונגזר על האדם כמה פסיעות ללכת. וכתי' ותדע לך שכן הוא שאף על פי שאין נחש יש סימן (חולין צה ע"ב)... אם כף רגלו של אדם, אם אוחזת החיכוך כאילו קרצתו כינה והיה ברצון מחכך בלא מעלה שחין, ואחר כך תנוך החיכוך – דע לך כי יש לו ללכת במקום שאינו יודע. ואם אזניו – יש לו לשמוע דבר חידוש... ואם בכפיו יבא בכפיו כסף, או זהב... וכן על כל אבר מגיד החיכוך כל זה. ומי עושה כל זה? אלא הקב"ה מגיד לאדם במעשה אבריו כל מה שיעבור עליו. וידע האדם כי הכל גוזר הקב"ה כמה פסיעות יש לו ללכת; וכמה בני אדם יראה; וכמה ראיות יראה; וכן ליד כמה מעשים יבא; ומה לעשות; וכן לפה כמה דברים ידבר. וכן על כל אבר ואבר שיגזור הקב"ה טובה למצוה ולא לעבירה. כי הכל גוזר לפי הלב. שהרי אם אדם רוצה, לא יראה בנשים. ניתן לאדם רשות, ולפי נהוגו גוזרים לו. והכל כותבים כמה פעולות ועמל על כל אבר ואבר שלו בין טוב ובין רע... שנאמר "אני ה' חקר לב בחן כליות" (יר' ז י).

It is written "He takes account of my every step" (Job 31:4), and it is [also] written "Then they that feared the Lord spake often one to another, and the Lord hearkened, and heard it, and a book of remembrance was written before him for them that feared the Lord, and that thought upon his name" (Malachi 3:16). This teaches you that the number of steps a man will take during his lifetime is pre-determined; it is decreed how many steps he will walk. You can prove it to yourself for it is written "although there is no divination, there is an omen" (Chullin 95b)... If the sole of your foot itches as if from a flea bite and after you scratch it the itch subsides, this is a sign that you will go on a trip to a place where you have never been before. If your ear itches, you can expect to hear a piece of news... if on your hands, you will come into money... And so it is with every limb on your body; an itch is a harbinger of something new that will happen in connection with this limb.

Who makes these portents happen? It is the Holy One, blessed be He, telling you through your limbs what is about to happen to you. Man should realize that God preordains everything: how many steps he is going to take, how many people he is going to meet, how many things he is going to see, how many things he is going to do, and how many words he is going to speak. And so it is with each and

every limb. He should use the predetermined actions in the pursuit of the moral life rather than to commit transgressions. For example, if he wishes, he can avert his eyes from gazing lustfully at women, because man is endowed with a free will, and he is judged according to the way he conducts himself. Every action of every one of his limbs is recorded, both the good and the bad ones... and so it says, "I, God, probe the heart, search the mind to repay each man according to his ways with the proper fruits of his deeds" (Jeremiah 17: 10).

На одном примере ты можешь научиться многому. Вот, написано: «[Не видел ли Он путей моих], и не считал ли всех моих шагов?» (Иов 31:4) и написано: «Но боящиеся Бога будут говорить друг с другом, и будет внимать Господь и слышать это, и пред ликом Его будет записано это в памятную книгу боящихся Господа и чтущих Имя Его» (Мал 3:16). Итак, шагам человека ведется счет, и предрешено, сколько шагов суждено ему сделать. Ты можешь убедиться в этом, ибо хотя и нет гаданья, есть примета, о которой нельзя рассказывать людям, чтобы они не пристрастились к гаданьям. Если у человека чешется ступня, будто его кусает блоха, он хочет почесаться, несмотря на то, что чесотки у него нет, а потом это желание проходит – знай, это к тому, что придется ему идти в незнакомое место, а человек этот не привычен к таким походам. Если чешутся уши – значит, ему предстоит услышать новость, если веко – значит, ему предстоит увидеть нечто новое или прочитать о том, чего он не знал, если язык – значит, ему суждено сказать нечто новое, если брови – значит, он встретит мужчин или женщин, с которыми давно не видался. Если лоб, то значит, люди ожидают увидеть его или хотят встречи с ним. Если ладони – значит, попадет ему в руки золото или серебро, которого он не ожидал, если нос – то это ко гневу, если под глазами и около носа – к слезам. Так же если чешется любая другая часть тела – это сообщает нам о чем-то подобном. Но кто делает все это? Это Святой, благословен Он, Который посредством того, что происходит в членах человека, возвещает ему о том, что случится с ним.

И пусть знает человек, что все предопределяет Святой, благословен Он, – сколько шагов предстоит ему сделать, сколько людей встретить, сколько видов увидеть, ко скольким делам прийти, и что именно он будет делать, также и по поводу уст его – сколько слов произнесут они. Так и о всяком другом члене тела – да предопределит Святой, благословен Он, благо для заповеди, а не для греха. И все зависит от [намерений] сердца, ведь если не пожелает человек – то не станет разглядывать женщин. Человеку дано право, и по обычаю его определяют его будущее. И всё записывают, ведут счет движений и действий, добрых и дурных, относящихся к каждому органу, и о сердце – записывают число мыслей вынужденных и число добровольных, число добрых и число дурных, как сказано: «Я, Господь, проникаю сердце и испытываю внутренности». (Иер 17:10.)

Занятие 3

SH, 211

ס"ח, סימן ריא: כל שעוסק בהשבעות מלאכים או בהשבעות שדים או בלחישת כשפים לא יהיה סופו טוב ויראה רעות בגופו ובבניו כל ימיו. לכך יתרחק אדם מעשות כל אלה ולא בשאלת חלום... כי לבסוף לא תהא לו תקנה. כמה עשו וכמה שאלו וכמה נתדלדלו או נשתמדו או נפלו בחולי רע או זרעם... ואין טוב לאדם אלא יתפלל לפני הקב"ה... וכמה נביאים נהרגו, ולא השביעו בשם הקדש, אלא בתפילה עמדו. אמרו: אם לא ישמע תפילתנו אין אנו ראויים להנצל.

A person who adjures angels or demons or who utters magical incantations will come to a bad end. He and his children will meet with misfortune all their lives. Therefore, you should stay away from such practices. You should also refrain from interpreting dreams to find out... because in the end, occult practices bring no benefit. Many people engaged in these things, and many sought answers. They or their children either lost their money, converted to Christianity, or fell victim to illness... The best thing to do is to pray to the Holy one, blessed be He... Many prophets died a martyr's death and did not invoke God's holy name [although they could have saved their lives by doing so]. All they did was pray. They reasoned "If God does not answer our prayer, it means that we are not worthy to be save". They did nothing except pray.

SH, 327

ס"ח, סימן שכז: מעשה היה באחד תלמיד חכם שהיה לו בן והיה בחור גדול והאב מלמדו תורה. ונפטר הבן בלא בנים, והיה האב צועק במר נפש: בני ר' יוסף בא ללמוד. וכשהיה לו לאכול היה צועק: בני ר' יוסף בא לאכול. פעם אחת השכים האב ללמוד והיה צועק: בני ר' יוסף בא ללמוד, כמו שהיה רגיל לקרותו כשהיה חי. ובא השד בדמות בנו ועמד כנגדו. מיד הבין שלא היה בנו אלא השד, הוא רקק עליו ואמר: צא טמא מכאן וברח לך, ברח השד. לכך אין לאדם להצטער בשינוי העולם, אין לאדם להתאבל אלא כמנהג אחרים.

There is a story about a Torah scholar who had an unmarried son with whom he regularly learned Torah. When the son died tragically, the father was inconsolable. He bitterly cried out, "Yosef, my son, come let's learn!". When it was time to eat, the father exclaimed, "Yosef, my son, come and eat!". One day the father got up early in the morning to learn and, as was his habit, called out: "Yosef, my son, come let's learn!". Suddenly a demon who looked like his son stood in front of him. Realizing that this was not his son but a demon, the father spit on it, and said the incantation, "Tzei tamei mikan uberach lecha! [Get away from here, you unclean creature! Begone!]" Instantly, the demon fled.

This teaches the lesson that one should not grieve excessively, but should follow the standard rules of mourning.

У одного мудрого и ученого человека был взрослый сын, и отец учил его Торе. Сын умер бездетным, и отец, скорбя по сыну, звал его: «Сын мой рабби Йосеф, иди заниматься!» А садясь за стол, он приглашал: «Сын мой рабби Йосеф, к столу!» Как-то раз он поднялся спозаранку, чтобы заняться изучением Торы, и позвал: «Сын мой рабби Йосеф, иди заниматься!», как имел обыкновение делать при жизни сына. И явился ему бес в обличье сына, и стал перед ним. Но отец сразу же понял, что это бес, плюнул в него и сказал: «Уйди, нечистый, вон отсюда!» И бес бежал. И так, да не вводят нас в чрезмерную печаль перемены, происходящие в этом мире. Не следует предаваться скорби больше, нежели велят принятые среди людей обычаи.

Oxford 1567, pp. 139b-140b

כתב יד אוקספורד 1567, דפים 140ב-141א, בתוך: דודו רוטמן, דרקונים, שדים ומחוזות קסומים, מודיעין תשע"ז, עמ' 201-203, עם תיקונים קלים: [...] רק אם בן אדם הטריחם {את השדים} על ידי השבעות, אז ניתן להם רשות לינקום [...] ואחד היה כותב קמיעות, והלך בדרך ובא בתוך היער לעשות צרכיו, ובא השד והביאו למרחוק. אמר לו: ממרחקים הייתה מטריח אותי, ואני אשלם לך מה שהטרחת אותי. ביקש ממנו היהודי שלא יעשה לו רעה. אמר לו: אם תקח את בתי לא אמיתך. אמר לו: אני אקח. הביאו למקום בתו ונתנה לו. וילדה שלשה בנים מן היהודי ומתו. הייתה בת השד בוכה. אמר לה אביה: בעבור זה מתו, כי הייתי בבית בעיר זה, ראיתי אשתו ובניה בוכים ומצטערים שאינם י[ו]דע[ו]ים אנה הוא. אמרה לאביה: מה שתצוה אעשה, רק שיחיו בניה שתלד מיכאן ואילך. אמר השד ליהודי: אם אביאך לביתך תחפץ לעשות מה שאומר לך? אמור: מה? אמר לו השד: תשבע לי שלא תכתוב קמיעות יותר ולא תאמר השבעה יותר, וכשאביאך לביתך שיהיה לך חדר מיוחד לבתי. כשתשמע בחדר קול, שמיד תלך אליה ותעשה חפצה. וקיבל עליו. והביאו מהרה לביתו, ותיקן חדר יפה, ואשתו הייתה מצעית יפה. וכשהיה בעלה נכנס לחדר היתה לוקחת בניה בחדר אחרת, לעשות צניעות לבעלה ולשידית כי היתה מתפחדת. ואחר ימים רבים באתה השידית במלבושים שחורים ואמרה לו: אל תיגע בי; כי הגיע זמנה למות. ואנכי מבקשת לך שתקח את אחותי. אמר לה: מה שקבלתי מאביך קיימתי, ואיני רוצה לקחת את אחותך, כי אביה לא עשה עמי זה התנאי. אמרה לו: כיוון שקיימת התנאי שעשה אבי עמך, ואשתך כבדה אותי ועשתה לי צניעות כשהייתי באה, אנוכי מזהרות בך: למחר, בשעה כך וכך ביום, שתלך למקום פלוני, אי קטן והמים מקיפין אותו אי. [והורתה לו:] והוא ילביש שחורים, ויהיה יחף ויראה ג' בנים שילדה ממנו מעת שהחזירה אביה לביתו וחיים, והם ישאו אותה ויקברוה. ואמרה: "אנכי יודעת שאתה שמח" על מיתתה. יעשה כאילו בוכה ויספיד אותה כדי שלא יזיקו בניה שילדה ממנו לבניו, שמא שתו בביתו. וכן עשה. הלך לאותו מקום, כשראה אותם נושאים את אמן עשה עצמו כבוכה וצועק עליה ומספיד. שמע שבניו השדים היו אומרים: "זה צעור" על אמם, הם ייטיבו לבניו ויביאו לו עושר ולא יניחו לשידים אחרים להזיקו ולא לבניו, וכן עשו. הרי השידים יודעים עיתם שימותו.

Один человек, который писал амулеты, заблудился в пути. Он свернул в лес по нужде. Его схватил бес и унес куда-то далеко. Он сказал ему: «Ты не давал мне покоя, заставляя меня являться из дальних мест, теперь я оплачу тебе за это». Еврей взмолился к нему, чтобы он не причинял ему зла. Бес ответил: «Возьми в жены мою дочь, тогда я пощажу твою жизнь». Он сказал: «Хорошо». Бес принес его к своей дочери и выдал ее за него замуж. У них родилось трое детей, но все трое умерли. Как-то раз бес увидел, что его дочь плачет, и сказал ей: «Я знаю, почему умерли твои дети. Я был в его доме в городе и видел, как его жена и дети рыдают и убиваются, не зная, куда он пропал». Дочь ответила ему: «Я сделаю все, что ни велишь», лишь бы отныне ее дети оставались в живых. Сказал бес этому еврею: «Послушаешь ли ты меня, если я верну тебя домой?» «Что я должен сделать?» Сказал бес: «Поклянись, что больше не будешь писать амулеты и произносить заклинания, а также, что отведешь в своем доме отдельную комнату для моей дочери, и что, как только тебе будет слышно, что она зовет тебя из своей комнаты, тотчас же пойдешь к ней и исполнишь ее просьбы». Еврей согласился. Бес быстро вернул его домой, и он отвел для его дочери красивую комнату. А жена его дала ей новую постель и покрывала, и вводила своих детей в другое помещение, когда ее муж входил к дочери беса, чтобы дети не нарушили их уединения, [и делала она все это] потому, что она боялась. Прошло немало дней, и однажды этот человек увидел, что дочь беса одета в черное. Она сказала ему: «Не прикасайся ко мне, настал час моей смерти. Я прошу тебя взять в жены мою сестру». Но он ответил: «Я выполнил то, что обещал твоему отцу. Я не хочу жениться на твоей сестре, и отец твой не ставил такого условия». Сказала ему дочь беса: «За то, что ты выполнил обещанное моему отцу и за то, что твоя жена оказывала мне почет и не препятствовала нашему уединению, когда ты приходил ко мне, я предостерегу тебя. Завтра в такой-то час походи в такое-то место – это небольшой остров, со всех сторон окруженный водой». И что он должен быть в черных одеждах и босиком. Там ему предстояло увидеть, как ее хоронят трое их сыновей, оставшихся в живых – они родились уже у

него в доме. И еще сказала она ему: «Я знаю, что ты рад моей смерти. Но там притворись, что ты скорбишь и рыдаешь по мне», чтобы ее сыновья не причинили вред его детям, если невзначай те выпьют в доме [воды из открытого сосуда]. Так он и сделал. На следующий день он отправился в указанное ею место и, увидев там трех бесов, которые хоронили свою мать, прикинулся скорбящим и принялся ее оплакивать в полный голос. Он услышал, как его дети-бесы говорили один другому, что он скорбит по их матери. С тех пор они помогали его потомству, даровали ему богатство и защищали его и его детей от других бесов.

SH, 1465

ס"ח, סימן 1465: יש נשים שקורין להן שטיריי"ש אותן מר"ש וול"ף. אותן נבראו בין השמשות, שיעשו דבר וישתנו מברייתן.

אשה אחת היתה שטריי"א והיתה חולה ביותר, והיו שתי נשים בלילה עמה, אחת ישינה ואחת ערה. ואותה חולה עמדה בפניה והיתה מנפצת שיערה ורצתה לפרוח ורצתה למוץ דמה של ישינה, והערה צעקה והקיצה את חבריה, ותפשו את החולה השטריי"א.

ואחר כך ישנה עוד, [והעירה לא היתה ישינה עמדה השטריי"א והיתה מנפצת שער ראשה] אם היתה מוקת להמית את אשה אחר(ת) היתה השטריי"א חיה. וכיון שלא יכלה להזיק לאחרת מתה השטריי"א כי צריכה [את] אשר בא מן ה[א]דם לבלוע את הדם מן הבשר.
וכן וורוול"ף.

ולפי שהמ"א והשטריי"א צריכים לנפץ שערם קודם שיפרחו, לכך משביעין אותה: "שתבואי בניפוץ שער ולא תהא רשאה לצאת אלא ברשותי".

ומי שמכה למזקת או כשרואה אותה אינה יכולה לחיות אלא אם כן תאכל מלחם ומלח של מכה אותה. וכן אם היא הזיקה, הניזק צריך לאכול ממלח ומלחם שלה וחוזרת הנפש כבתחילה.

Некоторых женщин называют «штреями». Они были сотворены в сумерки [Шестого дня творения], и поэтому умеют изменять свой облик. Как-то раз штрея тяжело заболела. Ночью с ней остались две женщины: одна спала, а другая бодрствовала. Вдруг больная встала, начала распускать на себе волосы, попыталась взлететь и набросилась на спящую, чтобы высосать ее кровь. Но бодрствовавшая женщина закричала и разбудила спавшую. Вдвоем они одолели штрею, а потом та снова заснула.

Убей штрея другую женщину, она сама осталась бы в живых; раз ей не удалось причинить той вреда, она сама умерла. Ибо ее кровь нуждалась в свежей крови от живой плоти. Таков и «вервольф». «Мара» и «штрея» могут летать только когда они распускают волосы, поэтому на них налагают заклятие, чтобы они не распускали волос и не могли скрыться. Эти существа умирают от удара или когда их увидят, спасти их может только хлеб и соль того, кто их ударил. А также если их жертва отведаст их хлеба с солью – душа ее вернется в тело.

Perush Sefer Yetzirah

פירוש ספר יצירה לר' אלעזר (מהד' מכוון סודי רזיא), עמ' עח-עט: העוסק בספר יצירה יש לו לטהר עצמו, ללבוש בגדים לבנים נקיים, ואין לו לאדם לעסוק יחידי כי אם ב' או ג', דכתיב "ואת הנפש אשר עשו בחרן" (בר' יב ה) וכתיב: "טובים השנים מן האחד" (קה' ד ט), וכתיב "לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו" (בר' ב יח), לכך התחיל ב' בראשית ברא. ויש לו ליקח קרקע בתולה במקום הרים שלא חפר בה אדם שם. ויגבל העפר במים חיים ויעשה גולם אחד, ויתחיל לגלגל באלפא ביתות של רכ"א שערים, כל אבר לבד כל אבר באות שכתב בספר יצירה כנגדו, ויתחיל בו ויגלגלו בהתחלת א"ב, ואח"כ יגלגל בתנועות בהברת א

א א א א, ולעולם אות השם עמהם אִי וכל הא"ב, ואח"כ אִי, ואח"כ אִי, [ואח"כ אִי], ואח"כ אִי, ואח"כ אִי, ואח"כ אִי, ואח"כ אִי, ואח"כ אִי, וכן א"ה, וכן א"ו, וכן א"ה כולו, ואח"כ ימליך ב' וכן ג' וכל אבר באות שנוצר בו, והכל יעסוק בטהרה.

Whoever studies Sefer Yezirah has to purify himself [and] wear white clothes. It is forbidden to study [Sefer Yezirah] alone, but only [in groups of] two or three, as it is written: “and the souls they made in Haran” (Genesis 12:5). And it is written: “Two are better than one [alone]” (Eccl 4:9), and it is written: “It is not good that the man should be alone; I will make an help meet for him” (Genesis 2:18). Therefore, [Scripture] begins with a bet, “bereshit bara” [He created].

It is incumbent upon him to take virgin soil from a place in the mountains where no one has plowed. And he shall knead the dust with living water, and he shall make a body [Golem] and shall begin to permutate the alphabets of 221 gates, each limb separately, each limb with the corresponding letter mentioned in Sefer Yezirah. And the alphabets will be permuted at the beginning, and afterwards he shall permutate with the vowel A, A, A, A, A. And always, the letter of the [divine] name with them, and all the alphabet; afterward A₁, then A₂, and then A₃, and then A₄. Afterward [the permutation] AV, and similiary AH in its entirety. Afterward, he shall enthrone B and likewise C, and each limb with the letter designated to it. He shall do all this when he is pure. These are the 221 gates...

Источники к мини-курсу Владислава Зеева Слепого

«Иудео-христианская полемика в средневековой Германии»

Sources for Vladislav Zeev Slepoy's mini-course

“Jewish-Christian Polemics in Medieval Germany”

1. R. Yomtov Lippmann Mühlhausen (cf. Theodor Hacksparn (Ed.), Liber Nizachon Rabbi Lipmanni, Altdorf 1644, p. 191)

ויהיו נא אמרי שפתי [...] על המאורה הרע, אשר לנו אירע, בעשרים וארבע לחודש אלול שנת (חמשת אלפים) מאה וחמשים ותשע לאלף הששי שנתפשונו למינות. ומתוך כך בא עלינו האפיקורוס פסח המשומד הנקרא פיט"ר ודרש עלינו שקרים ולא שת אל ליבו שאחריתו עדי אובד [...] ולפיס דעת האומות הוצרכתי להשיב על אפיקורוסו.

Пусть расскажут мои уста [...] о трагическом событии, которое случилось с нами 24-го числа месяца Элуль 159-го года 6-го тысячелетия [03.09.1399], когда нас хотели принудить к отречению. С этой целью прислали к нам еретика Песаха, выкреста, которого прозвали Петер. И он проповедовал нам ложь, не ведая, что в конце ждет его погибель [...]. Но, дабы умиротворить народ, я был вынужден возражать ему в ответ на его ересь.

2. R. Yosef Official, Sepher Joseph Hamekane (Ed. Y. Rosenthal, Jerusalem 1970, p. 47)

גלח אחד היה רוכב אחר ר' נתן נ"ע, ראה סוס שהיה גורר עגלה אחת בלא גלגלים. אמר לו לה"ר נתן נ"ע: ראה כמה סוס גורר בקלות זו העגלה, ומהו "ויסר את אופן מרכבותיו וינהגהו בכבדות" (שמות יד כה). מה כבדות יש? השיב לו: אין כתוב "ויסר אופני מרכבותיו" אלא אופן האחד, והאחד הניח, והיה העגלה סוטה לצד אחד [וזה כבדות גדול מאוד].

Однажды ехал священник следом за р. Натаном. Вдруг он увидел, как лошадь тащит за собой телегу без колес. Спросил он у р. Натана: «Гляди, как легко лошадь тащит эту телегу! Как же в таком случае следует понимать стих: *и отнял он колесо у колесниц их, так что они влекли их с трудом* (Исх. 14,25): где же здесь труд?» Тот ответил: «Не сказано „и отнял он колеса у колесниц их“, но лишь одно колесо, а другое оставил, так что колесницы накренились на одну сторону (– а это большая тяжесть)!»

3. R. Yohanan Luria (cf. Ben-Sasson, H. H., Jewish-Christian Disputation in the Setting of Humanism and Reformation in the German Empire, in: Harvard Theological Review 59,4 (1966), pp. 369–390)

ובדידי הוה עובדה: שעמדתי לפני עצות אדון ההגמון משטרסבורג. והיינו מצוים לסימן בבגדינו בצבע געל, כמנהג ביש מקומות באשכנז. ובא כומר אחד ואמר לי: יהודי, מה זה הסימן שיש לך בבגדיך בצבע געל, ואיזה עניין מורה? אמרתי: אין אני יודע. הוא הרמנא דמלכא. ואם יצווה עלי לשאת אבן משקל ב' ליטראות הייתי צריך לעשות. ובאמת הילכתא בלא טעמה הוא שאתם גוזרים עלינו, וכיוצא.

והשיב לי: אגיד לך משפט האמת וחקי צדיק א(ג)[ב]יעך מאת האדון ההגמון. כי מאדון כל הארץ שבחר אתכם מכל אומה ולשון ואמר 'ואבדיל אתכם (מכל) [מן] העמים להיות לי (לעם)'. ואין המצוה הוראה בכל עת להכיר ההבדלה כי אין אתם מתעסקים בכל עת במצוה, על זה שם לכם אות במסתר ובנגלה: המילה ניכרת כשהוא ערום, וציצית כשהוא לבוש, הבית ניכר במזוזה. ובכל אילו ההבדלות יש לכם כבוד, שמורה הוראה נכבדת. שאם יאמר לך האדם: מה זה ציות ציצית? תשיב לו: אדון כל העולם ציוני והטעם נכבוד לזכור בו המצוות. ומאז אתם באים לשקר ומתיישבים מאותו סימן, ולא עוד, תכוונו לילך במלבושים האומות, גזר עליכם אלדיכם להיות מסומנים בס' גנאי שאין בו טעם וסברא, כי אם כמו שמסמנים את השוטים במלבושיהם שיודע לכל שהוא שוטה, ע"כ לשון דבריו.

ומאת הש"י היה, שהיה לי ארבע כנפות תחת מלבושי, והראתיו לו. ואמר לי: בזה לא אתפייס, כי היה לך ללבושו על כל בגדיך מבחוץ, שיהיה ניכר לכל. אמרתי: אם לא שמעתי ממך לא הייתי משיב לך. ועל זולתך נאמר: "וענה כסיל באולתו", הלא ידוע לך שאמר דוד המלך ע"ה "כי גרשוני היום מ(ל)הסתפח בנכלת השם לאמר, לך עבוד אלהים אחרים", וזהו פירושו: כשאנחנו שרויים בין האומות אין אנו יכולין לקיים מצות בוראינו על הכונה שלימה.

Вот что произошло со мной, когда я оказался перед советом у епископа Страсбургского. Тогда мы были обязаны носить на одежде знак желтого цвета по обычаю некоторых мест в Германии.

Ко мне подошел один священник и сказал: «Еврей, что это у тебя я за знак желтого цвета на одежде и на что должен он указывать?» Я ответил: «Мне это неизвестно. Это приказ короля, и даже если бы он приказал мне носить повсюду с собой камень весом в два фунта, я должен был бы это исполнить. Однако, по правде говоря, это одно из тех бессмысленных предписаний, которые вы на нас налагаете.»

На это он возразил мне: «Скажу тебе правду и объясню справедливый закон господина епископа, ибо он исходит от Владыки всей земли, который избрал вас из всех народов и наций, и который сказал И выделил я вас из всех народов, чтобы стали вы моим народом (Левит 20,26, неточно). Однако заповеди не всегда способны вас отличить, ибо вы не во всякое время заняты их исполнением. Поэтому он (Всевышний) снабдил вас также скрытыми и явными знаками: Обрезанием, которое видно, когда вы без одежды, кисти цицит, которые видны, когда вы одеты, а дома ваши выделяются из-за мезуз (на дверях). И все эти знаки создают вам почет, т. к. почетна сама их причина. Ведь если кто-нибудь тебя спросит: „Зачем нужны эти кисти?“ Ты сможешь ответить: „Властелин мира приказал мне это для важной цели – вспоминать о заповедях Всевышнего.“ Однако с тех пор, как вы стали лукавить и отказываться от этого знака – и не только от этого, ведь и в остальном вы стремитесь одеваться как все прочие народы! – ваш Бог снабдил вас позорным знаком, у которого нет ни причины, ни объяснения; знаком, которым наделяют безумных, чтобы все знали, что они безумны!»

Но, хвала Всевышнему, у меня под одеждой были кисти цицит, и я показал их ему. Он сказал: «Этим ты не убедишь меня, ибо тебе следует носить их поверх одежды, дабы все могли их видеть!» Я ответил: «Если бы не ты сказал это, я бы и не стал возражать тебе. Ведь это о таких как ты сказано отвечай глупому по глупости его (Пр 26,5). Тебе ли не известно, что сказал царь Давид, мир ему: ибо они изгнали меня ныне, чтобы не принадлежать мне к наследию Господа, говоря: ступай, служи богам чужим (1. кн. Сам. 26,19)? И вот что это значит: покуда мы живем среди народов, мы не можем исполнять заповеди Творца в полной мере.»

4. Leḳeṭ Yosher II (Ed. Freimann, Yore de‘a, Berlin 1904, p. 50)

וזכורני שפ"א בא כומר אחד לעירו והיה דורש לגוים, ואמר בדרשה שלו שרוצה לעשות דברים תמוהים. והגיעו הדברים אל הגאון מהר"י זצ"ל, ואמר הגאון זצ"ל אם הולך הכומר בתוך האש בלא ערמה ומרמה וניצל הוא רוצה לילך אחריו, בע"מ שיבטיחו הקיסר יר"ה שלא יעשו הגוים שום כח ושקר, אבל היה בטל הדבר ש"ל והכומר הלך לדרכו.

Я вспоминаю, как однажды в его (р. Исраэля Иссерлайна) город (Винер Нойштадт) приехал один священник, чтобы проповедовать неевреям, и сказал в своей проповеди, что (в доказательство своей правоты) он готов совершить удивительные вещи. Эти слова дошли до учителя, да будет благословенна память праведника, и он сказал, что если сей священник без подвоха и обмана сумеет пройти невредимым сквозь пламя, он готов пройти вслед за ним — если только император, да вознесется его слава, обещает, что от неевреев не будет ни насилия, ни навета (против евреев). Но, благодарение Всевышнему, все обошлось, и священник пошел своей дорогой.

5. Sefer Maharil, Liqutim 63, (Ed. Sh. Spitzer, Jerusalem 1989 [2005], p. 627)

אמר: גלח אחד בא לפדאו והיה גוזר על היהודים שלא יחזיקו שום שפחת עכו"ם לשמשם בביתם. ושלא אחר היהודים ואמר שלא כדין היהודים משתעבדין בהן בגלותינו. והיהודים השיבו ברכת אברהם הוא: ורב יעבוד צעיר. והגלח השיב: תנו לי ערב שאין הפירוש ואת הרב יעבוד הצעיר, והיה הכוונה שאתם היהודים תהיו עבדים לנו. והשיב הקורא רעביל: תשובתו בצדו דסוף הענין, דאמר יצחק לעשו: הן גביר שמתיו לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים, נמצא דר"ל במה שברכו ורב יעבוד צעיר.

ואמר מהר"י סג"ל ודאי יש להוכיחם כך ולדחותם, אמנם לפי האמת הפסוק ורב יעבוד צעיר סובל שני הפירושים.

Он (Маһариль) сказал: «Однажды в Падую приехал священник, который запретил евреям держать у себя в доме нееврейских служанок. И он обратился к евреям с посланием, и сказал, что нехорошо евреи поступают, порабощая их (неевреев), будучи в изгнании. Однако евреи возразили на это, что таково благословение (Авраама) [Исаака]: И будет больший служить меньшему (Быт 25,23). Но священник возразил на это: „Докажите мне, что этот стих не следует толковать так: *и будет большему служить меньший?*“ Возразил ему Ребель, чтец (Торы): „Ответ на это написан рядом, ибо Исаак сказал Эсаву: вот, я поставил его господином над тобою и всех братьев его отдал ему в рабы (Быт 27,37). Он имеет ввиду свое благословение И будет больший служить меньшему.“»

Маһари Сегал заметил: «Действительно, именно так следует возражать; однако, в действительности, этот стих можно истолковать двояко.

6. R. Moshe Minz, Resp. 68 (Ed. Dumb, i, Jerusalem 1991, p. 286)

ואשר כתבת אם לכתוב קי"רק ב"ך בחד תיבה או בב' תיבות. וחזיתי לדעתך, דפשיטא לך דהוא נקרא כן על שם הפועל, כמו תיפלה בנהר. וכן וישפך בנורבערק נקרא על שם דגים נהר. הא ליתא מאן לימא לך, דהוא שם התואר דנקראים הכי ע"ש הפועל, תאמ' הוא שם העצם שאין בהן טעם, כמו כמה נהרות או מקומות כמו אולמא אויש-פורק ודומיהן, וכן רינוס מוין דונא, ושאין אנו יודעים מהן אלא שם העצם וחד מלה. לכך אין גימגום אשר כתבת אח"כ (דיש למנוע) ועוד דיש למנוע מלכתוב משום דנקרא ע"ש התיפלה, ונר' משום הא אין למנוע דאפשר הוא שם העצם. ועוד דהנהר הוה מסתמא מבריאת עולם קודם שנבנית התיפלות, ומסתמא היה לו שם קודם יש"ו, אלא את חושש שמא נשתנה שם הנהר אח"כ כשניבנית התיפלו', האי חששא רחוקא.

Ты спрашиваешь, как следует ли писать название «Кирхбах» — слитно или отдельно? Если я тебя правильно понимаю, ты имеешь в виду, что название описывает действительность: «Церковь у реки», как в случае с рекой «Фишбах» близ Нюрнберга, которая названа так из-за «реки» и «рыбы». Но кто сказал тебе, что все эти названия — суть описания действительности? Возможно, это просто имена собственные, которые сами по себе ничего не означают, как и большая часть названий рек и городов, например, «Ульм», «Аугсбург» и т. п., а также «Рейн», «Майн», «Дунай», где мы не знаем, что означают эти названия и от того пишем их слитно. Поэтому нет никакой ошибки в том, что ты пишешь, что следует избегать писать это название из-за того, что в нем упомянута церковь. Мне, однако, кажется, что в данном случае для этого нет причины, т. к., возможно, это всего лишь имя собственное. И еще: следует думать, что река эта существует с сотворения мира, т. е. она была еще до того, как построили церковь, и, конечно, имела свое название до Иисуса. И хотя ты боишься, что, возможно, название изменилось после того, как построили церковь, это, однако, маловероятно.

7. R. Israel Isserlein, Terumat ha-Deshen 196 (Ed. Avitan, i, Jerusalem 1991, p. 139)

וכן זכורני בימי חורפי שהכומר מפראוסין שהיה בווינ"א ממונה על כל הנכסים שהיו שם בפראוסין, וכל אותן הכומרים שתי וערב קבוע להם בסרבולים, כשהיו היהודים באים אצלו בשביל עסקיהם ידע שלא יכבדוהו בעבור התועבה שכנגדו בפניו, היה רגיל לכפול הסרבול ולכסותה כדי שיוכלו לכבדו.

Я помню, как во времена моей юности в Вену приехал священник из Пруссии, который отвечал за находящееся там прусское имущество. У него, как и у всех священников, на плаще было прикреплено распятие. Он, однако, знал, что евреи, которые приходят к нему по своим делам, не смогут оказать ему почтение из-за той мерзости, которая окажется у них перед лицом на его груди. Поэтому он имел обыкновение прикрывать ее складкой плаща, чтобы они могли ему поклониться.

8. R. Ya'aqov Weil, Dinin we-halakhot 28 (Brooklin 1964, p. 153)

נראה דמותר להסיר המטרון מעל ראשו נגד הגלחים שקורין בל"א טוייך הירן אף על פי שיש להם שתי וערב בסרבליהן כיון שהגוים עצמן אין נוהגים להסיר המטרון נגד השתי וערב א"כ כשהיהודי מסיר המטרון גם אין נראה כאילו מסיר נגד השתי וערב

Мне кажется, что перед священниками, которых по-немецки называют Deutschherren (тевтонцы), можно снимать капюшон, несмотря на распятие у них на плащах, ведь у самих неевреев не принято снимать капюшона перед распятием. Поэтому, если еврей снимет капюшон, то это не будет выглядеть так, будто бы он снял его перед распятием.

9. R. Zalman aus St. Goar, Sefer Maharil, Liqutim 49 (Ed. Sh. Spizer, Jerusalem 1989 [2005], p. 623)

אמר שפעם אחת בימיו מצאו מצבה אחת בקברות מגנצא והיה כתוב בה שפחה חרופה. והיה הפרט מיום הקמתה עד אותו היום י"א מאות שנה. מכל זה נשמע שק"ק מגנצא ... היתה קהילה חשובה מכמה וכמה שנים. אמר מהרי"ל שראה בקובץ אחד העתקה מכתב ששלחו היהודים לק"ק מגנצא בתחילת מעשה אותו האיש לבקש רחמים בתפוצות ישראל שיתבטל הרשע. והיה כתוב בו קהילת מגנצא קהילת הלא וכפר רענגשפורק.

Он (Махариль) рассказывал, как однажды на (еврейском) кладбище в Майнце нашли камень, на котором было написано «обрученная рабыня». Из надписи следовало, что со дня его установки прошло одиннадцать сотен лет, из чего понятно, что в Майнце уже многие и многие годы существует важная община.

Он (Махариль) рассказывал, что в одной рукописи он нашел копию послания, которое евреи (Иерусалима) послали в святую общину Майнца в начале событий с тем человеком (Иисусом). В нем они просили, чтобы евреи в диаспоре молились, чтобы злодей был повергнут. И были там упомянуты: «город Майнц», «город Галле» и «деревня Регенсбург».

10. R. Yosef b. Moshe, Laqet Yosher I (Ed. Freimann, Berlin 1904, p. 29)

תשובה למה"ר יעקב יצ"ו בן מהר"ר מיישטרלין זצ"ל. מצאתי במחזור אחד שהגיה מהרי"ו ז"ל בעלינו לשבח ומושב יקרו ע"פ מהר"ם. ומה"ר איסרלן ז"ל הגיה באותו מחזור וכסא כבודו. ומצאתי בא"ח בסי' קל"ג ז"ל: וי"א וכסא כבודו בשמים ממעל ואין לומר כן אלא מושב יקרו עכ"ל. ושאלתי למה"ר יעקב מטרישט יצ"ו מה טעם מי"א שאין לומר מושב יקרו? ואמ' משום דיקרו בגי' ישו! ומה שכתב א"ח ואין לומר כן סבר דאין לשבש המחזוריים הישנים בשביל כך.

Ответ р. Якову сыну р. Майстерлайна. Я нашел в одном махзоре, что р. (Яков) Вайль исправил молитву «Нам следует восхвалять» в соответствии с мнением р. Меира (из Ротенбурга). Р. Иссерлайн исправил в том же махзоре (слова «обиталище славы его» /מושב יקרו/) на слова «престол славы его» /כסא כבודו/. Но в «Шульхан арухе» я нашел слова: «А некоторые говорят „престол славы его в небесах, в выси“, однако так не следует говорить, но лишь „обиталище славы его“». Я спросил у р. Якова из Триеста, в чем причина, что некоторые не говорят слов «обиталище славы его». И он ответил мне: потому, что гематрия слова «йекаро» соответствует имени «Ешу» (Иисус). А Шульхан арух постановил, что не следует так говорить, лишь для того, чтобы не пришлось для этого портить все древние молитвенники.

11. R. Salman aus St. Goar, Sefer Maharil, Liqutim 103 (Ed. Sh. Spitzer, Jerusalem 1989 [2005], p. 647)

אמר מהרי"ל דלכך נקרא ישו הנוצרי, משום דנוצר ונברא מאשה כשאר אדם ולא הוה אלוה, אך אנו משיבין לאומות דבא מעיר נוצר.

Маһариль сказал: Вот почему его (Иисуса) называли «Ешу га-Ноцри», ибо он «ноцар», т. е. родился от женщины как все люди и, следовательно, не был богом. Но неевреям мы говорим, что это от того, что он происходит из города «Ноцар» (Назарет).

12. Maharil, New Responsa 123 (Ed. Satz, Jerusalem 1977 [1991], p. 149)

אמר לי מהר"י סג"ל דשארי הח"ר זלמן זאלצפורג ז"ל שאל ממנו הוראה אם רשאי למסור מזוזה לגוי כי ההגמון שלו ביקשו מאד למסור לו אחת ואמר לקבוע אותה במבצר שלו ואמר להיטב לו בשביל כך כל ימיו.

אהובי הר' זלמן שי' טעמא דידי דאסר למכור מזוזה לגוי [...]

דלדין קדישא טובא ולדידהו לא מהני כלל כמו תבלין דשבת דלא מהני למאן דלא מנטר לשבת ובשביל שאנו נזכרים על זה יחוד הי"ת ועול מלכות שמים ועול מצות בכניסה וביציאה, אותו זכות מצילנו ושמרנו ולדידהו אדרבה הוה להו למזכרת עון שהם עושים הפכו כפי אמנתנו.

(Вопрос) Маһари Сегал сказал мне, что мой дальний родственник, р. Залман из Зальцбурга, спросил его решения по вопросу, можно ли передать мезузу нееврею, т. к. епископ очень просил его об этом для того, чтобы прикрепить ее на ворота своего замка. При этом он обещал за эту услугу делать ему добро во все дни жизни его.

(Ответ) Возлюбленный мой р. Залман, вот причина, по которой я запрещаю продавать мезузу нееврею [...].

Ведь для нас (мезуза) – это большая святость, а ему она не принесет никакой пользы, как та приправа, которую не чувствует тот, кто не соблюдает Шаббат. Ибо мы, глядя на нее (мезузу), когда мы входим в дом и покидаем его, вспоминаем о том, что Всевышний один, о принятии его царства и его заповедей, и эта заслуга спасает и оберегает нас. А ему (мезуза), наоборот, будет напоминать о том грехе, который они (ежедневно) творят по отношению к нашей вере.

13. Sefer Ḥasidim (Ed. Margolis p. 238 [§ 296])

אדם שבא אליו גלח או כומר או מין ואינו חכם ומפולפל, או איש בעל תלמוד ואינו ירא חטא ורודף אחר הכבוד וזה צדיק ואינו כל כך חכם, או אם זה חכם ובא אליו מכשף להתווכח עמו בדברי תורה אל יתוכח עמו שמא יטו לבבו אחריהם. [...] ואם אתה חכם ממנו אל תתן לאותן שאינן חכמים לישב ולשמוע ויכוחים שלכם פן יתעו לבן אחריהם שהרי אינם מבינים את האמת.

Если к кому-нибудь придет священник или еретик, но не ученый и не находчивый, или же наоборот – ученый, но не боящийся греха и тщеславный, а сам он праведник, но не слишком ученый; или если он сам ученый, а к нему пришел соблазнитель, чтобы спорить с ним о Торе, то не следует ему спорить с ним, дабы не увлек тот его сердце за собой. ... Но если ты более сведущ (в вопросах веры) чем он, то не спорь с ним в присутствии тех, кто не учен, ибо их сердце может увлечься за ними, ведь они не ведают истины.

ДЛЯ ЗАМЕТОК

ДЛЯ ЗАМЕТОК

ДЛЯ ЗАМЕТОК